

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Igor Kovačič

Mentor: doc.dr. Damijan Guštin

ZIMSKA VOJNA MED FINSKO IN SOVJETSKO ZVEZO
1939 – 1940

Diplomsko delo

Ljubljana, 2005

Iskreno se zahvaljujem mentorju, doc. dr. Damijanu Guštinu, za nepogrešljive napotke in usmeritve pri izdelavi tega diplomskega dela.

Posebna zahvala gre mojima staršema, sestrama z njunima družinama, prijateljem in sošolcem za vso podporo, spodbude in potrpežljivost v času mojega študija. Zahvala pa je namenjena tudi vsem tistim, ki so me nemalokrat spraševali: »Ali si že diplomiral?«

KAZALO:

1. UVOD	1
2. METODOLOŠKI OKVIR DIPLOMSKEGA DELA	3
2.1. OPREDELITEV PREDMETA PROUČEVANJA	3
2.1.1. Cilji proučevanja.....	3
2.2. PRISTOP IN UPORABLJENE METODE	3
2.3. ZASTAVLJENE HIPOTEZE	4
2.3.1. Glavna hipoteza.....	4
2.3.2. Izpeljane hipoteze.....	4
2.4. STRUKTURA DIPLOMSKEGA DELA	5
2.5. OPREDELITEV TEMELJNIH POJMOV	5
2.5.1. Mannerheimova linija	5
2.5.2. Civilna obramba (Suojeluskunnat).....	6
2.5.3. Obmejne enote.....	6
2.5.4. Motti.....	7
2.6. SEZNAM KRATIC.....	7
3. ODNOSI MED FINSKO IN RUSIJO/SOVJETSKO ZVEZO.....	8
3.1. RUSKO-FINSKI ODNOSI (1700-1917)	8
3.2. SOVJETSKO-FINSKI ODNOSI (1917- 1939).....	10
4. REŠEVANJE BALTIŠKEGA VPRAŠANJA TER POGAJANJA MED SZ IN FINSKO	17
4.1. REŠEVANJE BALTIŠKEGA VPRAŠANJA MED SZ TER ESTONIJO, LATVIJO, IN LITVO.....	17

4.2. POGAJANJA MED SZ IN FINSKO	18
5. ZIMSKA VOJNA	23
5.1. FINSKA VOJSKA OB ZAČETKU ZIMSKE VOJNE.....	23
5.2. SOVJETSKA VOJSKA OB ZAČETKU ZIMSKE VOJNE	28
5.3. SOVJETSKO-FINSKA VOJNA 1939-1940	30
5.3.1. <i>Severna Finska</i>	30
5.3.2. <i>Osrednja Finska</i>	33
5.3.2.1. Boji pri Kuhmu	33
5.3.2.2. Boji pri Suomussalmiju.....	35
5.3.3. <i>Boji severno od Ladoškega jezera</i>	46
5.3.3.1 Boji pri Tolvajärviju in Ilomantsiju.....	48
5.3.3.2. Finska obrambna linija ob reki Kollaanjoki	56
5.3.3.3. Boji ob Ladoškem jezeru	57
5.3.4. <i>Boji na Karelijski ožini</i>	60
5.3.4.1. Finski umik na Mannerheimovo linijo	60
5.3.4.2. Boji na območju finskega III. armadnega zbora.....	63
5.3.4.3. Boji na območju finskega II. armadnega zbora.....	65
5.3.5. <i>Sovjetsko in finsko letalstvo v zimski vojni</i>	82
5.3.6. <i>Sovjetska in finska mornarica v zimski vojni</i>	85
5.4. DIPLOMATSKA PRIZADEVANJA FINSKE V ČASU ZIMSKE VOJNE	87
5.5. MEDNARODNI ODZIVI NA ZIMSKO VOJNO.....	93
5.5.1. <i>Velika Britanija in Francija</i>	93
5.5.2. <i>Diplomatske poteze Nemčije</i>	97
5.5.3. <i>Švedska</i>	98
5.5.4. <i>Ostale države</i>	98
5.5.5. <i>Slovenija</i>	99

6. REZULTATI IN POSLEDICE ZIMSKE VOJNE	101
7. ZAKLJUČEK IN VERIFIKACIJA HIPOTEZ	106
8. SEZNAM VIROV	111
8.1. MONOGRAFIJE IN ZBORNIKI	111
8.2. ČLANKI.....	112
8.3. SLOVARJI, ENCIKLOPEDIJE IN LEKSIKONI.....	112
8.4. INTERNETNI VIRI	113
8.5. LITERATURA	115

KAZALO TABEL IN GRAFOV:

TABELA 1: Primerjava med finsko in sovjetsko divizijo_____	25
TABELA 2: Primerjava med številom sovjetskih in finskih topniških baterij na bojišču_____	63
GRAF 1: Učinek mirovnega sporazuma ter izgube ozemelj na finsko gospodarstvo_____	102

KAZALO ZEMLJEVIDOV:

ZEMLJEVID 1: Finski položaji na Karelijski ožini ob začetku zimske vojne_____	27
ZEMLJEVID 2: Severna Finska_____	32
ZEMLJEVID 3: Suomussalmi in okolica_____	36
ZEMLJEVID 4: Napredovanje 81. in 759. polka od 6. do 8. decembra, pred prihodom finskega 27. pehotnega polka_____	37
ZEMLJEVID 5: Finsko napredovanje od 11. do 13. decembra_____	38
ZEMLJEVID 6: Boji pri Pelovaari od 25. do 30. decembra_____	39
ZEMLJEVID 7: Uničenje 44. divizije_____	45
ZEMLJEVID 8: Območje, ki ga je branil finski IV. armadni zbor_____	48
ZEMLJEVID 9: Napad podpolkovnika Pajarija 8. 12. ter bitka pri Tolvajärviju 12. 12. 1939_____	53
ZEMLJEVID 10: Umik 139. divizije Rdeče armade_____	56
ZEMLJEVID 11: Bojišče ob Ladoškem jezeru_____	59
ZEMLJEVID 12: Načrtovani protinapad finskega II. armadnega zbora_____	67
ZEMLJEVID 13: Potek protinapada II. armadnega zbora 23. decembra 1939_____	68
ZEMLJEVID 14: Preboj 123. divizije do noči 12. februarja_____	75
ZEMLJEVID 15: Finske obrambne linije na Karelijski ožini_____	81
ZEMLJEVID 16: Spremembe sovjetsko-finske meje leta 1940_____	101

*Zdaj mogočno si postalo
in hudobno, o železo,
prelomilo si besedo
in požrlo si prisego.
Zdaj si vir nesreč in bede,
vzrok si zla in grozodejstev,
rane sekaš, kri preливаš,
da šumi kot potok bučni.*

*Nehaj, kri, dovolj si tekla!
Vroči potok svoj ustavi,
več ne škropi me po čelu,
mojih prsi ne oblivaj,
daj, pomiri se, ustavi
in miruj kot tiha voda,
kakor trs, ki v barju raste,
kakor skala sredi slapa!*

KALEVALA -
finsko-karelijski ep

1. UVOD

Na najbolj vzhodnem delu Baltiškega morja, med Finskim zalivom in Ladoškim jezerom, leži Karelijska ožina. Prav ta neznaten košček Evrope je imel zelo burno zgodovino. Le malo ozemelj, primerljivih po velikosti, je videlo tolikšno število krvavih in trmoglavih spopadov. Razlog je geografski. Od začetka evropske zgodovine je Karelijska ožina služila kot kopenski most med današnjo Rusijo na jugovzhodu ter Skandinavijo na severozahodu. Bila je priča številnih plemenskih selitev, pot, po kateri je potekala trgovska in kulturna izmenjava med ljudstvi, ter bila odskočna deska ozemeljskih osvajanj. Številne armade so prečkale to področje in razni imperiji so hrepeneli po tem ozemlju.

Vojska, ki bi npr. krenila iz območja, kjer se Karelijska ožina razširi ter združi z ozemljem osrednje Finske ter bi ji uspelo neovirano prodreti čez ta ozek pas kopna, ki je na najožjem delu širok le okoli 60 kilometrov, bi se v nekaj urah znašla na obrobju današnjega St. Petersburga. Prav to je eden glavnih razlogov za napad Sovjetske zveze na Finsko leta 1939. Stalin in njegovi politični sodelavci so sklenili, da je na vsak način potrebno zavarovati takratni Leningrad pred morebitno agresijo, ki bi jo lahko kdorkoli izvedel z nevtralnega finskega ozemlja.

Po podpisu pakta Molotov–Ribbentrop 23. avgusta 1939, sta si Stalin in Hitler medsebojno razdelila vzhodno Evropo. Na območju, ki naj bi bilo pod vplivom Sovjetske zveze, se je znašla tudi Finska. Sovjetsko politično vodstvo je kmalu po podpisu pakta na svojo sosedo naslovilo zahteve po izročitvi nekaterih ključnih delov finskega ozemlja. Sovjeti so od Finske tako zahtevali velik del Karelijske ožine, večji del Ribiškega polotoka, štiri otoke v Finskem zalivu ter najem polotoka Hanko. Ko je slednja po napornih pogajanjih zavrnila sovjetske predloge, je Stalin ukazal napad na njeno državno ozemlje. 30. novembra 1939, ob 6. uri in 50 minut zjutraj, so štiri sovjetske armade z okoli 460.000 možmi ter z več kot 2000 tanki začele prečkati 1.200 kilometrov dolgo vzhodno finsko mejo. Njihovi cilji so bili okupacija finskega ozemlja do konca leta, vzpostavitev nove prosovjetske oblasti ter ustanovitev nove Demokratične finske republike. Ti zastavljeni cilji pa niso bili nikoli do konca uresničeni.

Spopad med Finsko in Sovjetsko zvezo sodi med bolj nenavadne vojne v človeški zgodovini. Nihče namreč ne more podvomiti o zmagovalcu v vojni, v kateri si stojita nasproti država z

manj kot štirimi milijoni prebivalcev ter mednarodna velesila, ki šteje 180 milijonov prebivalcev. Ko je 30. novembra 1939, tri mesece po začetku druge svetovne vojne, Sovjetska zveza napadla Finsko, je mednarodna javnost pričakovala lahko zmago Rdeče armade. Tudi sovjetsko vodstvo je bilo prepričano, da bo za poraz sosednje države potrebno uporabiti zgolj nekaj tankov ter odvreči nekaj bomb in propagandnih letakov. In vendar se to ni zgodilo. V treh mesecih in pol te nenavadne vojne so se Finci tako pogumno in učinkovito branili pred velikansko premočjo ter v nekaterih bitkah celo zmagovali, da je bila takratna svetovna javnost osupla.¹

Finski boj za neodvisnost je naletel na veliko podporo in simpatije v celotnem svetu. K temu je v znatni meri pripomoglo tudi novinarsko poročanje o poteku zimske vojne, ki je kmalu ustvarilo nov mit – ta je predstavljal Fince kot plemenite, neustrašne, smrtonosno učinkovite branilce zahodne civilizacije pred surovo, brezbožno, nespretno komunistično hordo, ki je nezmožna zmagati kljub številčni premoči v razmerju 50:1.

Kljub vsej njegovi zagrizenosti in nenavadnosti pa zgodovinska dela, ki obravnavajo obdobje druge svetovne vojne, spopad med Sovjetsko zvezo in Finsko komaj omenjajo. Vzrokov za to je več. Vojna se je dogajala na obrobju Evrope, ki je tedaj živela v pričakovanju velikega spopada med nacistično Nemčijo in zahodnimi zavezniki. Ob uspehih nemškega »Blitzkriega« v naslednjih mesecih in ob usodni bitki za Britanijo je bil spopad, ki je v finski zgodovini zapisan kot zimska vojna, videti za usodo sveta vse manj pomemben. Avtorji z zahoda so se zato le malo posvečali tej vojni, pisci iz kasnejšega vzhodnega bloka pa so jo neradi omenjali tudi zaradi neutemeljenih razlogov za napad Sovjetske zveze na njeno šibkejšo sosedo ter zaradi neuspehov Rdeče armade na finskih bojiščih. Prav skopa predstavitev tega, po mojem mišljenju pomembnega dela druge svetovne vojne, me je pripeljala do odločitve, da se lotim te teme.

V diplomski nalogi bom skušal analizirati odnose med Finsko ter Sovjetsko zvezo pred spopadom, poskušal odgovoriti na vprašanje, zakaj je prišlo do vojne, kdo so bili njeni glavni akterji, predstaviti potek vojnih operacij na posameznih bojiščih, taktiko obeh vojskujočih strani, rezultate in posledice vojne ter pojasniti vpliv tega zimskega spopada na celoten potek druge svetovne vojne.

¹ Zgodovina, še zlasti sodobnejša, pozna le malo podobnih primerov; v tem pogledu so morda še najbolj znane grško-perzijske vojne (490 pr.n.št.- 479 pr.n.št.), ko so se antični Grki uspešno uprli perzijski premoči.

2. METODOLOŠKI OKVIR DIPLOMSKEGA DELA

2.1. Opredelitev predmeta proučevanja

Predmet moje analize bodo ključne politične in vojaške odločitve Finske in Sovjetsko zveze pred in med trajanjem zimske vojne. Analiza se bo osredotočila predvsem na potek vojnih operacij, ki sta jih izvajali obe strani.

Analiza bo tako skušala najti odgovore na vprašanja, kaj je privedlo do začetnih neuspehov Rdeče armade, spremembe razmerij na bojiščih ter končno do preboja Mannerheimove linije in poraza finske vojske. Analizi bo sledila krajša predstavitev dogodkov po koncu tega spopada in poteka naslednje vojne med obema stranema – Finci so jo poimenovali kar »nadaljevalna« vojna.

2.1.1. Cilji proučevanja

V diplomskem delu sem si zastavil za cilj, da bom predstavil:

- zgodovinske rusko-finske ter sovjetsko-finske odnose pred samo vojno,
- reševanje t.i. baltiškega vprašanja ter podrobno potek pogovorov in pogajanj med Finsko in Sovjetsko zvezo v zvezi s tem vprašanjem,
- taktiko obeh strani in nato sam potek zimske vojne,
- potek diplomacije med vojno, sprejetje Moskovskega mirovnega sporazuma, rezultate in posledice vojne.

Poleg navedenega bom podal tudi mnenje o reakciji Velike Britanije in Francije na eni ter Nemčije na drugi strani ob poteku in po koncu spopada.

2.2. Pristop in uporabljene metode

Pri obravnavi teme, ki sem si jo izbral, sem uporabljal predvsem analizo vsebine pisnih virov. Posluževal sem se tako analize primarnih virov - osredotočil sem se predvsem na spomine

raznih udeležencev te vojne - kot tudi analize sekundarnih virov. Prav slednja mi je bila v veliko pomoč, saj so prav knjige ter članki nekaterih avtorjev v veliki meri pripomogli k dokončanju tega diplomskega dela. Uporabil sem tudi analizo elektronskih virov, saj je postal internet nepogrešljivo orodje pri pisanju kakršnihkoli pisnih del in nalog.

Poleg tega sem, kot eno glavnih metod humanističnih znanosti, uporabil tudi deskriptivno metodo. Uporabil sem jo predvsem pri opisovanju in prikazovanju dejstev v zvezi z obravnavano tematiko.

2.3. Zastavljene hipoteze

2.3.1. Glavna hipoteza

Dejanski zmagovalec zimske vojne je bila Sovjetska zveza, moralna zmaga pa je v očeh takratne svetovne javnosti nedvomno pripadla finski vojski.

2.3.2. Izpeljane hipoteze

- A) *Zaradi velike premoči v tehniki in živi sili so vsi pričakovali lahko zmago Rdeče armade, a se ji je veliko šibkejša finska vojska uspešno upirala ter v nekaterih bitkah celo premagala močnejšega nasprotnika.*

- B) *Finska vojska se svojemu nasprotniku ni upirala toliko s svojo vojaško močjo kot s tem, da je svojo taktiko zasnovala na združitvi pozicijske obrambe in gverilskega načina bojevanja.*

- C) *Potek zimske vojne je v veliki meri vplival tudi na potek in razplet celotne II. svetovne vojne, saj je prepričal nemške stratege in predvsem Hitlerja o nesposobnosti sovjetske armade.*

2.4. Struktura diplomskega dela

V prvem delu osrednjega besedila te diplomske naloge bom opisal zapletene sovjetsko-finske odnose s poudarkom na odnosih po oktobrski revoluciji v Rusiji in osamosvojitvi Finske leta 1917.

V drugem delu bo sledila podrobna razlaga reševanja baltiškega vprašanja. Predstavljene bodo zahteve, ki jih je postavila Sovjetska zveza, sprejetje le-teh s strani Estonije, Litve ter Latvije in odgovor Finske. Drugi del bom zaključil z neuspešnimi pogajanjmi na relaciji Moskva-Helsinki.

V tretjem, najobsežnejšem delu, bo sledila predstavitev poteka zimske vojne, sprejemanje mirovnega sporazuma, rezultatov in posledic vojne ter odzivov zaveznikov in nacistične Nemčije med in po spopadu. Za zaključek se bom na kratko ustavil še pri ponovnem oboroženem konfliktu med Finsko in Sovjetsko zvezo v II. svetovni vojni.

Sledil bo še zadnji, četrti del, v katerem bom predstavil svoje mnenje o pomembnosti in vplivu zimske vojne na celoten potek druge svetovne vojne v Evropi.

2.5. Opredelitev temeljnih pojmov

2.5.1. Mannerheimova linija

Mannerheimova linija je bil sistem utrjenih obrambnih položajev. Finci so jih zgradili med I. in II. svetovno vojno na Karelijski ožini med krajema Koivisto na severni obali Finskega zaliva ter Taipele na zahodni obali Ladoškega jezera z namenom, da bi zaprli vse smeri, ki iz jugovzhoda vodijo v notranjost Finske. Ime je dobila po maršalu Karlu Gustavu von Mannerheimu, ki je njeno izgradnjo tudi predlagal. Njeno utrjevanje se je začelo leta 1929, vendar so se intenzivnejša dela na izgradnji Mannerheimove linije izvajala le štiri mesece leta 1939 in so bila nedokončana ob izbruhu zimske vojne. Linija je potekala v oddaljenosti od 25 do 80 kilometrov od finsko-sovjetske meje, po dolžini je imela okoli 142, po širini pa 40 kilometrov. Sestavljena je bila iz treh obrambnih pasov (Vojna enciklopedija 5, 1973: 256).

2.5.2. Civilna obramba (Suojeluskunnat)

Pomembni del sistema finske nacionalne obrambe so bili tudi pripadniki Civilne obrambe. Ta nacionalistična organizacija je bila ustanovljena tik pred državljansko vojno, v njej pa je tudi aktivno sodelovala na protirevolucionarni strani. Civilno obrambo so v nemirnem času od 1917 do 1918 sestavljale majhne enote lokalne milice. Člani organizacije so bili prostovoljci, njen položaj in dolžnosti pa so kasneje zapisali v zakonu, ki je bil sprejet leta 1927 in dopolnjen naslednje leto. Glavna naloga Civilne obrambe je bila pomoč redni vojski pri branjenju države ter ohranjanju obstoječega političnega sistema. Njen poveljnik je bil podrejen le predsedniku republike, prav tako kot poveljnik oboroženih sil. Konec leta 1938 je organizacija štela 111.493 rednih članov.

Ob pomanjkanju proračunskih sredstev za redno vojsko in njeno urjenje so bili člani organizacije boljše izurjeni kot ostali rezervisti, saj je le Civilna obramba izvajala redna letna urjenja. S tem je ohranjala visoko usposobljenost svojih članov, še posebej oficirjev. V predvojnih letih ji je tudi uspelo zbrati veliko količino orožja, kar se je izkazalo za zelo pomembno ob mobilizaciji finske armade (<http://www.winterwar.com/forces/FinArmy.htm>).

2.5.3. Obmejne enote

Pred vojno obmejne enote niso sodile v finske oborožene sile, ampak pod Ministrstvo za notranje zadeve. Njihova glavna naloga je bil nadzor nad obmejnimi pasovi. Poleti so pri svojem delu uporabljale kolesa, pozimi pa smuči. Obmejne enote so imele tudi pse, ki so bili v veliko pomoč pri njihovem nadzoru meje. Obmejni pas je bil razdeljen na številne sektorje, nadzorovale so jih posamezne enote, ki so bile ponavadi v velikosti enega voda. V tem pasu so se nahajale tudi številne stražarnice in opazovalna mesta, ki so imela svoja moštva. Tipična mejna patrulja je bila sestavljena iz dveh mož in enega psa. Obmejne enote so imele tudi nekatere tajne zadolžitve. Sodelovale so z obveščevalnimi oddelki finske vojske ter od nje prejemale dodatno osebje, opremo ter usposabljanje. Posamezni oddelki so tako patroljirali ter iskali informacije tudi globoko na tujem ozemlju. Med vojno so se te enote izkazale v gverilskem bojevanju, njihova glavna naloga pa je bila varovanje rednih enot pred raznimi presenečenji. Obmorski ter tudi jezerski element teh enot je predstavljala Obalna straža (http://www.tendens.se/nicolas/forum/topic.asp?TOPIC_ID=427&ARCHIVE=).

2.5.4. Motti

Izraz motti ima v finščini več pomenov. Najpogosteje ta beseda predstavlja kopo posekanih drevesnih debel, ki jo pustijo na določenem mestu z namenom, da se jo kasneje razseka ali razžaga na manjše kose, primerne za kurjavo. Med zimsko vojno pa je ta beseda dobila še dodatno razlago. Izraz motti so prvič uporabili v poveljstvu finskega IV. armadnega zbora. Označeval je taktiko, s katero so se Finci borili proti sovjetskim enotam, ki so v dolgih kolonah napredovale po neustreznih cestah proti svojim zadanim ciljem. Taktiko ustvarjanja posameznih mottijev lahko razdelimo na tri ključne faze:

1. faza: pridobivanje natančnih informacij o nasprotniku z izvidništvom, izbira najprimernejših točk za blokado njegovih sil, njegova obkolitev z namenom preprečitve nadaljnjih premikov sovražnika ter zoženje njegovega manevrskega prostora na čimmanjše področje ob cesti.
2. faza: hitri in ostri napadi, ki se izvajajo s pomočjo koncentracije lastnih sil na posamezne nasprotnikove položaje z namenom, da se doseže lokalna premoč. Napad je tako izveden na vse ranljive točke na celotnem področju, ki ga zaseda sovražnikova kolona. Cilj teh napadov je razbitje kolone na več med seboj ločenih delov – mottijev.
3. faza: uničenje posameznih delov enega za drugim. Najprej so uničeni najšibkejši mottiji, nazadnje pa najmočnejši, ko nasprotnikove vojake, ki se nahajajo v njih, že močno oslabita lakota ter mraz (Trotter, 2002:4).

2.6. Seznam kratic

ErP – samostojni bataljon

JP (fin. Jääkäri pataljoona) – lovski bataljon

JR (fin. Jalkaväkirykmentti) – pehotni polk

NKVD (rus. Narodnii komissariat vnutrennih del) – Ljudski komisariat za notranje zadeve

P (fin. Pataljoona) – bataljon

PPP (fin. Polkupyöräpataljoona) – kolesarski bataljon

SissiP (fin. Sissipataljoona) – gverilski bataljon

STAVKA (rus.) – Sovjetsko vrhovno poveljstvo

3. ODNOSI MED FINSKO IN RUSIJO/SOVJETSKO ZVEZO

3.1. Rusko-finski odnosi (1700-1917)

Prvotne naseljence, Laponce, so Finci, narod mongolskega izvora, že v 1. stoletju našega štetja začeli potiskati proti severu, vendar je bilo celotno ozemlje današnje Finske dokončno poseljeno mnogo kasneje. V 12. in 13. stoletju so bili Finci pokristjanjeni pod vplivom Švedske, ki si je leta 1284 to deželo tudi priključila. Finsko ozemlje je bilo vse do začetka 18. stoletja trdno v rokah švedskih vladarjev.

Konflikt med Rusijo in Finsko je postal neizbežen že leta 1703. Takrat je ruski car Peter Veliki po dolgotrajnem iskanju svojega »okna na zahod« za kraj svoje nove prestolnice, ki jo je poimenoval Sankt Petersburg, izbral močvirnato, z mrčesom okuženo rečno delto na skrajnem vzhodnem robu Baltiškega morja. Dejstvo, da je izbrano ozemlje pripadalo Švedski, ni ustavilo ruskega vladarja. Ustanovitev novega mesta je še poglobila nasprotja med dinastijo Romanovih ter švedsko kraljevsko hišo. Ogorčen boj za oblast nad Baltikom ter njegovimi donosnimi trgovskimi potmi, ki so vodile na zahod, se je pričel (Trotter, 2002:4).

Med veliko severno vojno (1700-1721) sta tako Švedska kot Rusija redno uporabljali Finsko za prizorišče medsebojnih spopadov. Vse dokler Peter Veliki ni uspel odločilno premagati švedske armade, je obstajala nevarnost za uspešen švedski napad na St. Petersburg preko Karelijske ožine. Ruski car je uspel zagotoviti strateško varnost svoje prestolnice z osvojitvijo največjega švedskega pristanišča na ožini. Poleg mesta Viipuri je z mirom v Nystadu (fin. Uusikaupunki) leta 1721 Rusija dobila tudi Vzhodno Karelijo. Ostalo finsko ozemlje je še naprej pripadalo Švedski.

Propadanje švedskega kraljestva v 18. st. je še okrepilo osvajalna prizadevanja carske Rusije proti Finski. Aleksander I. je izkoristil zaposlenost Švedske v boju z Napoleonom in ji odvzel celotno finsko ozemlje. Z mirom v Fredrikshamnu leta 1809 je Rusija tudi uradno zagospodarila nad celotno Finsko, ki pa je uspela ohraniti notranjo samostojnost, lastno

ustavo in samoupravo. Velika kneževina Finska je bila tako z Rusijo v personalni uniji, ruski car pa je prevzel tudi naziv finskega velikega kneza.

Šele v drugi polovici 19. st. je Rusija začela zoževati finsko avtonomijo in vsiljevati Finski svoj politični sistem. Odnosi med obema deželama in njihovimi prebivalci so se še poslabšali, ko je leta 1894 na ruski prestol sedel nazadnjaški vladar Nikolaj II. (1894 – 1917). Vladal je absolutistično, veliko podporo pa mu je pri tem nudila tudi ruska pravoslavna cerkev. Glavni cilj ruske zunanje politike pred prvo svetovno vojno je postal proces rusifikacije prebivalstva na Finskem, v baltiških deželah, na Poljskem in v Ukrajini. Finska je že leta 1878 uvedla svojo vojsko in splošno vojaško obveznost. Car Nikolaj II. je ukazal finsko vojsko razpustiti, ruski jezik pa je postal uradni jezik.

Prvič se je zgodilo, da so bili lahko v cesarsko armado vpoklicani Finci, ki tega niso želeli. Vzpostavljena je bila stroga cenzura nad delom finskih umetnikov, intelektualcev in novinarjev, Rusi so prevzeli tudi nadzor nad finskimi univerzami ter sodišči. Posledica vseh teh ukrepov je bilo prebujanje finskega nacionalizma, ki pa ga je nova ruska oblast poskušala zatreti na vse načine. Vendar ji to ni najbolje uspevalo.

Leta 1904 je prišlo do atentata na ruskega guvernerja Bobrikova, ki je na Finskem vladal s težko roko in neusmiljeno preprečeval vsako manifestacijo finskega nacionalizma. Na stopnicah pred finskim parlamentom ga je ustrelil mlad finski državni uslužbenec. Po uspešnem atentatu se je še okrepila represija ruske oblasti, močno pa se je povečala tudi prisotnost tajne policije na domala vseh področjih, ki so bila pomembna za Finsko in njene prebivalce.

Izbruh I. svetovne vojne je dal Fincem priložnost, da se otresejo ruskega jarma. V iskanju vojaške pomoči proti cesarski Rusiji so se začeli povezovati z Nemčijo na eni ter z boljševiki na drugi strani. Okoli 2000 mladih Fincev se je v letih 1915 in 1916 odpravilo v Nemčijo z namenom, da si pridobijo vojaških izkušenj. Sprejeti so bili na častniško šolo v Lockstedtu blizu Hamburga. Ustanovljen je bil 27. pruski lovski bataljon, v katerem so se urili Finci. Skoraj vsi uspešni finski poveljniki, ki so poveljevali med državljansko ter zimsko vojno, so svoje osnovno znanje pridobili z urjenjem v tem bataljonu (Trotter, 2002:5).

3.2. Sovjetsko-finski odnosi (1917- 1939)

Po oktobrski revoluciji v sosednji Rusiji leta 1917 so Finci izrabili od boljševikov proklamirano samoodločbo narodov ter 6. decembra istega leta razglasili samostojnost Finske. Novo sovjetsko vodstvo je z Leninom na čelu priznalo njeno neodvisnost. S tem so želeli kupiti finsko nevtralnost, katero so nujno potrebovali v boju s protirevolucionarnimi silami, ki so ogrožale nastalo Sovjetsko Rusijo.

Poleti 1918 je namreč izbruhnila državljanska vojna med boljševiki – »rdečimi« - in nasprotniki sovjetske oblasti – »belimi«. V evropskem delu Rusije je trajala od 1918 do 1920. Proti boljševikom je prišlo do upora v vseh delih Rusije, na Uralu pa so »beli« sestavili svojo vlado s predsednikom. Ta položaj je zasedel bivši carski admiral črnomske flote Aleksander Vasiljevič Kolčak. Pridružila se jim je Češka legija, sestavljena iz okoli 50.000 vojnih ujetnikov, ki so se čez Sibirijo želeli vrniti v Evropo. Antantni tabor je po končani svetovni vojni Kolčakovo vlado v Omsku tudi priznal. Spomladi 1919 so protirevolucionarne enote pod poveljstvom visokih oficirjev bivše carske vojske, oborožene z antantnim orožjem, napadle ozemlje, ki je bilo v rokah boljševikov. Rusko sovjetsko federativno socialistično republiko² so tako ogrožali Kolčak z vzhoda, Denikin z juga in Judenič s severa.

Rdeča armada, ki ji je poveljeval Trocki, je poleti in jeseni 1919 z uspešnimi operacijami zmanjšala nadaljnjo nevarnost državljanske vojne ter uspela odbiti napad protikomunistov. Uporabili so bivše carske oficirje, ki so jih nadzorovali politični komisarji. Na prigovarjanje ameriškega predsednika Wilsona pa je tudi antantni svet sklenil, da se antantna vojska ne bo več vmešavala v državljansko vojno.

Tudi Finska se ni uspela izogniti krvavemu spopadu med kapitalističnim in delavskim razredom. Kvaliteta življenja finskega delavskega razreda se je v letih trajanja I. svetovne vojne močno poslabšala. Delavci ter njihove družine so morali prestat posledice vojnega pomanjkanja, lakote in slabšanja življenjskega standarda. Stalna boljševistična agitacija je pripeljala do ustanovitve dveh nasprotujočih si armad. Domači komunisti, nezadovoljni delavci ter kmetje so vstopili v vrste Rdeče armade. Oborožili in vojaško usposobili so jih pripadniki sovjetske vojske, ki se je še vedno nahajala na finskem ozemlju ter je štela okoli

² Po Leninovi smrti ter sprejetju nove ustave leta 1924, se je Ruska sovjetska federativna socialistična republika (RSFSR) preimenovala v Zvezo sovjetskih socialističnih republik (ZSSR) – Sovjetsko zvezo.

40.000 vojakov. Interese višjega sloja in aristokracije je vojaško zastopala Bela garda. Njen glavni poveljnik je postal baron Carl Gustav von Mannerheim, bivši general v ruski vojski.

Kmalu se je izkazalo, da ima Bela garda veliko prednost v vojaški usposobljenosti svoje armade. Mnoge belogardistične enote so vodili izkušeni bivši oficirji carske vojske ter pripadniki 27. lovskega bataljona, ki so močno prekašali sovražne poveljnike v taktičnem znanju. Kljub Mannerheimovemu nasprotovanju je politično vodstvo »belih« za pomoč zaprosilo Nemčijo. Nemške enote so prispele aprila 1918. S tujo pomočjo je Bela garda v šestih tednih premagala svoje nasprotnike. V pet mesecev trajajoči državljanski vojni je sodelovalo skoraj 200.000 Fincev, v spopadih pa jih je vključno s civilnimi žrtvami 18.000 izgubilo tudi življenje.

S sporazumom v Tartuju, podpisanim leta 1920, je bil sklenjen dokončen mir med Finsko in Sovjetsko Rusijo. Vodstvo Ruske sovjetske federativne socialistične republike je dokončno priznalo finsko samostojnost in državnost. Pogodba je določala tudi mejo med državama, pri čemer so Finci privolili, da pripadejo RSFSR vzhodna Karelija in obmejni provinci Repola ter Porajärvi. Za povračilo pa je politični vrh Sovjetske Rusije pristal na zahtevo, da pripadeta Finski zahodna Karelija in arktično pristanišče Petsamo, ki pozimi ne zamrzne. Dogovorili so se tudi, da Finci na nekaj svojih otočjih v Finskem zalivu ne bodo imeli vojaških posadk. Pozneje, leta 1932 in ponovno 1934, sta državi podpisali sporazum o nenapadanju, s tem potrdili sporazum iz Tartuja in ustanovili pravno komisijo za »prijateljsko urejanje vseh sporov, do katerih bi utegnili priti med državama, ne glede na to, kaj naj bi jih povzročalo«. Ta sporazuma naj bi se iztekla leta 1945, ko bi ju bilo potrebno obnoviti.

Na osnovi teh sporazumov in proglašene politike nevtralnosti, ki je bila v skladu s takratno politiko ostalih skandinavskih držav, so Finci upali in tudi verjeli, da so se zavarovali pred spletkami velikih sil. Zaradi svojega geopolitičnega položaja pa se temu vendarle niso mogli izogniti. Z naraščanjem mednarodne napetosti v drugi polovici tridesetih let je Sovjetska zveza zakorakala iz izolacije, v katero je zašla zaradi revolucije ter državljanske vojne, ki ji je sledila. Začela je prevzemati zelo aktivno vlogo v mednarodnih zadevah. Z vsako novo krizo na svetu je rasla tudi pomembnost SZ na mednarodni tehtnici merjenja moči.

Po finski državljanski vojni ter tudi po podpisu sporazuma v Tartuju so odnosi med obema državama ostali napeti in nezaupljivi. Finci, vsaj tisti, ki so bili tedaj na oblasti, so se med

vojno naučili živeti z bojaznijo pred komunizmom. Tudi Sovjeti se niso povsem sprijaznili z idejo o prijateljskem sodelovanju s sosednjo državo, ki je tako nasilno zadušila delavsko gibanje, se odločila za striktni kapitalistični politični sistem ter se tako očitno zanašala na znatno nemško pomoč pri reševanju svojih notranjih problemov.

Možje, ki so vodili finske povojne vlade, so uspeli zmanjšati politično napetost in nesoglasja v državi, položiti temelje za uspešno ekonomsko rast ter izboljšati življenjski standard. Toda pri reševanju zunanjih zadev niso bili tako uspešni. Zapirali so si oči pred problemi, ki so se pojavljali na tem področju ter upali, da se bodo le-ti že nekako rešili. Tudi politika do Sovjetske zveze je bila vodena na ta način. V času, ko je bila ta notranje politično razdeljena ter tudi zaradi mednarodnih protikomunističnih armad, ki so posegale na njeno ozemlje, ogrožena od zunaj, je bil takšen pristop zadosten. Toda proti koncu dvajsetih let so se razmere znatno spremenile in finski voditelji bi morali uvideti, da bo njihova mogočna vzhodna sosedka želela spregovoriti z njimi o nekaterih neprijetnih ter občutljivih temah.

Odnosi med obema državama so se v veliki meri spremenili takoj, ko je oblast v Sovjetski zvezi prevzel Josif Visarionovič Džugašvili – Stalin. Vzrok za napetosti so bili predvsem strateški dejavniki. Stalin se je še dobro spominjal prvih let sovjetske državljanske vojne, ko je takratna finska vlada dovolila, da so z njenega ozemlja izvajale napade na boljševe tako ruske protirevolucionarne sile kot tudi nekatere enote britanske mornarice. Stalin je skeptično gledal na demilitarizacijo baltiških otokov, še posebej pa ga je zanimalo vprašanje Ålandskega otočja. Kontrola nad tem otočjem ter nad otoki v Finskem zalivu bi pomenila nadzor nad pomorskim prometom v Baltiku, pri tem pa ne bi bile izvzete tudi ladje, ki bi vplule ali izplule iz Leningrada ter Kronštata. Zavedal pa se je tudi, da lahko vsaka svetovna velesila zasede te otoke skoraj brez odpora.

Strateško sliko je v veliki meri spremenilo tudi odkritje velikih količin niklja na območju Petsama. Finska vlada je koncesije za izkop te surovine dodelila britanskemu konzorciju. Tudi rudniki na severu Švedske, iz katerih je Nemčija dobivala veliko ter pomembno količino železove rude, niso bili zelo oddaljeni. Tako sta dve velesili, državi, katerih se je novi sovjetski vodja najbolj bal, že bili zelo zainteresirani za pusto in slabo poseljeno finsko arktično obalo.

Nadaljnji vzrok za zaskrbljenost je bilo tudi dokončanje Murmanske železnice. Povezala je to pristanišče, ki tudi pozimi ne zamrzne, z Leningradom. Vzhodna Karelija, ozemlje, čez katero poteka ta ključna železniška komunikacija, je bila pogosto tarča finskih politikov desne, nacionalistične opredelitve, ki so zahtevali njeno vključitev v samostojno finsko državo. Stalin se je zavedal, da se Finci sami ne bodo nikoli drznili s silo prevzeti oblast nad tem območjem. Po mnenju sovjetskega vodje pa je bilo vsaj teoretično možno, da bi katera druga sovražna država – npr. Nemčija – ponudila Finski Vzhodno Karelijo v zameno za njeno vojaško sodelovanje ali zgolj za njeno privolitev v namestitev tujih enot na njenem ozemlju.

Stalin ni imel namena upoštevati finske nevtralnosti. Menil je, da v primeru še ene velike vojne v Evropi Finski preprosto ne bo dovoljeno, da bi izvajala svojo nevtralno politiko. Nevarnost, ki bi se pojavila ob takšnem razvoju dogodkov, pa bi lahko imela hude posledice za Sovjetsko zvezo, saj je bila meja med obema državama na najbližjem mestu oddaljena od Leningrada le 32 kilometrov.

Aprila 1938 se je prvič resneje pokazalo, da Sovjetska zveza ni zadovoljna z danimi razmerami. Boris Jarcev, drugi sekretar sovjetskega veleposlaništva v Helsinkih, je telefoniral finskemu zunanjemu ministru Rudolfu Holstiju in ga prosil za sestanek. Kot glavni razlog za srečanje je Jarcev navedel vse slabše odnose v mednarodni politiki. Holsti je zaslutil, da bi utegnila biti zadeva pomembna, saj se je govorilo, da je Jarcev uslužbenec sovjetske tajne službe in vodja izpostave NKVD na Finskem, ter je privolil v sestanek. Na srečanju mu je Jarcev predstavil zaskrbljenost Moskve, da bo Finska v kratkem postala žrtev nacistične agresije in da jo Nemci nameravajo uporabiti kot eno glavnih oporišč za napad na Sovjetsko zvezo. Holstija je tudi posvaril, da se bodo sovjetske enote spopadle z nemškimi na finskem ozemlju, če se Finci ne bodo odločno uprli nemški agresiji. V nasprotnem primeru je Moskva pripravljena z gospodarsko in vojaško pomočjo podpreti finski odpor, Rdeča armada pa naj bi se umaknila z ozemlja Finske takoj, ko bi bilo konec vojne. Na koncu srečanja je Jarcev zaprosil finskega zunanjega ministra za ohranitev čim večje tajnosti o vsebini njunega pogovora.

To je bil le prvi sestanek med njima. V naslednjih je Jarcev Holstiju podajal vse podrobnejše informacije o načrtih sovjetskega vodstva. Po številnih srečanjih s Holstijem se je bil Jarcev pripravljen pogovarjati tudi z drugimi člani finske vlade. V pogovorih s predsednikom vlade Cajanderjem in finančnim ministrom Väinöjem Tannerjem se je Jarcev močno trudil, da bi

pridobil njuno zaupanje s ponudbo gospodarske pogodbe, ki je bila za Finsko videti nadvse vabljiva, v zameno za njo pa naj bi finska vlada podpisala politični sporazum s Sovjetsko zvezo, ki bi bil naperjen proti Nemčiji. Pogovori so se vlekli čez vse poletje in jesen leta 1938.

Vodilni možje finske vlade so naposled prišli na dan z zagotovilom, da bodo vztrajali pri svoji politiki nevtralnosti. Jarcevu so tudi obljubili, da ne bodo dovolili katerikoli veliki sili izrabiti njihovo ozemlje za napad na Sovjetsko zvezo. Ta jim je odvrnil, da se Stalin glede na finsko vojaško šibkost ne bo zadovoljil s to izjavo. Predlagal je, da bi Finska Sovjetom odstopila ali dala v najem nekaj gospodarsko nepomembnih otočkov v Finskem zalivu. Ti so se nahajali ob pomorskih poteh, ki so vodile v Leningrad. Holsti in Cajander sta ta predlog odločno zavrnila. Pogovori so bili začasno prekinjeni.

Tudi v prvih mesecih leta 1939 ni prišlo do izboljšave v sovjetsko–finskih odnosih. Prav nasprotno, odnosi so se samo še poslabšali. Kremelj je odklanjal, da bi se odločili za trgovinski sporazum, dokler niso rešena politična in vojaška vprašanja. Finci so prav tako vztrajno odklanjali, da bi se odpovedali svoji politiki nevtralnosti. Marca je Moskva predstavila bolj konkretne predloge. V zameno za 30-letni najem otoka Suursaari ter še štirih manjših otočkov v zalivu je SZ ponudila količinsko večje ozemlje v Vzhodni Kareliji. Finska vlada je tudi ta sovjetski predlog zavrnila. Posledica odklonilnega odgovora je bila, da je Kremelj prekinil vsa pogajanja in se obdal z zidom molka.

Konec aprila so se na Fince obrnili tudi Nemci s ponudbo pogodbe o nenapadanju, ki so jo bili pripravljene podpisati s Finsko in z vsemi drugimi skandinavskimi državami. Finska, Švedska ter tudi Norveška so ponudbo zavrnilo, saj so menile, da bi bila takšna pogodba v nasprotju z nevtralnostjo, ki so jo razglasile. Maršal Mannerheim, takratni načelnik državnega obrambnega sveta, je finsko vlado prepričeval, da je zavrnitev ponudbe obeh velesil v imenu nevtralnosti vse prej kot realistična in da bo le poslabšala odnose z njima. Finska vlada ga ni poslušala, ampak je nadaljevala s svojo tvegano politiko nevtralnosti v mednarodnem ozračju, ki se je vztrajno slabšalo. Že leta 1938 so si Nemci podredili Avstrijo, sledili pa sta tudi nemški okupaciji Češkoslovaške ter območja Klaipede v Litvi. Po teh dogodkih se je SZ pojavila kot pomemben dejavnik na tehtnici mednarodnega ravnotežja.

Izsiljen odstop Klaipede Nemčiji je pomenil izgubo pristanišča, skozi katero je Litva izvozila kar 80 % svojega izvoza. To je bila torej velika sprememba gospodarskih in strateških razmer na Baltiškem morju. Sovjetska zveza je ocenila povečan nemški pritisk na baltiški prostor kot neposredno grožnjo Leningradu (Žbogar, 2001:12).

S Sovjetsko zvezo sta stopili v stik Francija in Velika Britanija ter se začeli pogovarjati z njo o medsebojnih odnosih in o skupni politiki do Nemčije. Moskvi se je ob tem zazdelo, da se ji ponuja ugodna priložnost, da bi Zahod priznal njeno pravico do pomoči baltiškim državam in Finski, če bi bile te deležne silovitih nemških groženj ali pa bi jih ta celo napadla. V sporazum z zahodnima zaveznicama se je SZ trudila vključiti svojo pravico do posega na ozemlje Finske in ostalih držav ob Baltiku v primeru, da bi katerakoli vlada na tem področju začela zavzemati pronemško stališče. Sovjetska zveza je zahtevala tudi vključitev protokola v sporazum, ki bi dajal varnostna zagotovila vsem vzhodnoevropskim državam (predvsem so bile tu mišljene baltiške države) z ali brez njihove privolitve ter pravico do razporeditve svojih enot na ozemlju držav ob Baltiku (z namenom obvladovanja baltiških pristanišč) (Žbogar, 2001:14).

Ob podpori Švedske je finska vlada zelo odločno protestirala v Londonu ter Parizu. Uspelo ji je doseči izjavo obeh zaveznic, da bi bil vsak takšen njun sporazum s SZ, ki bi vključeval tudi Finsko, nesprejemljiv. Pogajanja med Francozi in Britanci na eni ter Sovjetsko zvezo na drugi strani so se kmalu prekinila.

Medtem ko so še trajala pogajanja med SZ in zahodnima zaveznicama, so se Sovjeti začeli dogovarjati o trgovinskem sodelovanju z Nemčijo, a so gospodarske teme kmalu zamenjali s političnimi. Hitler je bil pripravljen upoštevati sovjetske interese v baltiških državah, saj se mu je mudilo s podpisom sporazuma o nenapadanju s Sovjetsko zvezo. 3. avgusta 1939 je nemški ambasador v Moskvi sporočil sovjetskemu zunanjemu ministru Molotovu, da je Berlin pripravljen priznati »vitalni sovjetski interes na baltiškem prostoru«. 23. avgusta je bil v Moskvi podpisan sporazum o nenapadanju med Nemčijo in SZ. Nemški minister Joachim von Ribbentrop ter njegov sovjetski kolega Vjačeslav Mihajlovič Molotov sta ob slovesnosti govorila o novem obdobju v sovjetsko-nemških odnosih.

Sporazumu je bil dodan tajni protokol, ki je uredil sovjetsko-nemška interesna območja na baltiškem prostoru: »V primeru ozemeljske in politične preureditve področij, ki so del

ozemelj baltiških držav (Finske, Estonije, Latvije in Litve), severna meja Litve predstavlja tudi mejo interesnih območij med Nemčijo in Sovjetsko zvezo«. V tajnem protokolu sta na interesna območja obe državi razdelili tudi Poljsko, Nemčija pa je Sovjetski zvezi dovolila, da razširi svoj vpliv tudi v Besarabiji (<http://www.fordham.edu/halsall/mod/1939pact.html>).

Nemčija in SZ sta zanikali, da bi bila Finska s tem sporazumom vključena v območje sovjetskega vpliva, a je ta kmalu začutila, da tem zagotvilom ni moč verjeti. Teden dni po podpisu sporazuma so čete tretjega rajha prekoračile nemško-poljsko mejo, 17. septembra pa je v skoraj že poraženo Poljsko vdrla tudi sovjetska vojska.

4. REŠEVANJE BALTIŠKEGA VPRAŠANJA TER POGAJANJA MED SZ IN FINSKO

4.1. Reševanje baltiškega vprašanja med SZ ter Estonijo, Latvijo, in Litvo

Po okupaciji vzhodnega dela Poljske je Moskva začela postopoma stopnjevati svoj pritisk na baltiške države. Prva je prišla na vrsto Estonija. SZ je izkoristila dogodek s poljsko podmornico Orzel, ki se je zgodil 18. septembra 1939. Podmornici, ki je iskala zatočišče pred nemško mornarico, so estonske oblasti v skladu z mednarodnim pravom dovolile pristanek na njihovem ozemlju. Kremelj se je takoj odzval in obtožil estonsko vlado, da ne upošteva svoje politike nevtralnosti, da ni sposobna zavarovati reda in varnosti v svoji državi ter da takšen položaj predstavlja neposredno grožnjo varnosti Sovjetske zveze.

Na srečanju z estonskim zunanjim ministrom Selterjem, 24. septembra v Moskvi, je Molotov zahteval podpis sporazuma o vojaški zvezi med obema državama, ki bi dovolil SZ vzpostavitev vojaških oporišč v Estoniji. Slednji so tudi zagrozili, da bo prišlo do uporabe vojaške sile, če bi zavrnila možnost, ki ji jo je ponujal ta sporazum. Sovjeti so svoje besede kmalu podkrepili tudi z dejanji. Poveljstvo sovjetskega baltiškega ladjevja v Kronštatu je tako začelo pripravljati napad na estonsko obalo, sovjetska letala so nenehno kršila estonski zračni prostor, poveljstvo leningrajskega vojaškega okrožja pa je razporedilo 160.000 svojih vojakov ob estonsko mejo. Sovjetski kopenski vojski je nasproti stalo le utrjeno območje estonskega mesta Narva (Van Dyke, 2001: 12).

Estonska vlada se je odločila, da bi bil kakršenkoli odpor, še posebej vojaški, nesmiseln, zato je sprejela sovjetske zahteve. Sporazum o vojaškem sodelovanju med SZ in Estonijo je bil podpisan 28. septembra 1939 in je predvideval vzpostavitev sovjetskih vojaških baz na otokih Saaremaa in Hiiumaa ter v pristanišču Paldiski. 25.000 vojakom Rdeče armade je bil tako dovoljen vstop na ozemlje Estonije (Žbogar, 2001:18).

Po sklenitvi tega sporazuma je SZ z grožnjami vsilila podoben sporazum tudi Latviji. Sporazum o vojaškem sodelovanju med Sovjetsko zvezo in Latvijo je bil sklenjen 5. oktobra

1939 in je določal vzpostavitev sovjetskih mornariških oporišč v Liepaji in Ventspilsu ter artilerijsko bazo v Pitragasu. V Latvijo naj bi vstopilo 25.000 sovjetskih vojakov. Okoli 30.000 pripadnikov sovjetskih oboroženih sil je še isti dan, 5. oktobra, vstopilo v državo (Žbogar, 2001:18).

Le dan po podpisu tajnega protokola med Nemčijo in SZ je Molotov obvestil vodjo litvanskega veleposlaništva v Sovjetski zvezi, Vladasa Natkevičiusa, da sovjetska vlada vabi na razgovor v Moskvo litovskega premiera ali pa zunanjega ministra Litve. Kaunas se je na pogajanja odločil poslati ministra za zunanje zadeve Juozasa Urbšysa. Stalin mu je na prvem srečanju, 3. oktobra, predlagal podpis treh pogodb: sporazuma o vojaškem sodelovanju, pogodbo, s katero bi bila Litvi vrnjena bivša prestolnica Vilna in njej pripadajoče območje, ter sporazuma o odstopitvi dela jugozahodne Litve Nemčiji (Eidintas, 1997: 170-171). Po nekajdnevnih pogajanjih je Litva sporazum o vojaškem sodelovanju podpisala 10. oktobra 1939. Ta sporazum je določal vzpostavitev sovjetskih baz v mestih Alytus, Gaiziunai, Naujoji-Vilnia in Prienal, na ozemlju Litve pa naj bi bilo nameščenih 20.000 sovjetskih vojakov.

Vse tri sporazume o vojaškem sodelovanju je izsilila SZ s pomočjo grožnje z vojaško intervencijo. Sovjetska vlada je zagotovila vsem trem baltiškimi državami, da njihova samostojnost in neodvisnost ne bo ogrožena. Vendar pa je bil, kot se je izkazalo kasneje, podpis sporazuma o vojaškem sodelovanju baltiških držav s SZ prva stopnja izgube neodvisnosti teh držav in njihovo postopno vključevanje v Sovjetsko zvezo.

4.2. Pogajanja med SZ in Finsko

Med pogajaji SZ z ostalimi baltiškimi državami je Erkko izjavil, da Finska v nobenem primeru ne bo sprejela takšne rešitve baltiškega vprašanja, kot jo je ponujala sovjetska stran. 5. oktobra, ko je bil podpisan sporazum z Latvijo, je Molotov poklical finskega veleposlanika v Sovjetski zvezi Yrjöa Koskinena na pogovor. Dejal mu je, da v 48 urah pričakuje v Moskvi finskega zunanjega ministra Eliasa Erkka, da bi se pogovorila o »konkretnih političnih vprašanjih«.

Finska vlada pa se ni popolnoma podredila zahtevam, ki so prišle iz Kremlja. Erkko ni odšel v Moskvo, marveč je bila tja poslana delegacija, ki jo je vodil veleposlanik v Stockholmu, Paasikivi. Prav tako se niso držali postavljenega roka osemindesetih ur. Finski vodilni možje so bili prepričani, da se bo Moskva osredotočila na vprašanja, ki so se že pojavila v prejšnjih pogajanjih ter da bo Finski postavila podobne zahteve o vojaških oporiščih, kot so jih bile deležne ostale baltiške države. Finska vlada je zato Paasikiviju naročila, naj se brani s finsko politiko nevtralnosti, z vojaško nepomembnostjo finske armade, s sporazumom iz Tartuja ter s sporazumom o nenapadanju. Zavrniti je moral tudi kakršnekoli ozemeljske zahteve ter zahteve o sovjetskih vojaških bazah na ozemlju kopenske Finske ali na Ålandskem otočju. Tudi pri vprašanju o popravkih meje na Karelijski ožini ni smel popuščati. Dovoljeno pa mu je bilo, da lahko pod skrajno hudim pritiskom privoli v sovjetska oporišča na nekaj otočjih v vzhodnem delu Finskega zaliva, ne pa tudi na predlagano letalsko bazo na otoku Suursaari.

S temi navodili oborožena finska delegacija se je 9. oktobra napotila v Moskvo in se tam 12. oktobra začela pogajati. Že na prvem srečanju so se uresničili najhujši finski strahovi. Sovjetska delegacija, ki jo je vodil sam Stalin, je zahtevala prav to, kar so Paasikiviju v Helsinkih strogo prepovedali se pogajati, in sicer:

- pogodbo o medsebojni pomoči,
- najem polotoka Hanko, na katerem naj bi Sovjeti vzpostavili vojaško bazo s 5.000 možmi,
- prestavitev sovjetsko-finske meje na Karelijski ožini iz okolice Leningrada v bližino drugega največjega finskega mesta Viipuri ter uničenje vseh utrjenih položajev na ožini (predvsem Mannerheimove linije),
- odstop finskih otokov Suursaari, Lavansaari, Tytarsaari in Koivisto ter večjega dela Ribiškega polotoka ob Arktičnem oceanu Sovjetski zvezi (Trotter, 2002:15). Finci naj bi tako odstopili 2.761 km² svojega dokaj gosto naseljenega ozemlja, v zameno pa jim je bilo ponujeno 5.529 km² divjine severno od Ladoškega jezera.

Paasikivi, ki je bil popolnoma nepripravljen na tako velike sovjetske zahteve, se je 16. oktobra vrnil v Helsinke po nadaljnja navodila. Finska vlada je po burni seji sklenila, da polotoka

Hanko na noben način ne more prepustiti Sovjetski zvezi³, pripravljena pa ji je odstopiti nekaj manjših otokov in privoliti v manjše popravke meje na Karelijski ožini. Paasikivija so prav tako pooblastili, da sme popustiti glede južnega dela Suursaarija in v skrajnem primeru tudi za ves otok, če bi s tem Sovjete pripravili do tega, da ne bodo vztrajali z zahtevo po najemu polotoka Hanko. Finski delegaciji tudi niso dovolili popuščati glede vprašanja meje na Ribiškem polotoku.

Paasikivi pogajanj ni bil pripravljen nadaljevati brez prisotnosti vladnih predstavnikov, zato ga je na poti v Moskvo spremljal finančni minister Tanner. Drugi krog pogajanj je potekal 22. in 23. oktobra 1939. Odposlanca sta Stalina seznanila z novo ponudbo finske vlade, vendar sovjetski voditelj ni bil pripravljen popuščati.

Finska delegacija se je že nameravala odpraviti domov, ko jo je Stalin znova poklical v Kremelj, kjer jo je seznanil z nekoliko blažjimi zahtevami. Dejal je, da je pripravljen število vojakov, ki naj bi se nahajali na polotoku Hanko, zmanjšati na 4.000 ter nekoliko popustiti tudi pri obsegu ozemeljskih zahtev na Karelijski ožini. Finski pogajalci so se odločili vrniti v Helsinke, kjer naj bi seznanili svojo vlado o novi ponudbi sovjetske strani ter prejeli nova navodila.

Po izčrpnih pogovorih v vladi in z voditelji strank v skupščini so se Finci odločili, da ne sprejmejo sovjetskih zahtev. Cajander in Erkko sta kljub drugačnim mnenjem Mannerheima, Paasikivija ter Tannerja, ki so svetovali bolj spravljivo in miroljubno politiko do SZ, ostala nepopustljiva pri nekaterih vprašanjih. Finska stran je tako zavrnila predlog o uničenju utrdb na Karelijski ožini, kar so utemeljili s trditvijo, da jim te služijo le za obrambo in za ohranitev nevtralnosti. Prav tako je zavrnila zahtevo Moskve po najemu polotoka Hanko. Pripravljena je bila premakniti mejo na ožini proti zahodu, vendar za manj, kot je zahteval Stalin. Pripravljene so bile odstopiti tudi zahodni del Ribiškega polotoka ter nekaj otokov v Finskem zalivu. Po prejetju teh navodil sta se Paasikivi in Tanner znova odpravila v Moskvo.

Tretjega novembra se je začel tretji krog pogajanj. Finska delegacija je predstavila nove predloge, a so jih v Kremlju takoj proglasili za nezadostne. Stalin ni kazal nobenega znamenja, da je pripravljen popustiti. Na koncu neuspešnega srečanja tega dne je Molotov

³ S 5.000 sovjetskimi vojaki, ki naj bi se nahajali na polotoku Hanko, bi bilo industrijsko osrčje Finske zelo ranljivo ter izpostavljeno morebitnemu napadu, ki bi ga izvedla Rdeča armada.

grozeče izjavil: »Ker se mi, civilisti, očitno ne moremo dogovoriti, je morda čas, da spregovorijo vojaki« (Trotter, 2002: 18). Pogajanja so trajala še nekaj dni, vse do 13. novembra, vendar se obe strani nista uspeli dogovoriti o ključnih vprašanjih. Finci so razočarani odpotovali domov.

Po koncu teh pogajanj se je Stalin odločil izsiliti dokončno rešitev baltiškega vprašanja. 15. novembra je tako ukazal poveljstvu leningrajskega vojaškega okrožja, da pospeši že začete premike in razporeditev svojih enot ter njihovo oskrbo ob sovjetsko-finski meji. Tudi Finci so izvedli delno mobilizacijo in poslali svoje vojaške oddelke na območja ob meji.

Večji del novembra so bile zadeve razmeroma mirne, kljub temu, da je sovjetski tisk iz dneva v dan napadal in sramotil Fince, sovjetska letala pa so nenehno vdirala v finski zračni prostor. Finsko vlado je zajel optimizem, da je najhujše obdobje v odnosih s Sovjetsko zvezo že minilo. Njeno prepričanje je 23. novembra še potrdilo poročilo, da ameriški veleposlanik v Moskvi ne verjame v spopad med SZ in Finsko.

Nekateri posamezniki pa se s tem le niso strinjali, najglasneje je temu ugovarjal maršal Mannerheim. Finsko vlado je prepričeval, da podatki obveščevalne službe ter fotografije iz izvidniških letal kažejo na masovno zbiranje in premeščanje enot leningrajskega vojaškega okrožja ter da se na območju ob meji že nahaja na stotine sovjetskih tankov, topov ter letal. Opozarjal je tudi na zelo hitro izgradnjo novih neasfaltiranih cest ter železniških odsekov, ki so se končali samo nekaj kilometrov vzhodno od sovjetsko-finske meje. Nadaljnjo veliko zaskrbljenost pa mu je povzročala nezadostna in pomanjkljiva opremljenost finske vojske. 18. in tudi še 26. novembra je od vodilnih finskih politikov zahteval, naj se ponovno začnejo pogajati z Moskvo. Ogorčen, ker niso sprejeli njegovih predlogov, je 27. novembra ponudil svoj odstop s položaja načelnika državnega obrambnega sveta, na katerem se je nahajal od leta 1931. Predsednik Kallio je njegov odstop sprejel (Trotter, 2002: 20-21).

26. novembra popoldne je bilo na vasico Mainila, ki se je nahajala ob takratni meji med SZ in Finsko, izstreljenih sedem topovskih granat. Kasneje istega dne je Molotov obtožil Koskinena, finskega veleposlanika v Moskvi, da je finska vojska obstreljevala to obmejno vas in pri tem ubila štiri ter ranila devet ljudi. Zahteval je, naj se vse finske enote umaknejo 25 kilometrov stran od meje. Finska vlada je naslednjega dne posredovala odgovor na zahtevo sovjetskega zunanjega ministra. Izjavili so, da je takojšnja raziskava ugotovila, da so bile

topovske granate izstreljene na sovjetski strani meje. Finci v resnici niso oziroma niso mogli obstreljevati sovjetske vasi, saj je maršal Mannerheim že oktobra ukazal umik finskega topništva na položaje, odkoder topovi niso imeli dometa do sovjetsko-finske meje prav zaradi možnosti takšnih zapletov. Nota finske vlade je vsebovala še predlog, naj obe strani umakneta svoje čete za 25 kilometrov ter naj se ustanovi komisija, ki bi temeljito preučila vse okoliščine tega incidenta (Van Dyke, 2001: 24).

Molotov je 28. novembra zavrnil finske predloge, hkrati pa vlado v Helsinkih obtožil »globoke sovražnosti« do Sovjetske zveze. Predlog o umiku enot za 25 kilometrov od meje je označil kot nesprejemljiv, saj bi to namreč pomenilo, da se mora Rdeča armada umakniti prav do predmestij Leningrada. Finsko zavračanje enostranskega umika, ki ga je zahtevala sovjetska stran, pa je po njegovem mnenju pomenilo le to, da želijo Finci s svojimi četami neposredno ogroziti Leningrad. Takšno razmišljanje je vlado v Kremlju pripeljalo do sklepa, da Finska v prihodnje ne bo več spoštovala pakta o nenapadanju in zato se SZ odpoveduje omenjenemu sporazumu.

Potemkin, namestnik zunanjega ministra Molotova, je že naslednji dan, 29. novembra, obvestil veleposlanika Koskinena, da so diplomatski odnosi med njunima državama prekinjeni. Finci, ki so se na vsak način hoteli izogniti vojni, so kljub temu ponovili svoj predlog o skupni preiskavi mainilskega incidenta. Ponudili so celo, da umaknejo vse svoje obmejne enote ter celo carinike tako daleč od meje, da v nobenem primeru ne bi mogli pomeniti kakršnekoli grožnje Leningradu.

30. novembra 1939 so sovjetske enote brez vojne napovedi prestopile sovjetsko-finsko mejo ter s tem začele vsesplošen napad na finsko ozemlje.

5. ZIMSKA VOJNA

5.1. Finska vojska ob začetku zimske vojne

Že od prvega dne finske samostojnosti je med finskimi vojaškimi voditelji prevladovalo prepričanje, da je najverjetnejši bodoči agresor Sovjetska zveza. Zato se je finska vojska vseskozi pripravljala na obrambo svoje dežele pred nevarnostjo z vzhoda. Gonilna sila vseh teh priprav je bil maršal Karl Gustav von Mannerheim. Ko je bil leta 1931 izbran za načelnika državnega obrambnega sveta, se je temu posvetil še z večjo vnemo.

Že od leta 1922 je na Finskem veljalo obvezno služenje vojaškega roka, ki mu je sledila sedemletna aktivna rezervna služba in 24-letna neaktivna služba. Obrambni zbori so imeli stalno sestavo in jih je bilo mogoče v celoti vpoklicati na vaje in vključiti v redne enote, tako da so te podvojile svojo moč. Mannerheim se je zavedal nevarnosti, ki je izvirala iz neučinkovitosti in počasnosti tedanjega načina mobilizacije. Rezervisti so potrebovali dva tedna, da so prišli na mejo, še več časa pa, da so se nove enote preoblikovale v učinkovito vojsko. Ves ta postopek je zahteval, da se je veliko mož, orožja, opreme in oskrbe zbiralo na razmeroma majhnem številu krajev, kjer pa so bili izpostavljeni letalskim napadom. Zato je obrambne zборе reorganiziral na teritorialni osnovi, tako da jih je bilo mogoče kot celotne enote, pod poveljstvom aktivnih častnikov, takoj poslati na bojišče. Na ta način je bila armada na meji lahko okrepljena, še preden bi nasprotniku uspelo prodreti v globino države, za celotno mobilizacijo pa naj bi se porabilo precej manj časa.

V tridesetih letih je Mannerheim nenehno pritiskal na parlament, da bi izglasoval večji obrambni proračun, vendar je pri tem zaradi velike gospodarske krize v svetu imel le skromen uspeh. Posrečilo pa se mu je prepričati poslance, da so izglasovali zgraditev obrambne črte na Karelijski ožini, ki naj bi varovala državo pred napadom z vzhoda. Odobrili so mu nekaj najnujnejšega orožja in opreme, predvsem pa gradnjo utrdb. V letih 1931 in 1932 je okoli 100.000 brezposelnih gradilo betonska strojnična gnezda, kopalo strelske jarke in pasti za tanke. Poleti in jeseni 1939 pa so se znova lotili gradnje obrambnih položajev, le da so jih

tokrat gradili prostovoljci. Ti so se zavedali nevarnosti, ki jim je grozila s strani Sovjetske zveze.

Kljub temu, da je parlament Mannerheimu omogočil utrjevanje Karelijske ožine, pa se glede povečanja obrambnega proračuna poslanci niso dali omehčati. Leta 1932 so morali Finci državni proračun skrčiti za deset odstotkov, prav tako pa tudi naslednje leto. Posledica tega je bila tudi ta, da so znova in znova odlagali gradnjo nujno potrebne tovarne streliva. Denar, ki naj bi bil namenjen za nabavo modernejšega orožja, pa so uporabljali za vzdrževanje sistema teritorialne obrambe, ki bi se mu drugače morali odpovedati. V drugi polovici tridesetih let so se gospodarske razmere rahlo popravile. Parlament je zaradi vse bolj napetih mednarodnih odnosov namenjal več denarja za obrambo države, po mnenju maršala Mannerheima pa še vedno premalo, da bi se ob morebitnem napadu lahko izognili katastrofi.

Finci so se tako v vojni znašli z nedokončano tovarno streliva, z nezadostno in v glavnem zastarelo obrambno črto na Karelijski ožini, kljub vsem naporom, da bi jo popravili leta 1939, z zastarelim vojnim letalstvom in z redno armado, ki je štela le 33.000 častnikov in vojakov. Z mobilizacijo po teritorialnem sistemu je bilo mogoče armado povečati na devet divizij s 127.800 možmi. Poleg tega je bilo mogoče vpoklicati še okoli 100.000 armadnih rezervistov in 100.000 mož, ki so sestavljali Civilno obrambo. Tako so imeli Finci v armadi, civilni obrambni službi, mornarici in obalni straži okoli 400.000 mož⁴.

Leta 1939 je finska divizija štela 14.200 mož, sovjetska pa vsaj 17.500. Poleg večjega števila vojakov je imela sovjetska divizija tudi dva topniška polka. Ta sta bila po ognjeni moči trikrat močnejša od enega topniškega polka, ki ga je imela v svoji sestavi finska divizija. V divizijah Rdeče armade so se nahajale tudi protitankovske enote, bataljon s 40 ali 50 tanki ter četa protiletalskega topništva. Tudi po številu avtomatskega orožja in minometov je bila sovjetska divizija dvakrat močnejša od finske. Sovjetsko glavno poveljstvo je na bojišču razpolagalo še z dodatnimi oklepnimi in topniškimi enotami ter neomejenimi zalogami streliva vseh vrst. Ob izbruhu vojne je imela sovjetska stran na razpolago okoli 800 letal, ki so kmalu poletela nad nasprotnikovo ozemlje, finska pa le 96. Tudi na vseh drugih področjih so imeli Sovjeti

⁴ K tej številki bi lahko prišteli še organizacijo Lovta Svärd, žensko pomožno službo Civilne obrambe, v kateri so bile kuharice, vojaške uradnice, delavke v pralnicah in bolniške sestre, ki so s tem razbremenile skoraj vse moške v teh službah, tako da jih je bilo mogoče poslati na bojišče.

popolno premoč v vojni opremi, hrani, gorivu in industrijskem zaledju. Finci so bili v slabšem položaju tudi zaradi zastarelosti⁵ svoje oborožitve.

TABELA 1: Primerjava med finsko in sovjetsko divizijo

Št. vojakov, oborožitev, transportna oprema	Finska divizija	Sovjetska divizija – finski podatki	Sovjetska divizija – uradni sovjetski podatki⁶
<i>Št. vojakov</i>	14.200	17.500 – 18.000	18.881
<i>Puške</i>	okoli 11.000	okoli 14.000	?
<i>Strojnice</i>	616	657	740
<i>Protiletalske strojnice</i>	/	30	33
<i>Metalci granat</i>	/	/	108
<i>Plamenometi</i>	/	/	38
<i>Minometi</i>	18	30	129 ⁷
<i>Protitankovski topovi</i>	18 ⁸	48	54
<i>Topovi</i>	36	78	78
<i>Tanki</i>	/	55	18
<i>Protiletalski topovi</i>	/	/	12
<i>Oklepna vozila</i>	/	10	12

⁵ Ta problem je bil najbolj viden zlasti pri finski težki oborožitvi. Finske artilerijske enote so bile tako, zaradi velikega pomanjkanja sodobnejših topov, prisiljene uporabljati tudi večje število zastarelih, neučinkovitih ter nenatančnih topovskih modelov iz konca 19. stoletja.

⁶ Zelo težko je določiti moč sovjetske divizije med zimsko vojno, saj je bila tik pred vojno, septembra 1939, izvršena reorganizacija teh enot. Veliko sprememb se je še izvajalo tudi med potekom spopada, obstajale pa so tudi precejšnje razlike med posameznimi divizijami. Zaradi tega različni viri navajajo tudi različne podatke. V tabeli so tako prikazani finski ter uradni sovjetski podatki o moči sovjetske divizije.

⁷ V to številko je všteto 81 lahkih minometov (50 mm), ki so bili precej redki, enote so jih najverjetneje prejele šele po začetku vojne, ter 12 težkih minometov (120 mm), ki pa jih je uporabljala le ena sovjetska baterija in še ta je aktivno sodelovala le v spopadih pri Summi.

⁸ Pri tabeli je potrebno upoštevati dejstvo, da so to uradne številke, ki pa so bile v divizijah na bojišču zelo redko, če sploh kdaj dosežene (tako se npr. število finskih protitankovskih topov v posamezni diviziji ni nikoli približalo številki 18).

<i>Motorna vozila</i>	46	427	962
<i>Konji</i>	3.200	5.393	6.208

Vir: <http://www.winterwar.com/forces/SUvsFIN/SuDiv-FinDiv.htm>

Ob izbruhu vojne so finskemu poveljstvu največjo skrb predstavljale nezadostne zaloge nekaterih bojnih sredstev. Finci so tako imeli v skladiščih le za dva meseca nabojev za puške, lahko avtomatsko orožje, strojnice, goriva in maziva. Za mesec dni zalog so imeli letalskega goriva, za 24 dni topovskih granat kalibra 122 mm, za 22 dni granat kalibra 81 mm, za 21 dni granat kalibra 77 mm in za 19 dni granat težkega topništva (Trotter, 2002: 43).

Velikansko razliko v moči med sovjetsko in finsko vojsko naj bi ublažil finski utrjeni pas na Karelijski ožini, vendar je bilo utrdb zelo malo in večina jih je bila za obrambo pred modernim orožjem zastarela. Neprebojnost Mannerheimove linije⁹ je bila le mit. Tega je med in po vojni razširila sovjetska propaganda, da bi opravičila neučinkovitost in neuspehe, ki jih je ob napadih na njo doživljala mogočna Rdeča armada.

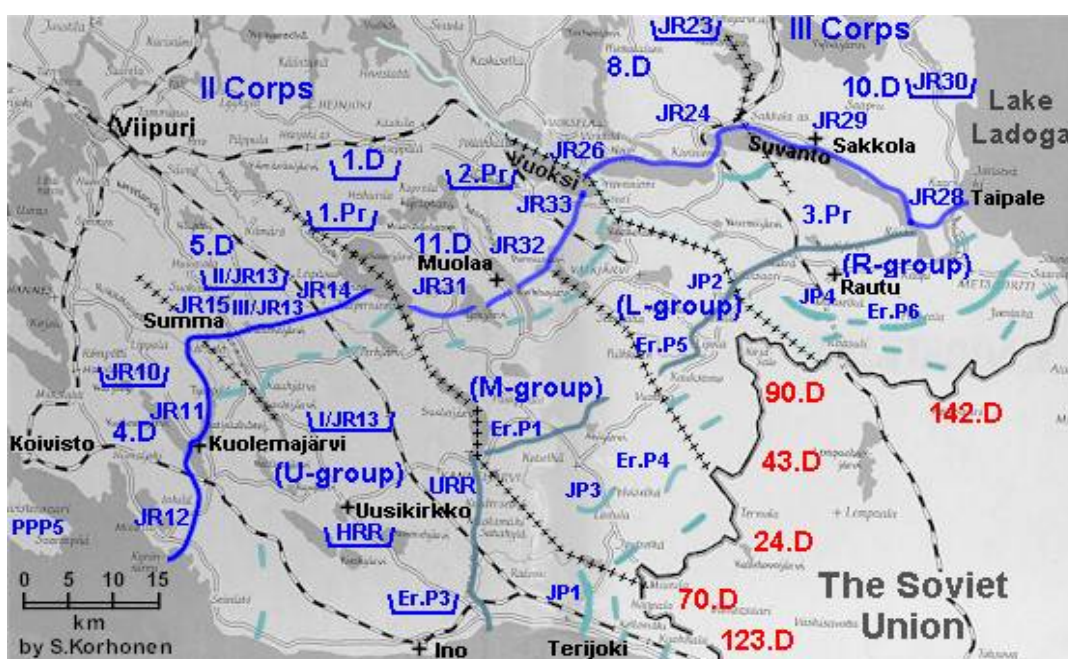
Finci niso mogli poslati na bojišče vseh petnajst divizij, ki bi jih glede na število izurjenih mož lahko sestavili, ker jim je za popolno mobilizacijo primanjkovalo orožja, opreme in oskrbe. Na začetku jeseni so mobilizirali osem divizij, konec oktobra pa jih je bilo devet, saj so nekaj obmejnih čet na Karelijski ožini združili v divizijo.

- Ob izbruhu sovražnosti se je na Karelijski ožini nahajala armada šestih divizij, ki je bila razdeljena v II. in III. armadni zbor, rezervna šesta divizija pa je bila v bližini mesta Viipuri, kjer je gradila utrdbe in hkrati to območje branila pred morebitnim sovjetskim izkrcanjem. Vrhovni poveljnik vojske, ki se je nahajala na ožini, je bil general Östermann. Jugozahodni del ožine je branil II. armadni zbor, ki mu je poveljeval general Öhquist, sestavljen pa je bil iz treh divizij – iz 4., 5. in 11. divizije. Področje med jezerom Vuoksi in Ladoškim jezerom pa je branil III. armadni zbor, ki ga je vodil general Heinrichs, sestavljen pa je bil iz 8. in 10. divizije (Trotter, 2002: 47).

⁹ Podatki o moči finske obrambne črte se precej razlikujejo. Maršal Mannerheim v svojih spominih omenja 66 utrjenih točk, zgrajenih iz betona, od katerih pa naj bi jih bilo okoli 40 zastarelih in prešibkih, da bi prenesle moderno topniško obstreljevanje. General Öhquist navaja številko 119, vendar je v njo všteto precejšnje število utrjenih točk, ki so bile zgrajene le iz lesa in zemlje. Sovjeti so po vojni trdili, da so zavzeli okoli 300 utrjenih položajev, vendar je ta podatek neresničen in močno pretiran (Trotter, 2002:63-64).

- Ozemlje pred Mannerheimovo linijo so branile zaščitne enote, ki naj bi upočasnile sovražnikovo napredovanje ter mu povzročile čimvečje izgube. Zaščitne enote so imele 21.600 vojakov. Te enote so bile vključene v štiri bojne skupine – skupina U (Uusikirkko) je zadrževala Sovjete na zahodnem delu ožine, skupini M (Muolaa) in L (Lipola) sta branili osrednji del, skupina R (Rautu) pa vzhodni del Karelijske ožine. Po umiku do glavne obrambne linije, v kar je Fince prisilila premoč nasprotne strani, so bile prve tri priključene II., skupina R pa III. armadnemu zboru. Zaščitne enote so bile sestavljene iz posameznih čet, bataljonov, artilerijskih baterij ter obmejnih enot. Konec novembra se je na ožini nahajalo okoli 133.000 finskih vojakov¹⁰, kar je predstavljalo približno 42 % celotnega števila mož v finski vojski. II. armadni zbor je imel 65.400 pripadnikov, III. armadni zbor pa 45.600.

ZEMLJEVID 1: Finski položaji na Karelijski ožini ob začetku zimske vojne

Z modro barvo so označene finske enote, ki se nahajajo pred ali za Mannerheimovo linijo, ki jo ponazarja modra črta, z rdečo barvo pa so prikazane sovjetske divizije.

Vir: <http://www.winterwar.com/Maps/Frontline1.htm>

- V IV. armadnem zboru sta bili dve diviziji, ki sta branili skoraj sto kilometrov dolg odsek od severne obale Ladoškega jezera do mesta Ilomantsi. Ob izbruhu vojne je bil

¹⁰ V to številko so vključeni tudi pripadniki zaščitnih enot.

vrhovni poveljnik na tem območju generalmajor Heiskanen, a ga je kmalu zamenjal generalmajor Hägglund.

- Preostali, skoraj tisoč kilometrov dolg odsek meje od Ilomantsija do Severnega morja so branili le posamični bataljoni in čete, večinoma iz enot Civilne obrambe. Poveljnik tega odseka je bil general Tuompo.
- V splošni rezervi pa je ostala 9. divizija, ki je bila nastanjena v Ouluju.

5.2. Sovjetska vojska ob začetku zimske vojne

Stalin in večina sovjetskih vojaških poveljnikov ter politikov je bila prepričana, da se Finci ne bodo mogli dolgo uspešno upirati vojaški moči Rdeče armade. Zaradi svoje premoči v številu vojakov in orožju so optimistično pričakovali spopad. Tako je Vladimir Petrovič Potemkin, namestnik ministra za zunanje zadeve, 30. novembra dejal francoskemu veleposlaniku, da bo vse končano v štirih do petih dneh, ko naj bi sovjetske čete zasedle Helsinke. Namestnik obrambnega ministra, maršal Kulik, pa je ukazal poveljniku topništva Voronovu, naj svoje enote pripravi za bojevanje, ki ne bo trajalo več kot dvanajst dni. Ukaz, ki so ga Finci na začetku decembra našli pri mrtvem sovjetskem častniku, je celo opozarjal enote, naj bodo pozorne, da ne bodo kršile ali pa celo prečkale švedsko-finske meje (Chew, 1971: 20).

Načelnik generalštaba Rdeče armade, general Šapošnikov, se s takšnimi pogledi in mnenji ni strinjal. V svojem strateškem poročilu, ki ga je pripravil za bližajoče se bojevanje na težkem finskem terenu, je zahteval resno in skrbno načrtovanje, dolgoročno logistično pripravo ter predlagal uporabo najboljših enot sovjetske vojske. Te so se tedaj nahajale na Daljnem vzhodu in so avgusta 1939, pod poveljstvom maršala Žukova, premagale Japonce v bitki pri Halkin Golu.

Stalin je zavrnil njegovo poročilo ter ga smatral celo za slabo šalo, saj sta ga ljudski komisar za obrambo, maršal Vorošilov, ter politični vodja Leningrada, Ždanov, z lahkoto prepričala, da lahko Sovjeti finsko vojsko premagajo že z enotami ter materialnimi viri, ki se nahajajo v leningrajskem vojaškem okrožju (Trotter, 2002: 34). Takšno optimistično mnenje je bilo podprto z naslednjimi številkami: armada leningrajskega vojaškega okrožja je pred spopadom imela premoč nad celotno finsko armado v razmerju 3:1 v številu vojakov, 80:1 v številu tankov, 5:1 v številu vseh vrst topništva ter 5.5:1 v številu letal (Van Dyke, 2001: 40). Vrhovni poveljnik leningrajskega vojaškega okrožja, generalpolkovnik Mereckov, pa kljub

temu ni bil prepričan v lahko zmago. Prav tako kot Šapošnikov je bil mnenja, da je finsko ozemlje zelo težavno in neprimerno za hitro napredovanje, vendar si ni upal ugovarjati ter nasprotovati prepričanju svojih nadrejenih, še posebej pa se ni hotel zameriti Stalinu.

Že v sredo, 29. novembra 1939, so Sovjeti brez vojne napovedi napadli finsko ozemlje pri Petsamu. Finsko vodstvo je menilo ter predvsem upalo, da gre le še za en obmejni incident, ki ga je sprožila sovjetska stran. Vendar je to upanje kmalu zamrlo, saj je bil že naslednjega dne izvršen vsesplošni napad na Finsko brez vojne napovedi. Sovjetsko-finska zimska vojna se je pričela. Sovjetsko baltiško ladjevje je začelo obstreljevati finsko južno obalo, sovjetska letala pa so poletela nad Helsinke, Hanko in Lahti. Kopenska vojska Rdeče armade je na začetku spopada nastopila s štirimi armadami, ki so bile razporejene na naslednji način:

- 7. armada: nahajala se je na Karelijski ožini, vodil jo je generalpolkovnik Jakovlev. Sestavljena je bila iz dvanajstih pehotnih divizij, mehaniziranega korpusa, treh tankovskih brigad ter dvanajstih artilerijskih polkov. 200.000 vojakov in 1.500 tankov, ki so bili v 7. armadi, je predstavljalo 43 odstotkov celotne moči leningrajskega vojaškega okrožja (Van Dyke, 2001: 39). Njeni glavni cilji so bili: preboj Mannerheimove linije, zavzetje mesta Viipuri ter, po dosegu teh dveh ključnih ciljev, nadaljnji prodor na zahod proti finski prestolnici Helsinki. Desno krilo te armade naj bi zasedlo železniško progo Kemi-Sortavala-Leningrad. Kasneje je bila ta armada zaradi boljše operativne kontrole in lažjega poveljevanja razdeljena na 7. in 13. armado. Mannerheim je v svojih spominih zapisal, da je število sovjetskih enot, ki so napadle Karelijsko ožino, presenetilo Fince. Ti so računali, da bi lahko sovražnik zaradi tamkajšnjega terena in pomanjkanja primernih cest, ki so bile neprimerne za oskrbo bojujočih se čet, učinkovito nastopil zgolj s tremi divizijami.
- 8. armada: nahajala se je severno od Ladoškega jezera, njen poveljnik pa je bil generalmajor Habarov. V napad na finsko ozemlje je krenila iz Petrozavodska ter njegove okolice. V njej se je nahajalo šest pehotnih divizij ter dve tankovski brigadi, imela je 130.000 vojakov ter 400 tankov, kar je znašalo 26 odstotkov celotne moči leningrajskega vojaškega okrožja (Van Dyke, 2001: 39). Njen cilj je bil preboj skozi šibke finske obrambne linije, ki so se nahajale severno od Ladoškega jezera ter, po tem uspehu, nadaljnji prodor na jug, ki bi omogočil tej armadi, da bi s hrbta napadla Mannerheimovo linijo.

- 9. armada: vodil jo je generalpodpolkovnik Duhanov. Sestavljena je bila iz petih pehotnih divizij, ki so bile pred spopadom nastanjene v mestih Kandalakša, Uhta in Repola. Naloge te armade so bile hitro napredovanje proti zahodu, zavzetje čimvečjega števila finskih komunikacijskih centrov ob njihovi poti ter prodor vse do severnega dela Botnijskega zaliva. S tem bi bila Finska presekana na pol, hkrati pa bi bila pretrgana tudi kopenska povezava Finske s Švedsko ter ostalimi državami. Glavno težavo pri izvršitvi zadanega cilja devete armade je predstavljala njena oskrba, saj so bile cestne povezave izjemno slabe.
- 14. armada: nahajala se je na skrajnem severu. V napad je krenila iz Murmanska, njen poveljnik pa je bil generalmajor Frolov, ki je poveljeval trem pehotnim divizijam (14., 52. ter 104. diviziji). Cilji te armade so bili zavzetje pristanišča Petsama, prodor proti jugu ob glavni arktični cesti ter osvojitve glavnega mesta Laponske Rovaniemija, ki je edino zares pomembno komunikacijsko središče na severu Finske. Deveta in štirinajsta armada sta imeli skupaj 140.000 vojakov, 150 tankov, kar je predstavljalo 31 odstotkov celotne moči leningrajskega vojaškega okrožja (Van Dyke, 2001: 39).

Sovjetski vojaški strategji so torej pripravili preprost, vendar zelo učinkovit načrt. Fince naj bi usklajeno napadli iz osmih različnih smeri ter jih potiskali proti zahodu. Na Mannerheimovo linijo naj bi s prednje strani pritiskala 7. armada, kateri bi priskočila na pomoč še 8. armada z napadom od zadaj. Deveta armada naj bi prepolovila Finsko ter s tem otežila komunikacijsko povezavo med njo in Švedsko. Na skrajnem severu pa naj bi 14. armada z zavzetjem Petsama preprečila kakršnokoli pomoč Finski skozi to pristanišče. (Trotter, 2002: 39).

5.3. Sovjetsko-finska vojna 1939-1940

30. novembra zjutraj so Sovjeti začeli vojno s topniškim ter z letalskim bombardiranjem zanih ciljev na finskem ozemlju. Ko se je artilerijsko obstreljevanje končalo, so štiri sovjetske armade, ki so bile razporejene od Karelijske ožine do Ribiškega polotoka, ob 8. uri prečkale sovjetsko-finsko mejo.

5.3.1. Severna Finska

Pri Petsamu je napadla sovjetska 104. divizija, ki je imela za cilje zavzetje tega pristanišča, nato prodor po »arktični cesti« proti jugu ter osvojitve Rovaniemija do 12. decembra. Cilj se je zdel dokaj lahko izvedljiv, saj je bila številčna premoč sovjetskih čet nad finskimi zelo velika. Razmerje je bilo približno 42:1 v korist sil Rdeče armade. Samo pristanišče Petsamo je bilo zelo pomembno, ker pozimi ni zamrznilo. Imelo pa je veliko pomanjkljivosti, saj je bilo 400 kilometrov oddaljeno od najbližje železnice in ga je z jugom Finske povezovala le ena cesta.

Sovjeti so napadli Petsamo z morja ter tudi s kopnega. Mesto je bilo hitro in z lahkoto zavzeto, saj sta ga branili le pehotna četa ter ena topovska baterija, katere topovi so nosili letnico 1887. Poleg te redne vojske se je na tem območju nahajalo še nekaj manjših enot rezervistov, ki so bili razporejeni v bližnjih vaseh. Sovjetska divizija je po zavzetju Petsama krenila proti jugu, vendar sta jo kmalu zaustavila skrajno mrzlo vreme ter finska gverilska taktika. 18. januarja 1940 se je frontna črta dokončno ustalila pri Nautsiju, sto kilometrov južno od Petsama, in se do konca vojne ni več premaknila.

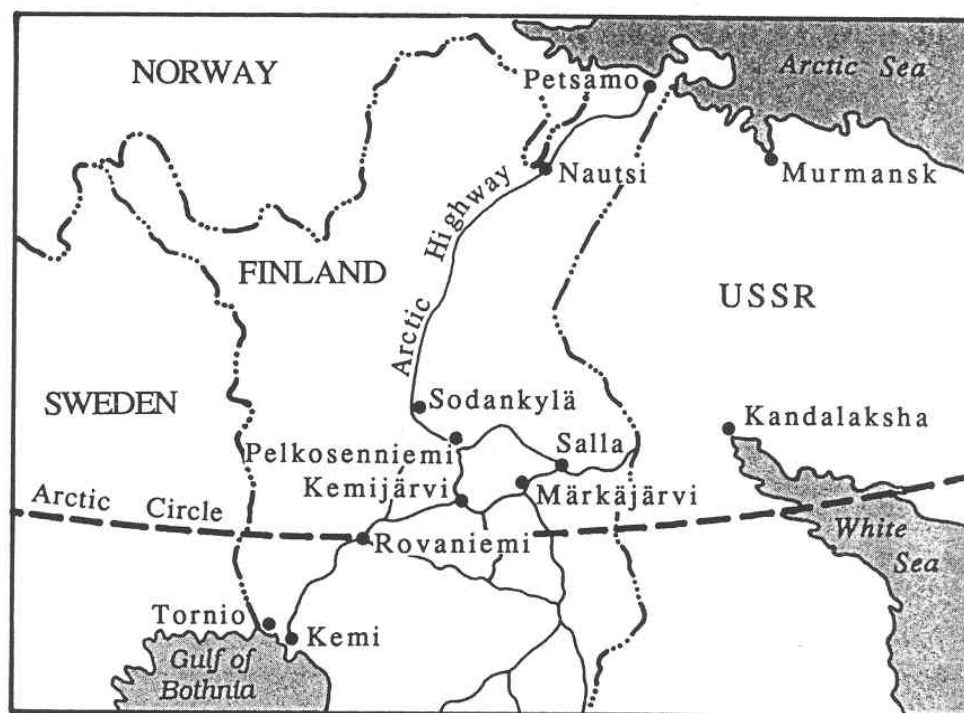
Tudi južneje, v območju Salle in Kemijärvi, je bil sovjetski vdor ustavljen. V Sallo sta 9. decembra vdrla dve sovjetski diviziji, 88. divizija ter 122. divizija iz 9. sovjetske armade, in iz mesta pregnali bataljon branilcev. Nadaljnji cilj teh dveh divizij je bilo zavzetje mesta Kemijärvi. Ta je imel dobre cestne povezave z Rovaniemijem, kjer naj bi se po zastavljenem načrtu združili z enotami, ki bi prodrle iz Petsama (Trotter, 2002: 53-54).

16. decembra so bile čete Rdeče armade le še okoli 20 kilometrov oddaljene od Kemijärvi in vse je kazalo, da bo mesto kmalu padlo. Vendar je skromnim finskim silam 18. decembra uspelo popolnoma presenetiti del 122. divizije. General Wallenius je s svojimi enotami napadel bok sovjetske kolone, ki se je usmerila proti Pelkosenniemi. Celoten sovjetski polk, okrepljen s tanki ter z izvidniškim bataljonom, se je moral umakniti nazaj v Sallo. Za seboj je pustil 10 tankov, 40 tovornjakov ter veliko količino orožja in streliva, ki ga je Fincem hudo primanjkovalo.

Ta uspeh je omogočil, da je general Wallenius poslal okrepitve finskim enotam pred Kemijärvijem. Na bojišče pri Juotsijärviu sta bila tako poslana dva bataljona iz 40. pehotnega polka (JR-40). Tamkajšnjim branilcem je pri kraju Mäntyvaara, pet kilometrov zahodno od Juotsijärviu, v tem času že uspelo uničiti celoten bataljon 122. divizije. Sovjetski bataljon, ki se je 20. decembra neopažen približal Mäntyvaariju, je tu naletel na izkušen finski bataljon ErP-17, ki je počival po dvajsetih dneh nenehnih bojov. V dvanajsturni bitki je bilo ubitih 600 sovjetskih vojakov (Chew, 1971: 72).

V naslednjem tednu so Sovjeti nenehno napadali finsko obrambno črto pri Juotsijärviu. Pri tem so v napad pošiljali sile, ki niso presegle moči enega bataljona. Te napade so izvajali povprečno dva do trikrat na dan. Položaji branilcev so bili odlično maskirani. Finci so na napadajočo pehoto vedno odprli ogenj, ko je bila ta oddaljena manj kot 150 metrov. Sovražnikove izgube so bile ogromne. Neka sovjetska četa, ki je sodelovala v dveh napadih istega dne, je po koncu drugega napada štela le 38 mož. Tudi sveže enote 88. divizije, ki so prispele na bojišče ter so bile takoj poslane v boj, niso imele večjega uspeha (Trotter, 2002: 179).

ZEMLJEVID 2: Severna Finska

Vir: Trotter, 2002: 172.

Konec decembra sta bili sovjetski diviziji prisiljeni ustaviti te nesmiselne napade. General Wallenius je začel z načrtovanjem protinapadov, ki so se začeli 2. januarja. Finci so uspeli zavzeti nekaj položajev na cesti Salla-Kemijärvi, vendar so pri tem izgubili kar 200 vojakov. Finski poveljniki so se zato hitro odločili za novo taktiko. Z majhnimi skupinami so začeli vznemirjati Sovjete v zaledju, prekinjali so njihove zveze, napadali oskrbovalne kolone na cestah ter razstreljevali mostove. Zaradi teh napadov sta se diviziji vkopali, zgradili številne bunkerje, na ceste pa poslali tankovske patrolje in smučarske enote, ki pa se niso mogle meriti s finskimi. Sredi januarja so Finci pričeli z novo ofenzivo. Ta je prisilila sovjetske enote k umiku v Märkäjärvi, jugozahodno od Salle, kjer so se znova vkopali ter tu vztrajali do konca vojne. Vdor Rdeče armade na severu Finske je bil tako dokončno zaustavljen.

5.3.2. Osrednja Finska

Finsko vrhovno poveljstvo je bilo prepričano, da Rdeča armada na tem območju ne bo izvajala obsežnejših operacij, saj je to območje le redko poseljeno, težko prehodno ter ima zelo malo cest, po katerih bi lahko sovjetska vojska napredovala v notranjost Finske. Posledica takega mnenja je bila, da so bile za vso obrambo tega dela finskega ozemlja zadolžene le posamezne enote rezervistov, nekaj pripadnikov obmejnih čet ter člani Civilne obrambe. Ko so finski poveljniki uvideli, da je sovražnik tudi na to bojišče uspel pripeljati veliko število svojih enot, so bili prisiljeni zbrati okrepitev ter jih poslati branilcem na pomoč.

Generalpodpolkovnik Duhanov, poveljnik sovjetske 9. armade, se je odločil, da bo začetni napad izvedel s štirimi divizijami (44. in 54. motorizirano divizijo ter 163. in 122. pehotno divizijo). Te je razdelil v tri kolone, ki naj bi presekale finsko ozemlje in se ustavile šele ob Botnijskem zalivu. Najseverneje se je tako nahajala, že prej omenjena, 122. divizija, ki je sodelovala v bojih pri Salli in Juotsijärviju.

5.3.2.1. Boji pri Kuhmu

Levi bok sovjetske 9. armade je predstavljala 54. divizija, ki jo je vodil brigadir Gusevski. Ta je imela za svoj primarni cilj zavzetje mesteca Kuhmo, ki je bilo pomembno železniško križišče (Van Dyke, 2001: 51). Naproti celotni 54. diviziji, ki je imela 12.800 vojakov, 120 artilerijskih orožij ter 35 tankov, je stal le samostojni finski 14. bataljon (ErP-14). Ta je 1.

decembra začel z bočnimi napadi na sovjetske kolone. Te so prodirale po dveh cestah, ki so vodile v mesto. Sovjete so ti napadi močno vznemirjali, niso pa jih uspeli zadržati, tako da so se finske čete umaknile na nove položaje, kjer so jih 5. decembra napadle tankovske enote in jih prisilile k ponovnem umiku. Tedaj so se v vrhovnem finskem poveljstvu odločili, da je položaj na tem odseku zelo nevaren in da tamkajšnji branilci nujno potrebujejo okrepitev.

V Kuhmo je bil tako poslan 25. polk iz 9. divizije v Ouluju, ki je takoj po prihodu na bojišče moral v boj, da sovjetske enote ne bi uspeli prejeti pomoči ali pa utrdile že osvojene položaje. Osmega decembra se je Fincem s številnimi napadi na glavno cesto, ki je vodila proti Kuhmu, posrečilo sovražnikovo kolono razbiti na več kosov. Finci so nekaj dni močno pritiskali na nasprotnike, vendar so jih začeli premagovati izčrpanost, lastne izgube, težave z oskrbo in pomanjkanje komunikacijskih sredstev. Zaradi tega ni bilo mogoče uskladiti večjih operacij. V takšnih razmerah so bili prisiljeni ponovno prepustiti celotno cesto Sovjetom. Čeprav se finski napad ni končal z uničenjem sovjetske kolone, je vendarle ustavil njeno napredovanje, tako da Kuhmo ni bil več neposredno ogrožen. 20. decembra se je bojišče povsem umirilo, saj se sovjetske enote niso mogle prebiti naprej, umakniti pa se tudi niso drznile. Finci so se takoj odzvali na nove razmere in spremenili svojo taktiko. S smučarskimi enotami so nenehno napadali posamezne nasprotnikove položaje in enote. Posledica te gverilske taktike je bila, da se je 54. divizija vkopala in v peklenem mrazu čakala, da jim bo poveljstvo 9. armade poslalo pomoč in jih rešilo iz stiske. Konec januarja pa so na to bojišče prišle nove finske čete, ki so pred kratkim dosegle veliko zmago pri Suomussalmiju in so hotele svojo bojevitost dokazati tudi pri Kuhmu.

28. januarja so finske čete pričele s številnimi napadi na 54. divizijo. V naslednjih nekaj dneh so potekali srditi spopadi. Naposled je Fincem uspelo, da so sovjetsko kolono, ki je zasedala 25 kilometrov dolg odsek ceste, razsekali na večje število manjših enot. Februarja so obkoljeni Sovjeti izvedli številne protinapade, a se jim ni uspelo prebiti skozi finske položaje, ki so jih obdajali. Razmere se do konca vojne niso veliko spremenile. Fincem je sicer uspelo uničiti nekaj manjših „mottijev“, vendar so se ostali obdržali. Kljub temu pa so Sovjeti tudi na tem območju doživeli boleč poraz.

Za Fince vojskovanje na tem bojišču ni potekalo tako uspešno kot pri Suomussalmiju, saj so bili sovjetski vojaki pri Kuhmu precej bojevitejši in njihovi poveljniki odločnejši. Hrano, krmo za konje, strelivo in gorivo so obkoljenim sovjetskim četam nenehno odmetavali s

padali, na pomoč pa so jim poslali tudi 23. sovjetsko divizijo. Finci so jo sicer uspeli zadržati, vendar pa je ta predstavljala stalno grožnjo. Zato je poleg enot, ki so se ji postavile po robu, zahtevala tudi veliko previdnost pri načrtovanju in vodenju operacij, ki so bile namenjene uničenju 54. divizije. Te jim do konca vojne ni uspelo dokončno premagati. Fincem je primanjkovalo predvsem letal, tako da je sovjetsko letalstvo popolnoma gospodarilo na nebu, in topništva, ki so ga potrebovali za uničenje velikega števila zelo domiselno izdelanih sovjetskih bunkerjev. Poleg tega pa je bila tudi oskrba finskih enot pri Kuhmu zelo slaba.

Sredi decembra sta bili tudi na bojišču pri kraju Lieksa, ki se nahaja nekaj kilometrov južneje od Kuhma, hudo poraženi še dve manjši sovjetski koloni. Finske enote, ki jih je vodil polkovnik Raappana, so prisilile nasprotnike k umiku preko sovjetsko-finske meje. Finska zmaga je bila na tem odseku bojišča tako popolna, da so bile lahko te čete kmalu premeščene pred Kuhmo. Pri Lieksi je ostal na svojih položajih le en bataljon, ki je izvajal gverilske vpade globoko na sovjetsko ozemlje (Chew, 1971: 73).

5.3.2.2. Boji pri Suomussalmiju

Kraj Suomussalmi se je nahajal okoli 80 kilometrov severno od Kuhma ter 35 kilometrov od sovjetsko-finske meje. Pred začetkom vojne so Sovjeti na svoji strani meje zgradili več cest, ki so jim omogočile, da so svoje motorizirane enote iz Uhte sedaj hitro pripeljali v to dotlej brezpotno območje ob meji. Od tu sta proti Suomussalmiju vodili dve cesti, ki sta služili 163. diviziji za prodor v notranjost finskega ozemlja. Severnejša cesta je bila precej slabša in je vodila iz Juntusrante, po njej pa sta napredovala 81. in 662. polk. Generalmajor Zelencov, poveljnik divizije, je s to potezo presenetil Fince. Če bi do napada na tem pustem in komunikacijsko slabo razvitem področju sploh prišlo, so Finci pričakovali napad, ki bi potekal po boljši južnejši poti. Napredovanje obeh polkov je poskušala zadržati le obmejna četa, ki je štela okoli 50 mož. 81. polk je tako skoraj neoviran prodiral proti jugu in je 7. decembra vkorakal v požgani in zapuščeni Suomussalmi. Tu se je združil s 759. polkom, ki je brez večjih težav prišel po južnejši cesti iz Raate.

662. polk se je pri Pelovaari usmeril proti kraju Peranka, ki je imel dokaj dobro cestno povezavo s strateško pomembno Puolanko. Ta se je nahajala v sredini med sovjetsko-finsko mejo ter končnim ciljem 9. armade – Oulujem. Polk je 6. decembra pri jezeru Piispajärvi naletel na samostojni 16. finski bataljon. Ta je kljub sovjetski premoči najprej uspešno

zaustavil napredovanje 662. polka, nato pa tudi prevzel pobudo na tem odseku bojišča. Do 16. decembra je zaradi nenehnih bojov in hudih ozeblin sovjetski polk, ki so mu primanjkovali predvsem ustrezna obleka, obutev in hrana, izgubil že okoli 20 odstotkov svojih mož. Sovjeti so morali preiti v defenzivo.

Večjo grožnjo za Fince sta nedvomno predstavljala preostala dva polka 163. pehotne divizije, ki sta se nahajala v Suomussalmiju ter njegovi okolici. Tudi večina težkega orožja in oklepne enote te divizije so se nahajale na tem območju. Finski poveljniki so domnevali, da bodo te enote krenile proti Hyrynsalmiju, ki je imel najboljšo cestno povezavo s Puolanko, do njega pa je segala tudi železnica. Za Fince je bilo ključnega pomena, da v svojih rokah zadržijo to mesto (Trotter, 2002: 152).

ZEMLJEVID 3: Suomussalmi in okolica

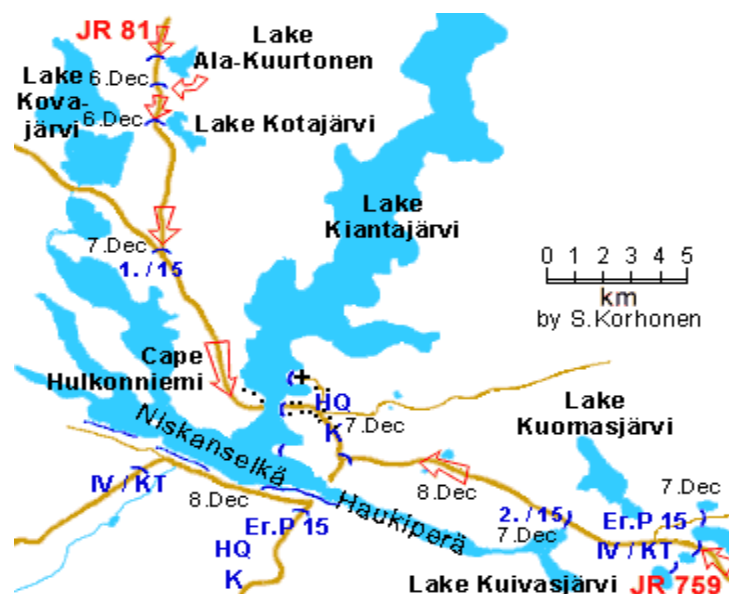
Vir: <http://www.winterwar.com/Battles/Suomussalmi.htm>

Na bojišče je bil iz Ouluja poslan 27. pehotni polk (JR-27), ki mu je poveljeval polkovnik Siilasvuo. Tega je maršal Mannerheim imenoval tudi za poveljnika vseh finskih enot na območju Suomussalmija. Naloga, ki jo je dobil - uničenje 163. divizije - je bila zelo težavna, saj je imel sovražnik poleg številčne prednosti tudi znatno število tankov in topov. JR-27, ki je

prišel 9. decembra na bojišče, pa ni premogel niti enega kosa težkega orožja, vendar mu je že prvi dan uspelo zadržati Sovjete, ki so iz Suomussalmija krenili proti Hyrynsalmiju.

Polkovnik Siilasvuo je ocenil trenutno situacijo ter začel načrtovati napad na nasprotnikove enote. Te so se nahajale na zasneženih cestah vse od jezera Piispajärvi severno od Pelovaare do položajev, ki so ležali nekaj kilometrov vzhodno od Suomussalmija. Sovjetska 163. pehotna divizija se je tako raztezala na območju, dolgem skoraj 35 kilometrov, in je bila po mnenju finskih poveljnikov precej ranljiva.

ZEMLJEVID 4: Napredovanje 81. in 759. polka od 6. do 8. decembra, pred prihodom JR-27

Vir: <http://www.winterwar.com/Battles/Suomussalmi.htm> #suomarea

V noči iz 10. na 11. december so se finske čete zbrale osem kilometrov južneje od ceste Suomussalmi-Raate. Naslednjega dne je Fincem uspelo presecati to pomembno komunikacijsko povezavo med obema krajema ter na njej obdržati položaje kljub okrepitvam, ki so jih Sovjeti poslali na ta odsek poti. Finci so se tu na hitro vkopali in uspešno preprečevali Sovjetom, da bi ponovno zavzeli celotno komunikacijo. Glavnina JR-27 je po tem uspehu začela prodirati na zahod proti Suomussalmiju ter zasedla več kilometrov ceste, preden so jih Sovjeti zaustavili. Siilasvuo je tedaj poslal dve četi, ki ju je vodil stotnik Mäkinen, proti vzhodu, da bi ustvarili cestno zaporo med jezeroma Kuivasjärvi in Kuomasjärvi ter tako preprečili prihod morebitnih sovjetskih okrepitev iz smeri Raate (Chew, 1971: 100-101).

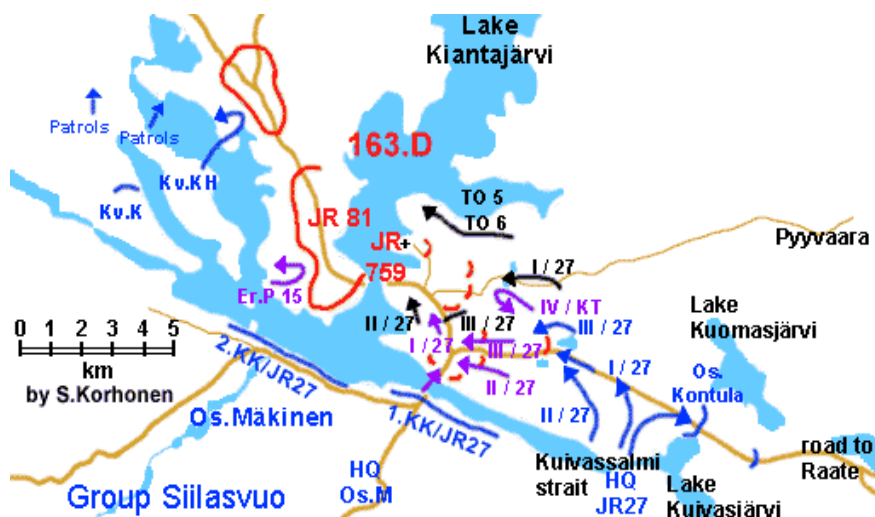
Finci so tega dne poskušali prekiniti tudi komunikacijsko povezavo med Suomussalmijem in Juntusranto pri Hulkonniemiju. Vendar so bile enote Rdeče armade na tem območju premočne, da bi osamljenemu finskemu bataljonu, ki je tu napadal, uspelo zavzeti cesto. Kljub temu pa je bil promet na tej poti, ki je sedaj edina vodila v Suomussalmi, zelo moten in otežen (Chew, 1971: 101).

12. decembra so finske enote znova napadle iz smeri Raate. Kljub vse močnejšemu sovjetskemu odporu so se do večera prebili do ceste, ki je vodila proti brodu na Haukiperi, niso pa uspeli zasesti griča, na katerem se je pri tem odcepu utrdila sovjetska enota. Ta in ostali oddelki, ki so na cesti zasedali močnejše ter ugodnejše položaje, so se kmalu znašli v posameznih mottijih.

Do naslednjega večera se je Fincem uspelo prebiti do Suomussalmija in začeli so ga obkoljevati. Ponoči so se le na nekaj metrov približali sovjetskemu položaju v mestecu, ki naj bi ga zavzeli naslednje jutro. Vendar so se Sovjeti v kletih požganega mesta močno utrdili, po cestah izkopali številne strelske järke, na vstopu v mesto pa postavili tanke.

Na nasprotni strani jezera Kiantajärvi so Sovjeti s silovitimi napadi poskušali pregnati finske čete, ki so se utrdile severno od Hulkonniemija, odkoder so z zahoda ogrožale cesto in sam Suomussalmi. Finci so do 18. decembra vztrajali na svojih položajih, nato pa so se bili prisiljeni umakniti. Do tega dne so nase uspešno vezali precejšen del sovjetske vojske v obkoljenem mestu in s tem olajšali finske napade z jugovzhoda.

ZEMLJEVID 5: Finsko napredovanje od 11. do 13. decembra

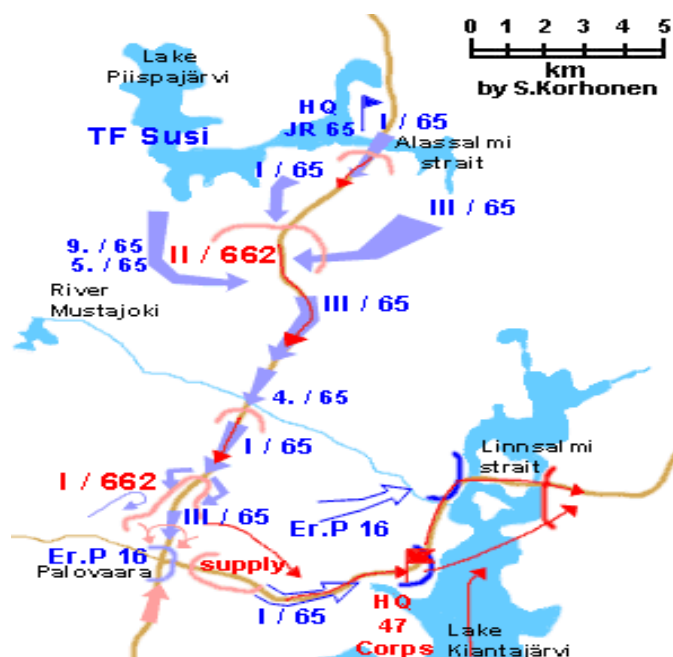
Na zemljevidu je z modro barvo označeno finsko napredovanje 11. decembra, z vijoličasto 12. decembra in s črno 13. decembra.

Vir: <http://www.winterwar.com/Battles/Suomussalmi.htm>

14. decembra so Finci napadli sovjetske položaje v mestecu, vendar se jim kljub ogorčenim bojem ni posrečilo prebiti obrambne črte. Po treh neuspešnih poskusih se je Siilasvuo odpovedal nadaljnjim napadom, saj so imeli Finci hude izgube, njegove enote pa so bile na robu izčrpanosti. Odločil se je počakati na okrepitve, dotlej pa naj bi se finske čete čimbolj odpočile, utrdile svoje položaje in se pripravile na nove spopade.

16. decembra so finske enote dobile prve topove. To so bili štirje zastareli 76.2 mm topovi, ki so nosili letnico 1902. Dva dni kasneje je na bojišče prišla še ena modernejša topovska baterija, 20. decembra pa sta prispela še dva nujno potrebna protitankovska topova. Polkovnik Siilasvuo je 22. decembra izvedel, da je imenovan za poveljnika 9. divizije, do 25. decembra, pa se je njegovim enotam pridružilo še dodatnih pet bataljonov: trije slabo opremljeni bataljoni 64. polka (JR-64), gverilski bataljon P-1 (SissiP-1) ter en lahki bataljon. Te okrepitve so povečale moč 9. divizije na okoli 11.500 mož (Chew, 1971: 101). Finci so se začeli pripravljati na končni spopad z obkoljenimi sovjetskimi enotami.

ZEMLJEVID 6: Boji pri Pelovaari od 25. do 30. decembra

Vijolično-modra barva prikazuje finske napade med 25. in 28. decembrom. Svetlo rdeča barva ponazarja sovjetske položaje in akcije. Modra barva kaže finske položaje ter napade 29. in 30. decembra. Rdeče puščice pa prikazujejo poti, po katerih so se umikali Sovjeti.

Vir: <http://www.winterwar.com/Battles/Suomussalmi2.htm>

Tudi ErP-16, ki se je bojeval proti 662. sovjetskemu polku, je prejel okrepitev, saj se mu je najprej pridružil kolesarski bataljon¹¹ PPP-6, nato pa se je bojem pri jezeru Piispajärvi pridružil še novoustanovljeni JR-65, ki je bil na bojišče pripeljan iz Ouluja. Finske enote so začele pritiskati na Sovjete in jih prisilile k umiku, nekaj sovražnikov pa se je znašlo v obroču finskih sil. Do 25. decembra so Finci že zasedli Pelovaaro. ErP-16 in JR-65 sta vse bolj pritiskala na nasprotnika, ki je imel dan za dnem hude izgube. 28. decembra zvečer so se ostanki 662. polka umaknili proti kraju Linna, vendar so jih Finci znova napadli in prisilili k umiku do Juntusrante, kjer so se na vzhodnem bregu reke Kellojoki močno utrdili. Na teh položajih so vztrajali do konca vojne.

PPP-6 se je medtem že prej prebil daleč proti jugu, se 22. decembra pridružil enotam polkovnika Siilasvua ter zelo uspešno sodeloval v bojih severno od Hulkonniemija, 28. decembra je tako osvojil pomembno cestno križišče pri Kylänmäkiju.

Med pripravami za napad je štab 9. finske divizije izvedel, da iz Raate obkoljenim sovjetskim enotam prihaja na pomoč elitna 44. divizija. Čeprav so Finci pričakovali, da se bodo Sovjeti z

¹¹ Kolesarski bataljoni so imeli pozimi namesto koles smuči.

novimi četami poskušali od vzhoda prebiti do obkoljene divizije, pa jih je presenetilo dejstvo, da se jim približuje celotna motorizirana divizija. Finski poveljniki so zato morali hitro najti rešitev za uničenje 163. divizije, še preden bi le-ta dobila pomoč.

Polkovnik Siilasvuo in njegovi sodelavci so izdelali načrt, po katerem naj bi najprej izvedli močan napad s severa in z zahoda na sovjetske enote pri Hulkonniemiju, z manjšo enoto pa tudi z vzhoda. Med to ofenzivo naj bi z manjšimi napadi prisilili glavnino 163. divizije, da bi branila Suomussalmi in tako ne bi posegala v dogajanje na glavnih smereh napada. Če bi vse potekalo po finskem načrtu, bi nasprotnikove sile razsekali na manjše mottije, ki bi jih nato brez večjih težav uničili. Napad naj bi se začel v jutranjih urah 26. decembra. Vendar so Sovjeti 24. decembra pričeli z močnim nasprotnim napadom, ki so ga spremljali številni napadi lovcev in bombnikov na finske položaje. Po dveh dneh so Finci napad zavrnili, polkovnik Siilasvuo pa je začetek lastne ofenzive prestavil na 27. december.

Glavni napad pri Hulkonniemiju se je začel ob 8. uri zjutraj. Kljub hudim bojem, ki so potekali cel dan, napadalci niso uspeli zabeležiti večjega uspeha. Naslednjega dne, 28. decembra, se je vse to spremenilo. Finci so sicer na začetku naleteli na enako odločen odpor kot prejšnjega dne, vendar je ta ob 9. uri zjutraj nenadoma popustil. Pritisk finskih enot iz več smeri na može, ki so bili na koncu svojih moči zaradi mraza in lakote, je postal nevzdržen. Velika večina sovjetskih vojakov je odvrгла orožje in začela brezglavo bežati preko zaledenelega Kiantajärvija. Pri begu čez jezero pa so bili lahka tarča za finske mitraljezce, ki so neusmiljeno streljali po njih (Trotter, 2002: 161).

Po tem sovjetskem porazu so Finci popolnoma obkolili Suomussalmi, ga napadli iz številnih smeri in ga kljub temu, da so se Sovjeti dobro utrdili v kletih mestnih zgradb, zavzeli še istega dne. Po tej bitki so finske čete popolnoma nadzorovale Suomussalmi in njegovo bližnjo okolico. Edina večja sovjetska enota, ki se je še vedno upirala, se je nahajala ob cesti severno od Hulkonniemija, na območju krajev Kylänmäki ter Käkimäki. Bojevala se je s PPP-6, ki pa so mu sedaj lahko priskočile na pomoč ostale finske enote. Sovjeti so se poskušali prebiti iz obroča, vendar jim to ni uspelo. Zadnji večji poskus preboja se je zgodil 29. decembra ob 10. uri zjutraj. Finci so v tem napadu utrpeli zanemarljive izgube, na bojišču pa je obležalo okoli 300 pripadnikov Rdeče armade (Trotter, 2002: 161).

29. decembra so bili uničeni tudi štirje mottiji na cesti od Suomussalmija do cestne zapore, ki je še vedno uspešno zadrževala 44. sovjetsko divizijo. Nekaj manjšim sovjetskim enotam pa se je vendarle uspelo izmuzniti z bojišča pri Suomussalmiju. Umikali so se proti Juntusranti, vendar so jih Finci zasledovali in jih skoraj popolnoma uničili. Večja sovjetska enota je tako padla v skrbno pripravljeno finsko zasedo in izgubila 400 mož, Finci pa so imeli le enega težje ranjenega vojaka.

V noči z 29. na 30. december je bila dokončno uničena 163. sovjetska divizija. Finci so na celotnem bojišču našeli več kot 5.000 mrtvih sovjetskih vojakov, še več pa jih je bilo pokopanih pod snegom. Zajeli so tudi 500 sovjetskih vojakov, vojni plen pa je krepko podprl finsko oborožitev. Zaplenili so 12 protitankovskih topov, 27 protiletalskih in poljskih topov, 26 tankov, 2 oklepni vozili, 350 konj, 181 tovornjakov, 2 avtomobila, 11 traktorjev, 26 poljskih kuhinj ter veliko količino pušk, strojnic, pištol, vseh vrst streliva, medicinskih pripomočkov, smuči in snežnih uniform (<http://www.winterwar.com/Battles/Suomussalmi2.htm>).

Zmagovalci niso imeli priložnosti za oddih, čeprav so bili na robu fizične in psihične izčrpanosti. Polkovnik Siilasvuo jim je dovolil le nekaj ur počitka, nato pa so morali v nove boje, tokrat proti 44. diviziji. Ta se je že 23. decembra prvič spopadla s finskimi enotami, ki so branile dostop do Suomussalmija.

Stotnik Mäkinen je 21. decembra zapustil cestno zaporo med jezeroma Kuivasjärvi in Kuomasjärvi. Vodil je manjšo izvidniško enoto, ki se je brez večjih težav prebila okoli osem kilometrov proti vzhodu do jezera Kokkojärvi. Potem ko je zbral potrebne podatke o razporeditvi in moči nasprotnika ter 22. decembra tudi prejel okrepitev,¹² se je odločil napasti napredujočega sovražnika. Obe svoji četi je 23. decembra pognal v napad na predhodnico 44. divizije, 25. sovjetski polk, z namenom, da ga zaustavi. Istočasno je bil izpeljan napad treh samostojnih enot, ki so napadle boke tega polka. Enota stotnika Kontule, okoli 200 mož, je napadla približno dva kilometra vzhodno od cestne zapore. Preden so se umaknili, jim je uspelo postreliti okoli 100 konj sovjetske protitankovske enote, ki je tako za dalj časa obtičala na mestu. 1. bataljon 27. pehotnega polka je napadel pri jezeru Kokkojärvi ter uničil tank, dva

¹² 1. bataljon 27. pehotnega polka (I/JR-27) in nekaj manjših samostojnih enot.

tovornjaka ter poljsko kuhinjo¹³, ni pa mu uspelo razstreliti cestnega mosta južno od jezera. Utrpeli so dve smrtni žrtvi, medtem ko so jih Sovjeti imeli okoli 100. Tretja enota, okoli 50 mož, pa ni uspela doseči ceste (Chew, 1971: 103).

Čeprav ti finski napadi niso bili močni in tudi niso prinesli večjega uspeha, so povzročili precej zmešnjave in preplaha pri poveljstvu 44. divizije. Majhne, vendar zelo mobilne finske smučarske enote so v naslednjih dneh nenehno napadale celotno sovjetsko kolono. S tem so povzročale hude težave v oskrbi divizije, motile spanec utrujenih vojakov in prepričale generala Vinogradova, da se pri cestni zapori nahaja veliko število finskih branilcev (Chew, 1971: 103-104).

24. in 25. decembra so sovjetske enote poskušale prečkati reko Kuomasjoki ter jezero Kuomasjärvi, a so jih finske čete uspele zadržati. Poveljstvo 44. divizije je načrtovalo nov napad na cestno zaporo, ki naj bi ga izvedli 28. decembra, vendar so Sovjete zgodaj zjutraj tega dne presenetili Finci z napadom dveh čet. Vinogradov je preklical svoj ukaz ter ukazal, naj se njegove enote vkopljejo ter branijo cesto.

Medtem ko so finske enote še uničevale poslednje ostanke sovjetskih sil na bojiščih zahodno od cestne zapore, so poveljniki 9. divizije že začeli z načrtovanjem operacij proti novi diviziji. Razmere za napad na njo so bile skoraj idealne, saj se je kolona 44. divizije razvlekla na več kot trideset kilometrov in je segala od meje pri kraju Raate do finske cestne zapore. Polkovnik Siilasvuo se je odločil za taktiko, ki naj bi razkosala sovjetsko kolono na večje število „mottijev“. Vedel je, da ta ne bo tako lahko izvedljiva, saj so Sovjeti med napredovanjem tokrat boke kolone zavarovali z jarki, ki so jih izkopali ob poti, in se v njih utrdili, njihovi tanki pa so nenehno patroljirali po cesti. Poleg tega so na obeh straneh ceste posekali 400 metrov širok pas gozda, da bi onemogočili napade finskih gverilskih enot, ki so prej prihajale vse do ceste. Sovjeti so se držali tega ozkega pasu sredi gozdov, vanje pa niso pošiljali niti izvidniških enot, ker so se jih zelo bali. Ker v gozdove niso pošiljali svojih patrolj, sovjetski poveljniki niso mogli oceniti moči enot, ki so napadale divizijo. Očitno so menili, da so veliko večje, kot so le-te bile v resnici. Ker so bile vse zveze med obema sovjetskima divizijama že na začetku bojov pretrgane, Vinogradov tudi ni vedel, kakšen polom je doživljala 163. divizija.

¹³ Finci so smatrali poljske kuhinje za zelo pomembne tarče, saj je bila topla prehrana za obe strani ključnega pomena v boju proti mrazu.

Za finske načrte so bile ugodne tudi vremenske razmere in geografske značilnosti tega območja. Okoli pet kilometrov južno od ceste se je nahajalo jezero Pärsämänselkä, ki je ležalo vzporedno z njo. V tedanjem hudem mrazu je zamrznilo in zato so ga finske enote lahko uporabile kot imenitno cesto, po kateri so opravile večji del poti. Nato so se obrnile proti severu ter po pohodu skozi gozdove prišle na začetne položaje za napad. Tudi metrska snežna odeja jih ni preveč ovirala, saj so vse uporabljale smuči.

Prvi večji spopadi med Finci in 44. divizijo so se začeli v noči s 1. na 2. januar 1940. 1. bataljon 27. pehotnega polka, ki je štel okoli 1000 mož, se je ponoči neopaženo približal cesti okoli 3 kilometre vzhodno od cestne zapore. Stotnik Lassila je hitro sestavil načrt za napad ter nanj pripravil svoje enote. Dve četi naj bi skupaj napadli cesto. Ko bi ju dosegli, naj bi ena začela napredovati proti vzhodu, druga pa proti zahodu, tako da bi zasedle približno 500 metrov ceste. Za njima naj bi prišel inženirski vod, ki naj bi z podiranjem dreves ter njihovim miniranjem postavil cestni zapor v obeh smereh. Tretja četa je ostala v rezervi, na vzpetino, ki se je nahajala nad potjo, pa je razporedil 12 mitraljezov (Chew, 1971: 111-112).

Pol ure po polnoči se je napad pričel in povsem presenetil nasprotnike. Finski četi sta se z lahkoto prebili do ceste in tu naleteli na sovjetski topniški bataljon. Finci so sicer načrtovali spopad s pehotnimi enotami, vendar so pri nočnem pohodu skozi gozdove zašli in naleteli na cesto okoli 500 metrov vzhodneje, kot je bilo planirano. Ta napaka pa se je izkazala za srečno naključje. Vsi topovi so bili usmerjeni na zahod in finski vojaki so že prišli do njih, še preden so te topove lahko obrnili ter jih namerili na njih. Topovske posadke so bile hitro uničene. Tudi sovjetski protiletalski mitraljezi, ki so bili nameščeni na tovornjakih, so se izkazali za neučinkovite, saj so se napadalci že preveč približali in je tako večina strelav končala nad njihovimi glavami. Kmalu so bile tudi mitralješke skupine eliminirane. V manj kot dveh urah so Finci zavzeli načrtovanih 500 metrov in se do jutra tudi uspešno utrdili. Nočni napad je zahteval le nekaj njihovih žrtev (Trotter, 2002: 165).

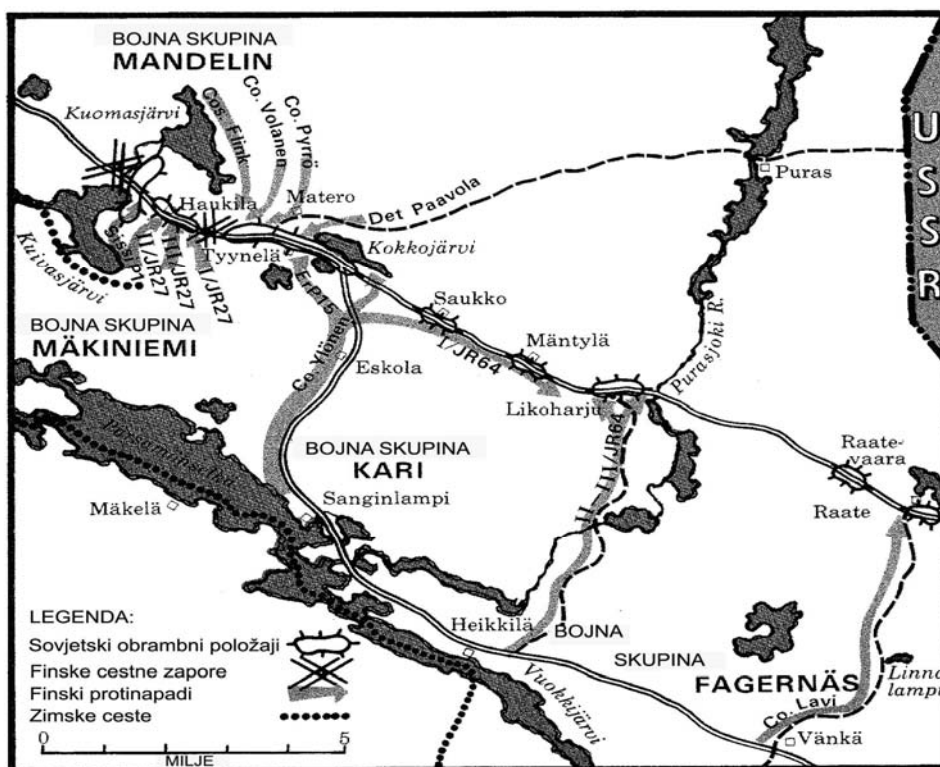
Polkovnik Siilasvuo je pričakoval, da bodo Sovjeti znova poskušali zasesti ta del ceste, zato je okreplil I/JR-27 z dvema protitankovskima topovoma. Ta sta prišla še pravočasno in v sovjetskem napadu, ki se je začel ob sedmi uri zjutraj z vzhoda, v prvih petnajstih minutah spopada uničila sedem tankov. Popoldne tega dne so Sovjeti poskušali tudi z zahoda, vendar enako neuspešno. Fince je najbolj presenečalo dejstvo, da sovjetske enote niso poskušale

istočasno napasti obeh zapor, tako da so se branilci lahko osredotočili najprej na branjenje ene, nato pa druge zapore.

Istega dne so finske enote začele izvajati tudi številne napade po vsej dolžini ceste Suomussalmi-Raate, toda brez kakšnega večjega ugodnega rezultata, saj so se Sovjeti odločno branili. Medtem, ko so potekali ti boji, so finski poveljniki pričeli z načrtovanjem odločilnega napada, ki naj bi 44. divizijo razbil na primerno majhne mottije. 5. januarja so Finci napadli in takoj na začetku naleteli na hud odpor. Največji uspeh tega dne je zabeležila bojna skupina Fagernäs, ki sta jo sestavljala dva bataljona 64. pehotnega polka. Enotam polkovnika Fagernäsa je najprej uspelo obkoluti nekaj sovjetskih enot v okolici mesteca Raate, nato razstreliti manjši most, ki se je nahajal štiri kilometre vzhodno od kraja Likoharju, po prejetju okrepitev pa še močno branjeni most na reki Purasjoki. Ker ledena skorja na tej reki ni bila dovolj debela za težo vozil, je uničenje tega mostu pomenilo, da se je dokončno znašla v pasti vsa sovjetska težka oborožitev, ki se je nahajala zahodno od te točke. Obroč je bil dokončno sklenjen, ko je bojna skupina Mandelin zasedla in blokirala cesto proti kraju Puras, da bi preprečila umik sovjetskih čet po tej poti. Tudi ostale finske enote so napadle nasprotnikove položaje in ob koncu tega dne je bila 44. divizija že razbita na več delov.

6. januarja so se boji nadaljevali. Enotam polkovnika Mäkiniemija in majorja Karija se je uspelo prebiti na cesto in pričele so z uničevanjem posameznih sovjetskih položajev. Odpor čet Rdeče armade je bil čez dan vse manjši in manjši, saj jim je pričelo primanjkovati streliva, njeni pripadniki pa so bili tudi že povsem izčrpani. Proti večeru so začele z bojišča bežati prve sovjetske enote, preostali del 44. divizije pa je bil razsekan še na manjše mottije, ki so naslednjega dne padali drug za drugim. 8. januarja zjutraj je bil zlomljen še zadnji organizirani odpor (Trotter, 2002: 169). Finci so tedaj začeli z zasledovanjem ter uničevanjem sovjetskih enot, ki so se poskušale prebiti nazaj na svoje ozemlje. Večdnevno zasledovanje izčrpanih pripadnikov Rdeče armade je bilo temeljito in le nekaj manjših oddelkov in posameznikov se je rešilo iz obroča.

ZEMLJEVID 7: Uničenje 44. divizije

Vir: <http://www-cgsc.army.mil/carl/resources/csi/Chew/CHEW.asp>

Vojni plen na cesti Suomussalmi-Raate je bil še bogatejši kot tisti, ki so ga Finci uplenili pri uničenju 163. divizije. Sovjeti so na bojišču pustili 43 tankov, 50 poljskih topov, 25 protitankovskih topov, 278 tovornjakov, avtomobilov in traktorjev, okoli 300 strojnic, 6.000 pušk, 32 poljskih kuhinj, 1.170 konj ter moderno komunikacijsko opremo, ki je bila še posebej potrebna finski vojski. Zajeli so tudi približno 1.300 sovjetskih vojakov, padlih na nasprotnikovi strani pa niso mogli oceniti, ker so bili raztreseni daleč naokoli in jih je večino že prekril sneg (Chew, 1971: 123).

Tudi Finci so imeli precejšnje izgube. V bojih za Suomussalmi in cesto, ki je vodila v Raate, jih je padlo okoli 900, 1.770 pa je bilo ranjenih. Finska zmaga na tem območju je bila tako popolna, da je 18. januarja general Tuompo ukazal polkovniku Siilasvuu, naj premakne večino svojih enot na bojišče pri Kuhmu. Pri Suomussalmiju so ostali le trije bataljoni in ena topovska baterija. Za zmago na območju Suomussalmija so zaslužni predvsem drzni in odločni finski poveljniki, ki so znali na najboljši možni način izkoristiti svoje enote, ozemeljske značilnosti dežele ter vremenske razmere, hkrati pa zelo točno oceniti nasprotnika.

Rdeča armada naj bi v teh bojih izgubila približno 22.500 pripadnikov, nekje na bojišču pa je ostal tudi poveljnik 163. divizije, generalmajor Zelencov. Poveljniku 44. divizije, generalu Vinogradovu, ki je zvečer 6. januarja ukazal splošni umik svojim četam, se je v tanku posrečilo prebiti na sovjetsko ozemlje. Tam so ga takoj aretirali pripadniki NKVD. Obtožen je bil neupoštevanja ukazov, prepustitve vojnega materiala sovražniku na bojišču ter zanemarjanja sprejete vojaške doktrine Rdeče armade. Po kratki obravnavi na vojaškem sodišču je bil spoznan za krivega. Vinogradov je bil ustreljen skupaj s svojim komisarjem ter načelnikom štaba (Van Dyke, 2001: 88).

Uničenje 163. in 44. divizije je bilo odločilnega pomena za sovjetsko vojskovanje v osrednjem delu Finske. Do konca vojne niso več poskušali prodreti do Botniškega zaliva in tudi niso izvajali kakršnihkoli večjih operacij na tem prostranem območju. Tako so lahko Finci precej svojih čet preselili iz osrednje Finske na glavno bojišče na Karelijski ožini.

5.3.3. Boji severno od Ladoškega jezera

Poleg Karelijske ožine je bil za finske poveljnike ključnega pomena tudi okoli 100 kilometrov širok pas severno od Ladoškega jezera. Tu sta se nahajali dve dobri cesti, ki sta od meje vodili v notranjost Finske in sta se združili pri mestu Kitelä. Od tu ni bilo težko doseči bližnje železniške proge Sortavala-Joensuu-Oulu, ki je bila izrednega strateškega pomena, saj je po njej potekal velik del notranjega finskega železniškega prometa.

Dobro cestno in železniško omrežje na tem območju bi lahko omogočilo napredovanje in oskrbo velike ter moderno opremljene vojske. Finskim poveljnikom se je zdelo logično, da se bodo Sovjeti poskušali prebiti skozi to področje ob Ladoškem jezeru, se nato obrnili proti jugu in napadli Mannerheimovo linijo od zadaj. Zato je finsko vrhovno poveljstvo pripravilo natančen plan, s katerim bi lahko zaustavili nasprotnika. Po operativnih načrtih, ki so jih zasnovali na mirnodobnih manevrih pred izbruhom vojne, naj bi se finske enote v neposredni bližini severne obale Ladoškega jezera iz Salmija umaknile vse do mesta Kitelä, kjer naj bi na že prej pripravljenih ter močno utrjenih položajih zaustavile prihajajoče sovjetske čete. Ko bi bili Sovjeti zadržani na obrambni črti Ladoško jezero – Kitelä – jezero Syskyjärvi in bi bile njihove oskrbovalne poti dolge, ozke in ranljive, naj bi sledil odločen finski protinapad na

desno krilo sovražnika. Za izvedbo napada sta bili zadolženi dve pehotni diviziji ter trije bataljoni obmejnih enot (Trotter, 2002: 52).

Toda ta načrt je bil kmalu preklican, saj je tudi tu Fince presenetila številčnost Rdeče armade. Jeseni 1939 so Sovjeti zgradili novo železniško progo od Petrozavodsk do sovjetsko-finske meje pri Suojärviu. Ta proga je skoraj podvojila zmoglosti sovjetskih oskrbovalnih enot ter tako omogočila Rdeči armadi, da je napad na to področje pričela s celotno oklepno brigado ter petimi pehotnimi divizijami in ne s tremi, kot so pričakovali Finci. Do konca vojne pa je bilo na to bojišče napotenih še dodatnih osem sovjetskih divizij.

8. sovjetska armada, ki ji je poveljeval generalmajor Habarov, je bila oktobra premeščena iz Novgoroda v Petrozavodsk, do konca novembra pa so bile njene enote razporejene na območju ob meji od Ladoškega jezera do jezera Suojärvi. Ob Ladoškem jezeru se je nahajala 168. sovjetska pehotna divizija, desno od nje 18. divizija, še severneje pa 56. divizija. Vse tri divizije so sestavljale 56. korpus. Ozemlje, ki je ležalo med njim ter 9. sovjetsko armado, pa je zasedal 1. korpus, v katerega sta bili vključeni 139. in 155. divizija. V rezervi se je nahajala 75. pehotna divizija. Načrt, ki so ga pripravili v STAVKI, je predvideval, da se bo 8. armada prebila za hrbet Fincem na Karelijski ožini in priskočila na pomoč 7. armadi. V načrtu je bil določen tudi čas za doseg tega cilja; znašal je od 12 do 15 dni. To je pomenilo, da morajo vse divizije generalmajorja Habarova napredovati vsaj 10 kilometrov na dan. Čeprav Sovjeti prvi dan niso naleteli na aktiven finski odpor, pa vseeno niso dosegli zastavljene kvote desetih kilometrov, saj so jih znatno upočasnili porušeni mostovi, minirane ceste ter podrti drevesa.

Proti pomembnemu cestnemu križišču pri kraju Ilomantsi se je prebijala 155. divizija, ki naj bi osvojila to mesto, nato pa se obrnila na sever ter se pridružila 54. diviziji iz 9. armade pri njenem napredovanju do Botnijskega zaliva. Več kot 60 kilometrov južneje se je nahajala 139. divizija, ki je imela za primarni cilj zavzetje mesta Korpiselkä, od koder naj bi potem napredovala proti Viipuriju. Ta divizija se je počasi prebijala proti cestnemu križišču pri jezeru Tolvajärvi. Štela je 20.000 vojakov, 45 tankov ter okoli 150 topov. Njihovo napredovanje je poskušalo zaustaviti okoli 4.000 Fincev iz vrst obmejnih enot ter Civilne obrambe. Napad 139. divizije je podpirala 56. divizija, ki naj bi po osvojitvi Suvilahtija napredovala proti mestu Loimola, od tu pa bi sledil njen preboj za hrbet finskiim enotam na glavni obrambni črti pri mestecu Kitelä. Tudi 18. divizija ni na začetku svojega vdora na nasprotnikovo ozemlje naletela na večji odpor. Napotila se je po cesti, ki je od sovjetsko-

finske meje potekala skozi kraj Uomaa ter vodila proti Kiteli, kjer naj bi se združila s 168. divizijo. Ta je tik ob Ladoškem jezeru napredovala po cesti Salmi – Pitkäranta – Kitelä.

ZEMLJEVID 8: Območje, ki ga je branil finski IV. armadni zbor

Vir: Trotter, 2002: 95.

5.3.3.1 Boji pri Tolvajärviju in Ilomantsiju

Največjo nevarnost sta za Fince predstavljali sovjetski diviziji, ki sta vdrla na finsko ozemlje pri jezeru Suojärvi, saj je njihovo vrhovno poveljstvo v okolici tega mesta pričakovalo le nekaj osamljenih sovjetskih izvidniških enot. V prvih dneh vojne tako ni bilo večjih finskih enot, ki bi lahko zadržale napredovanje 139. in 56. divizije na tem območju. Maršal Mannerheim je bil prisiljen na ta odsek bojišča poslati tretjino vseh čet rezervne armade iz Ouluja. Tako ni več razpolagal z enotami, ki jih je nameraval uporabiti kot okrepiteve za finske branilce na Karelijski ožini.

Kljub temu da so Finci sovjetsko 139. divizijo poskušali zaustaviti s cestnimi zaporami ter protinapadi, je ta 4. decembra prispela do reke Aittojoki, kjer so jo na utrjenih položajih pričakovali branilci. Malo pred sončnim vzhodom 4. decembra so se pričeli novi napadi sovjetskih sil na finsko bojno skupino R, ki ji je poveljeval podpolkovnik Räsänen. Finska obrambna linija je zdržala tri ure, nato pa je Sovjetom, ki so pri tem utrpeli hude izgube zaradi ponavljajočih se frontalnih napadov, le uspel preboj. Izčrpane finske enote so naslednjega dne pri Ägläjärviju ponovno poskušale zadržati sovražnika, vendar jim to tudi tokrat ni uspelo. Sledil je njihov urejen umik proti Tolvajärviju, čeprav je bila bojna skupina R na koncu svojih fizičnih in psihičnih moči. Že teden dni se je bojevala proti močnejšemu nasprotniku, ki jo je vedno znova prisilil k umiku. Za finske čete ni bilo počitka. Ko se bojna skupina R ni borila, je bila ali na pohodu ali pa se je vkopavala ter pripravljala nove obrambne položaje. Branilci so bili izčrpani, lačni, premrazeni, prestrašeni in demoralizirani. Podpolkovnik Räsänen je bil prisiljen sporočiti vrhovnemu štabu, v kako slabem stanju je njegova bojna skupina (Trotter, 2002: 98).

Maršal Mannerheim je ukrepal že pred prejetjem tega sporočila. 5. decembra je proti kraju Värtsilä v bližini Tolvajärvija napotil 16. pehotni polk (JR-16), ki mu je poveljeval podpolkovnik Pajari. Izvedene pa so bile tudi nekatere pomembne spremembe v strukturi celotnega IV. armadnega zbora. Ker je vrhovni poveljnik z bojišča severno od Ladoškega jezera dobival vse več vznemirljivih poročil, se je zavedal, da je splošni položaj na tem dolgem odseku zaskrbljujoč in presega moči enega samega poveljnika. Tako je maršal Mannerheim severni sektor dotedanjega IV. armadnega zbora ločil od njegovega poveljstva ter ustanovil novo skupino, katere poveljnik je bil neposredno odgovoren le vrhovnemu štabu. Dotedanjega poveljnika IV. armadnega zbora, generalmajorja Heiskanena, je zamenjal odločnejši generalmajor Woldemar Häggglund, ki je bil sedaj zadolžen za obrambo območja med Ladoškim jezerom in Suojärvijem. Polkovnik Paavo Talvela pa je prejel nalogo, naj porazi sovjetske enote, ki so napredovale proti Ilomantsiju in Tolvajärviju ter jih prisili k umiku.

Takoj po prejetju ukazov od samega maršala Mannerheima 6. decembra ob 4. uri zjutraj je polkovnik Talvela poklical Pajarija ter mu naročil, naj se skrbno pozanima o stanju na bojišču pri Tolvajärviju. Ko je Talvela naslednji dan ob 3. uri zjutraj prispel v Värtsilo, ga je pričakal podpolkovnik Pajari in mu poročal o vse slabšem stanju enot, o njihovi izčrpanosti ter nizki morali. V dotedanjih bojih se je izkazalo, da je v nasprotju z drugimi sovjetskimi enotami

139. divizija zelo dobro vodena. Brigadir Beljaev, ki ji je poveljeval, je izvajal številne agresivne ter uspešne taktične manevre, s katerimi je poskušal zaobiti pripravljene finske položaje. Ni izvajal le množičnih frontalnih napadov kot večina ostalih sovjetskih poveljnikov, tako da se njegove čete niso nahajale samo v neposredni bližini ceste, po kateri so napredovale. Razmerje med številom finskih ter sovjetskih vojakov je znašalo 5:1 v korist slednjih, poleg tega pa so imeli napadalci velikansko premoč tudi v artilerijskem orožju ter popolni monopol v oklepnih enotah. Podpolkovnik Pajari je na koncu svojega poročila dejal, da bi bil potreben čudež za ustavitev nadaljnjega napredovanja 139. divizije, prevzem iniciative na bojišču pri Tolvajärviu pa se mu je zdel popolnoma nemogoč (Trotter, 2002: 102).

Polkovnika Talvelo je skrbelo tudi stanje pri Ilomantsiju, saj je bila 155. divizija oddaljena od njega le še kakšnih 15 kilometrov. Dva finska bataljona sta se z vsemi močmi trudila zadržati napredovanje Sovjetov. Glavni razlog, da se sovjetske enote niso hitro prebile skozi obrambne položaje maloštevilnih branilcev ter tako ogrozile tudi Fince pri Tolvajärviu, je ležal le v pomanjkanju agresivnosti ter odločnosti pri generalu Gusevskem, ki je vodil 155. divizijo. Polkovnik Talvela je tako sklenil, da se lahko povsem posveti bojem pri Tolvajärviu, saj ni bilo moč pričakovati nenadnih in nepričakovanih sovjetskih premikov pri Ilomantsiju.

7. decembra ob petih zjutraj se je bojna skupina R preimenovala v bojno skupino P, saj je po prihodu Pajarija v Tolvajärvi ta na ukaz Talvele odstavil podpolkovnika Räsänena ter sam prevzel poveljstvo nad demoraliziranimi četami. Stanje na bojišču se je še vedno slabšalo. Kolesarski bataljon PPP-7 se je ta dan umaknil za osem kilometrov, iz Ristisalmija vse do jezera Hirvasjärvi (Chew, 1971: 33). Toda nekaj stvari se je naposled le obrnilo na bolje za podpolkovnika Pajarija in njegove čete. Utrujene finske enote so naposled pričele dobivati okrepitve. Že 6. decembra je na bojišče prispela nova topovska baterija, na poti pa sta bili še dve, IV. armadni zbor je iz svoje rezerve poslal dodaten bataljon (ErP-9), na bojišče pa je 7. decembra začel prihajati tudi Pajarijev JR-16. Naslednji dan so Sovjeti znova silovito napadli ter prisilili Fince k umiku na zahodno stran jezera Tolvajärvi. Nekateri finski branilci, predvsem iz 1. bataljona 16. pehotnega polka, ki je sodeloval v najhujšem boju, so začeli bežati z bojišča, vendar je podpolkovnik Pajari prevzel vodstvo nad tretjim bataljonom 16. polka (III/JR-16) in z osebnim vzgledom zadržal paniko, ki se je začela širiti med njegovimi možmi. Pajari se je mirno sprehajal ob novi obrambni liniji, ki so jo začeli pripravljati finski vojaki, ter spodbujal in miril svoje čete.

Polkovnik Talvela se je takoj po prihodu na bojišče sestal s Pajarijem. Oba sta se zavedala, da je potrebno nekaj hitro ukreniti, saj so bili njuni podrejeni na robu popolnega fizičnega in psihičnega zloma. Grozila je katastrofa. Da bi preprečil polom ter dvignil moralo svojih enot, se je polkovnik Talvela odločil za korenito spremembo taktike. S svojim štabom je pripravil drzen načrt, ki naj bi popolnoma presenetil sovražnika.

Podpolkovnik Pajari se je prostovoljno javil za vodenje napada. Malo pred polnočjo sta pod njegovim poveljstvom preko zaledenelega jezera krenili dve četi, ki pa sta v temi izgubili stik med seboj. Po preteku ure so se vrnil izvidniki ter poročali o množici ognjev ob cesti Tolvajärvi-Ägläjärvi. Finci so se jim uspeli neopazno približati ter se začeli razporejati za napad. Četa podpolkovnika Pajarija je bila sedaj oddaljena le okoli 100 metrov od sovjetskega bataljona. Ognji, katere so zakurili Sovjeti, so bili ogromni ter so osvetljevali goste množice okoli njih, ki so se poskušale ogreti. Do 2. ure zjutraj je bilo 140 napadalcev s puškami ter vseh 16 strojnic na svojih mestih. Finci so mirno izbrali svoje tarče. Podpolkovnik Pajari je sprožil prvi strel in dal s tem signal za pričetek napada. Sledila je salva za salvo. Sovjeti so bili tako presenečeni, da se niti niso poskušali braniti. Po treh ali štirih minutah je bilo vse končano. Medtem ko se je finska četa že začela vračati nazaj preko jezera, so ostale sovjetske enote, ki so taborile ob cesti, v paniki streljale v vse smeri. Dva sovjetska bataljona sta se v zmedi, ki je nastala po finskem napadu, kar dve uri obstreljevala med seboj (Trotter, 2002: 104-107). V napadu Finci niso utrpeli nobene žrtve.

Vest o napadu ter njegovem popolnem uspehu se je kmalu razširila med finskimi enotami; zmaga je visoko dvignila moralo branilcem. Tudi sovražnik je očitno močno občutil posledice napada, saj 9. in 10. decembra ni izvajal večjih ofenzivnih akcij. To je omogočilo polkovniku Talveli, da se je posvetil razmeram na bojišču pri Ilomantsiju, kjer se je bojevala bojna skupina E. To je vodil polkovnik Ekholm. 155. sovjetska divizija je do 7. decembra napredovala do kraja Möhkö, kjer jih je poskušal zaustaviti samostojni 11. bataljon (ErP-11). Ta je dva dni odbijal številne napade, nato pa se je bil prisiljen umakniti do Oinaansalmija. 8. decembra je bojna skupina E, ki je sedaj štela štiri bataljone, dobila prvo težko oborožitev. Na bojišče je prispela baterija minometov, dan kasneje pa še dva zastarela topova, od katerih se je eden izkazal za neuporabnega. V nasprotju s Finci pa so sovjetske enote imele več kot 100 topov, če k poljskim topovom prištejemo tudi sovjetske protitankovske topove, ki jih je 155. divizija uporabljala proti nasprotnikovi pehoti, saj finske sile na bojišču niso imele nobenega

tanka. Kljub veliki razliki v številu vojakov ter v kakovosti oborožitvenih sistemov, ki jih je imela sovjetska stran, pa so enote polkovnika Ekholma izbojevale eno prvih finskih zmag v tej vojni.

Devetega decembra je sovjetski bataljon, ki je štel okoli 350 mož, neopazno prišel mimo finske obrambne linije pri brodu na Kallioniemiju, severno od Ilomantsija, vendar ga je nato odkrila finska izvidniška patrolja. V noči, ki je sledila, so Finci obkolili sovražnika ter ga naslednje jutro presenetili z napadom. Bataljon je bil uničen do poslednjega moža (Chew, 1971: 39). Ta zmaga je imela podoben učinek na moralo bojne skupine E kot uspeh podpolkovnika Pajarija na finske enote pri Tolvajärviju. Tudi na sovjetski strani so se kmalu pokazale posledice tega neuspeha. Po tem porazu je postal general Gusevski, poveljnik 155. divizije, še previdnejši pri svojem približevanju Ilomantsiju.

Polkovnik Talvela se je sedaj odločil, da je napočil čas za protinapad, ki naj bi se začel izvajati 11. decembra na obeh bojiščih. Načrtovano operacijo pa so morali preložiti za en dan, saj so v noči iz 10. na 11. december znova na več mestih pri Tolvajärviju napadle sovjetske enote. Izgube na obeh straneh so bile hude, a je Fincem uspelo odbiti vse ofenzivne poskuse 139. divizije.

12. decembra je sledil finski protinapad. Po načrtu polkovnika Talvele naj bi Finci zajeli Sovjete v klešče, katerih močnejši krak se je nahajal na severu, jim presekali umik ter jih obkolili. V obroču bi nato sovražnika zadrževali tako dolgo, da bi pomanjkanje hrane, streliva ter polarni mraz opravili svoje. Levi krak klešč naj bi v zgodnjem jutru prečkal severni del jezera Hirvasjärvi, se nato obrnil proti jugovzhodu ter od zadaj napadel polotok Hirvasharju, na katerem so se v bližini hotela, ki je bil zgrajen tik pred vojno, nahajale močne sovjetske enote. Potem ko bi se prepričal, da so čete na severu uspele v svoji nalogi, naj bi podpolkovnik Pajari preko ožine Hevossalmi izvedel frontalni napad na sovjetske položaje na polotoku. Južni del klešč naj bi napadel ter zasedel otok Kottisaari, s katerega je bilo moč obstreljevati cesto ter most preko ožine Kivisalmi, ki je predstavljala edino oskrbovalno pot za pripadnike 139. divizije na polotoku Hirvasharju. Polkovnik Talvela je upal, da bosta napada s severa in juga povzročila, da bo nasprotnik oslabil svoj center ter v boj poslal tudi svoje rezervne enote (Trotter, 2002: 110-111).

ZEMLJEVID 9: Napad podpolkovnika Pajarija 8. 12. ter bitka pri Tolvajärviju 12. 12. 1939

S črnimi puščicami so prikazane smeri finskih napadov.

Vir: Trotter, 2002: 105.

Toda že takoj na začetku se napad finskih enot ni začel odvijati tako, kot so si zamislili njegovi načrtovalci. Četa majorja Malkamäkija, ki je vodil severni krak klešč, niso pravočasno prispelle na izhodiščno mesto za napad, saj jih je pri njihovem pohodu močno ovirala visoka snežna odeja. Tako so krenili preko jezera Hirvasjärvi šele po sončnem vzhodu, čeprav naj bi jim prav jutranja tema omogočila neopazno prečkanje. Stvari pa so se za Fince, ki so hoteli presenetiti nasprotnika, kmalu še poslabšale. Pri svojem napredovanju so naleteli na dva sovražnikova bataljona, ki sta poskušala s svojim manevrom prav tako presenetiti finsko obrambo na drugi strani jezera. Vnel se je spopad med tretjo četo JR-16, ki se je nahajala povsem na levem krilu, ter enotami sovjetskega 718. polka. 3/JR-16 se je po hudem boju začela umikati. 2. četa 16. polka pa se tega boja ni udeležila; uspelo ji je nemoteno prečkati jezero ter se nato obrniti proti jugu, kjer jo je ob 11. uri dopoldne ustavil nasprotnikov ogenj. Dve četi ErP-9 sta se ji kmalu pridružili, tretja pa je sodelovala v boju s sovjetskima bataljonoma ter se je že umaknila z bojišča. Ob 12. uri se je major Malkamäki odločil za umik vseh treh čet, ki so se branile pred močnimi sovražnikovimi napadi. Večina

finskih vojakov je zapustila svoja mesta, del 2. čete JR-16, ki je štel okoli 100 mož, pa se ni umaknil ter je vztrajal na svojem položaju do večera.¹⁴ S tem so nase vezali veliko število pripadnikov Rdeče armade. Ti tako niso mogli sodelovati pri poskusu zaustavitve glavnega finskega napada, ki ga je kasneje izvedel podpolkovnik Pajari (Chew, 1971: 43).

Na južnem delu bojišča ni začetno izvajanje načrta potekalo mnogo bolje. Ob 8. uri zjutraj sta dve četi ErP-112 napadli južni del otoka Kottisaari ter ga delno tudi zasedli, vendar sta se bili prisiljeni ob 12. uri umakniti, saj 9. četa JR-16, ki naj bi jima priskočila na pomoč, ni prišla na ta odsek bojišča, ker ni pravočasno prejela ukaza za premik.

Tudi glavni napad, ki naj bi ga preko ožine Hevossalmi izvedel 2. bataljon 16. polka, se ni začel najbolje. Največjo težavo je predstavljal zasneženi teren, ki je tudi povzročil, da je finsko topništvo prispelo prepozno na bojišče. Podpolkovnik Pajari je bil prisiljen odložiti pričetek napada, saj ni želel poslati svojih enot v boj proti dobro vkopanim sovjetskim vojakom brez topniške podpore. Na prihod topov je čakal dve uri, nato pa le ukazal napad. Kljub hudim izgubam se je Fincem uspelo prebiti skozi sovražnikovo obrambno linijo, najhujši boji pa so potekali pri gramoznih jamah, okoli 200 metrov zahodno od hotela, ki so jih Sovjeti uporabili za svoje glavne defenzivne položaje. Po umiku pripadnikov 139. divizije s te pozicije se je na bojišču pojavilo nekaj lahkih sovjetskih tankov, vendar jih je zaustavil edini protitankovski vod, ki ga je imel Pajari na voljo. Na poti med hotelom in gramoznimi jamami so ostali trije uničeni tanki. Po neuspelem napadu na hotel so se finske enote nekoliko umaknile ter se začele razporejati za nov ofenzivni poskus, še prej pa so odbile nasprotnikov protinapad.

Ob 12. uri je podpolkovnik Pajari prejel vest o neuspehu enot majorja Malkamäkija. Sedaj je vedel, da ne more računati z napadom teh enot na hotel z nasprotne strani. Bil je pred težko odločitvijo. Razmišljal je o tem, ali naj del svoje rezerve napoti proti severu, kjer se njegove enote umikajo, ali pa naj vse enote, ki so mu še ostale na razpolago, pošlje v odločilni napad na center sovjetskih sil. Medtem ko se je odločal med možnimi alternativami, pa je dospelo novo sporočilo o četi, ki uspešno zadržuje sovražnika na njegovem boku. Po prejetju te novice

¹⁴ Nikoli ni bilo pojasnjeno, ali je ta del 2/JR-16 vztrajal na svojih mestih zaradi ukaza, ali pa preprosto do teh vojakov ni prišlo sporočilo o umiku enote. Njihov prispevek h končnemu rezultatu bitke je veliko večji, kot pa bi bilo to pričakovati po številu mož, ki so ostali na grebenu Hirvasvaara.

se je Pajari odločil. Na pomoč 2. bataljonu 16. polka (II/JR-16) sta bili poslani druga ter tretja četa 10. pehotnega polka.

Finci so znova napadli. Hud boj je trajal več kot uro, a do dokončne odločitve ni prišlo. V spopad se je naposled vmešala tudi 2. četa ErP-10. Ta je pod zaščito strojnic uspela prečkati jezero Myllyjärvi in tako s severa napadla hotel, ki je bil sedaj ogrožen iz dveh smeri. Sovjeti so se znašli v težkem položaju in začeli so se umikati, umik pa se je hitro sprevrgel v neurejen beg. Podpolkovnik Pajari je ukazal sedmemu kolesarskemu bataljonu (PPP-7), ki je še edini ostal v rezervi, naj sledi umikajočemu se nasprotniku (Trotter, 2002: 115-116). PPP-7 je do večera brez večjih težav zasedel ozemlje do ožine Kivisalmi, saj je brigadir Beljaev, ko je izvedel o porazu njegovega centra, ukazal popoln umik 139. divizije.

Ob 14. uri, ko je potekal tudi boj v okolici hotela, pa so znova napadle finske enote tudi na južnem delu bojišča. Prvi in drugi četi ErP-112 se je pri napadu na otok Kottisaari tokrat pridružil celoten III/JR-16. Do večera so te enote zavzele celoten otok in pri tem zaplenile dve nepoškodovani topovski bateriji.

12. decembra naj bi tudi bojna skupina E na bojišču pri Ilomantsiju krenila v protinapad. Po načrtu naj bi trije finski bataljoni z vseh strani napadli Möhkö, medtem ko bi četrti bataljon še naprej izvajal defenzivne manevre pri brodu na Kallioniemiju. Napad pa se ni posrečil, saj Finci na tem bojišču niso imeli dovolj moč ter kvalitetnega orožja. Do 14. decembra je bojna črta na tem bojišču obmirovala in se do konca vojne ni več spreminjala. Polkovnik Ekholm je izvajal aktivno obrambo ter z gverilskimi napadi nenehno ogrožal posamezne enote 155. divizije. Čeprav bojna skupina E na bojišču pri Ilomantsiju ni zabeležila večje zmage, pa ji je uspelo zadržati veliko močnejšo nasprotnikovo enoto. S tem je pomembno prispevala k finskemu uspehu na območju skupine Talvela (Trotter, 2002: 117).

Po zmagi so Finci izkoristili nove razmere na bojišču pri Tolvajärviju ter vedno znova pritiskali na poraženo in demoralizirano 139. divizijo. Ta se je bila kljub pomoči sovjetske 75. divizije prisiljena še naprej umikati. Med 20. in 22. decembrom je potekala bitka pri jezeru Ägläjärvi, 20 kilometrov vzhodno od jezera Tolvajärvi. Sovjetski diviziji sta bili ponovno hudo poraženi. Bojna skupina P je zasedovala ostanke 139. divizije ter umikajočo se 75. divizijo do reke Aittojoki. Tu so se 24. decembra izčrpane finske enote ustavile ter zasedle ugodne obrambne položaje, ki so jih zadržale vse do konca vojne.

ZEMLJEVID 10: Umik 139. divizije Rdeče armade

Vir: <http://www.winterwar.com/Battles/Tolvaj.htm#results>

Tako je bila odpravljena grožnja, ki jo je predstavljalo napredovanje 139. divizije za celoten IV. armadni zbor. Prva pomembnejša finska zmaga je imela tudi velik psihološki učinek. Vest o dogodkih na bojišču pri Tolvajärviju je dvignila moralo pri večini pripadnikov finske vojske.

Finci so v bojih izgubili kar tretjino svojih častnikov in podčastnikov ter več kot četrtno vojakov. Padlo je 630 moških, 1.320 pa jih je bilo ranjenih. Sovjetske izgube so bile znova precej višje. Samo med jezeroma Tolvajärvi in Ägläjärvi so našteali več kot 4.000 mrtvih pripadnikov Rdeče armade, 600 pa jih je bilo zajetih. V finske roke je prešlo tudi 59 tankov, 30 topov, 10 minometov, večje število oklepnih vozil ter precejšne količine streliva in opreme. Maršal Mannerheim je polkovnika Talvelo zaradi uspehov na tem bojišču kmalu povišal v generala.

5.3.3.2. Finska obrambna linija ob reki Kollaanjoki

Poleg dokaj hitrega napredovanja 139. divizije je za Fince na začetku zimske vojne, največjo grožnjo predstavljala sovjetska 56. divizija, ki je vdrla na finsko ozemlje severno in vzhodno od Suvilajtija ter se počasi prebijala proti Loimoli. Zavzetje tega mesta bi lahko privedlo do končne odločitve ter zmage Rdeče armade na celotnem bojišču finskega IV. armadnega zbora, saj bi iz Loimole sovjetske enote hudo ogrožale ključno finsko obrambno linijo Ladoško jezero - Kitelä - jezero Syskyjärvi. Preboj le-te pa bi ogrozil tudi Fince na Karelijski ožini.

Napredovanje 56. divizije sta poskušala zaustaviti JR-34 in JR-36, obema polkoma pa so se pridružile tudi posamezne manjše obmejne enote v skupnem številu moči enega bataljona. Pred številčno veliko močnejšim nasprotnikom so se finske čete v noči z 2. na 3. december

umaknile iz Suvilahtija, še prej pa so do tal požgale mesto, bližnja naselja ter večino kmetij v okolici. Po neuspelem protinapadu, ki ga je zahtevalo vrhovno poveljstvo in ga je polkovnik Teittinen, poveljnik 34. pehotnega polka, odsvetoval, so se morali Finci umakniti nazaj do rečice Kollaanjoki, kjer so se ponovno vkopali. Maršal Mannerheim se je zavedal, da bi preboj te linije pomenil padec Loimole in posledično bržkone tudi glavne obrambne črte ob Ladoškem jezeru. Ukaz, ki ga je poslal polkovniku Teittinenu, je bil zato zelo jasen. Enote Rdeče armade je potrebno zadržati za vsako ceno.

56. divizija je finske položaje ob reki Kollaanjoki prvič napadla 7. decembra, a ji preboj ni uspel. V naslednjih nekaj tednih se stanje ni veliko spreminjalo. Sovjetski poveljniki so vedno znova poskušali z neposrednimi frontalnimi napadi, na bojišče pa so prispele še dodatne tri divizije Rdeče armade, ki so poskušale streti odpor branilcev. V napadih, ki jih je sovjetska stran izvajala konec januarja 1940, je vsak dan utrpela več kot 1.000 žrtev. Kljub temu, da izčrpane finske enote v januarju in februarju niso prejele nobenih okrepitev,¹⁵ jim je uspelo na svojih položajih vztrajati vse do konca vojne.

5.3.3.3. Boji ob Ladoškem jezeru

Potem ko so sovjetske čete prečkale mejo severno od Ladoškega jezera, so dokaj hitro naletele na nasprotnikove enote. Te so imele nalogo, da upočasnijo njihovo napredovanje. Tako je glavnina sovjetskih sil šele 10. decembra dosegla mestece Kitelä, ki se je nahajalo le malce vzhodneje od glavne finske obrambne črte. V naslednjih dveh dneh so enote Rdeče armade poskušale zavzeti položaje branilcev, vendar so pri tem utrpeli hude izgube. Pri obrambi je bila IV. armadnemu zboru v veliko pomoč tudi močna topniška baterija na otoku Mantsinsaari. Ta je nenehno obstreljevala cesto proti Kiteli in s tem precej otežila oskrbo sovjetskih enot v prvi bojni črti ter skoraj popolnoma onemogočila pošiljanje okrepitev tem četam.

Na širšem območju Kitele sta se tedaj nahajali 168. ter 18. sovjetska divizija. Prva je bila skoncentrirana ob cesti, ki je vodila proti tem mestu iz Pitkärante, druga pa ob poti iz Uomae. Poleg tega, da sta obe diviziji imeli močno artilerijsko podporo, je pri napredovanju 18.

¹⁵ V enem izmed napadov v zadnjem tednu januarja je bil na nek utrjen finski položaj, ki ga je branilo 32 mož, poslan celoten sovjetski polk s 4.000 vojaki. Padlo je več kot 400 sovjetskih vojakov; preživeli so štirje Finci. V zadnjih dneh vojne, na začetku marca 1940, se je večkrat pripetilo, da je napad posameznih sovjetskih čet poskušalo zadržati le 5 ali 6 branilcev (Trotter, 2002: 130).

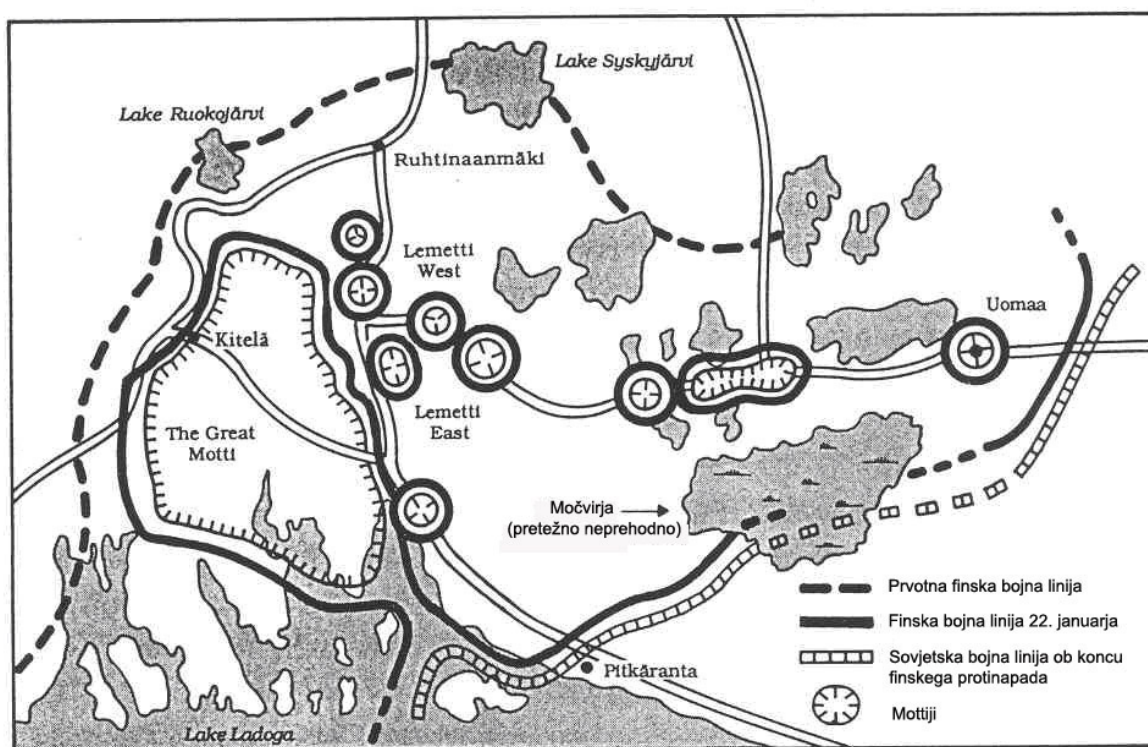
divizije sodelovala tudi samostojna 34. tankovska brigada. 168. divizija pa je pri svojem pohodu prav tako računala na pomoč nekaterih manjših tankovskih enot, ki so ji bile priključene (Trotter, 2002: 134).

Po prvih sovjetskih neuspešnih poizkusih, da bi prebili finsko obrambno črto, so 13. in 17. decembra Finci izvedli protinapade. Ti so se ponesrečili zaradi hudega mraza, utrujenosti čet, pomanjkanja primerne opreme ter predvsem zaradi zelo močnega sovjetskega topništva, ki je IV. armadnemu zboru povzročilo velike izgube. Na bojišču je prišlo do začasne umiritve položaja, ki pa se je začel spreminjati 26. decembra, ko so čete generalmajorja Hägglunda ponovno napadle.

Po skrbno pripravljenem načrtu naj bi finske enote najprej izvedle napad na kraj Uomaa z namenom, da bi presekale sovjetsko glavno oskrbovalno komunikacijo. Vzhodno od mesteca naj bi nato postavile in utrdile močno cestno zaporo. Ta naj bi zadržala vse nasprotnikove čete, ki bi jih poveljstvo 8. armade po tej poti poslalo na pomoč ogroženi 18. diviziji. Po uspehu te akcije bi sledil glavni napad na 15-kilometrski odsek ceste zahodno od Uomae ter na enote Rdeče armade na njej. Sovjetsko kolono naj bi prebili na večjem številu mest ter jo tako razdeliti na posamezne dele. Po razkosanju 18. divizije bi sledilo napredovanje vse do Ladoškega jezera, s čimer bi se 168. divizija, ki je bila skoncentrirana v okolici Kitele, znašla v obroču.

26. decembra so Finci z namenom, da bi zadržali večino nasprotnikov na njihovih položajih, pričeli z demonstracijskimi napadi med jezeroma Ruokojärvi in Syskyjärvi, pri tem pa so utrpeli precejšnje izgube. Naslednjega dne je sledil glavni napad na kraj Uomaa, ki pa so ga sovjetske čete odločno branile. Kljub temu pa je Fincem uspelo vzpostaviti cestno zaporo okoli pet kilometrov vzhodno od tega mesteca. Še istega dneva so se pričeli tudi napadi na cesto, ki je vodila proti zahodu. Do 11. januarja je bila velika večina sovjetskih enot obkoljena in razdeljena na posamezne mottije. Največji je bil pri Kiteli, v njem pa se je nahajala skoraj celotna 168. divizija.

ZEMLJEVID 11: Bojišče ob Ladoškem jezeru

Vir: Trotter, 2002: 136.

Položaj obkoljenih sovjetskih čet je izgledal brezupno, vendar so se Sovjeti še naprej pogumno upirali, v veliko pomoč pa jim je bilo pri tem njihovo težko orožje. Tanke brez goriva so vkopali na položaje, ki so se nahajali na zunanjem robu obroča, v sredo pa so umaknili topništvo. Večina oblegancev se iz obroča ni poskušala prebiti, vendar so na vsak napad zelo odločno odgovorili. IV. armadni zbor se je ves preostanek januarja in cel februar trudil z uničevanjem posameznih mottijev, hkrati pa je uspešno zadrževal štiri nove divizije Rdeče armade, ki so prišle na pomoč obkoljenima 18. ter 168. diviziji.

Navkljub hrabremu odporu so bili do konca vojne uničeni vsi mottiji, razen treh. Nenehen finski pritisk so vzdržale enote v velikem mottiju pri Kiteli, sovjetske čete v kraju Uomaa ter enote, ki so se nahajale v sosednjem, najbolj vzhodnem mottiju na cesti iz Uomae proti zahodu. Vojni plen, ki so ga na tem bojišču v svoje roke dobili Finci, je bil ogromen. Le v mottiju, v katerem se je znašla 34. tankovska brigada, so finske enote po zadnjem poskusu sovjetskega preboja iz tega obroča, v katerem je poleg generala Kodratjeva, poveljnika brigade, padlo še okoli 3.000 njegovih vojakov, nasprotniku zaplenile 105 tankov, 12 oklepnih avtomobilov, 237 tovornjakov, 10 traktorjev in vlačilcev, 30 poljskih kuhinj, 6 uporabnih topov ter velike količine streliva (Trotter, 2002: 140). V mottijih zahodno od Uomae je bila skoraj popolnoma uničena sovjetska 18. divizija.

Podobne usode pa ni doživela 168. divizija, ki so jo dokaj uspešno oskrbovali iz zraka ter s konjskimi vpregami preko zamrznjenega Ladoškega jezera. Slednji način se ni izkazal za posebej zanesljivega, saj so sovjetske oskrbovalne kolone nenehno napadali manjši finski oddelki, ki so sovražniku povzročali veliko težav ter tudi izgube. V velikem mottiju so vojaki hudo trpeli zaradi mraza in lakote ter so se do konca vojne večinoma prehranjevali le s konjskim mesom.

Finski protinapad na tem bojišču je bil skrbno pripravljen ter dobro izveden, vendar ni uspel izpolniti svojega glavnega cilja. Ta je bil hitro in popolno uničenje sovjetskih čet ter tako odstranitev vojaške grožnje na tem območju, tako da bi bile lahko nekatere enote s tega bojišča premeščene na Karelijsko ožino. Kljub temu da Finci niso povsem uspeli uresničiti zastavljene naloge, pa so tudi tu prepričljivo porazili svojega nasprotnika.

5.3.4. Boji na Karelijski ožini

5.3.4.1. Finski umik na Mannerheimovo linijo

Zjutraj 30. novembra 1939 je okoli 600 sovjetskih topov odprlo ogenj na finske položaje ob meji. Po polurnem topniškem obstreljevanju so v napad krenile tudi pehotne ter tankovske enote 7. armade, ki jim je poveljeval generalpolkovnik Jakovlev. Na vzhodnem delu Karelijske ožine je na finsko ozemlje vdrl 50. korpus, na zahodnem pa 19. korpus (Van Dyke, 2001: 44). Začetnih operacij se je udeležil tudi 10. tankovski korpus ter vsaj štirje topniški polki, ki so bili neposredno podrejeni sovjetskemu vrhovnemu poveljstvu. V rezervi sta se nahajali 138. pehotna divizija ter 20. tankovska brigada.

V začetni ofenzivi je sodelovalo okoli 180.000 – 190.000 sovjetskih vojakov, preko 900 kosov artilerijskega orožja, če prištejemo k temu številu tudi minomete, ter med 1.400 in 1.450 tankov. Napredovanje enot Rdeče armade so podprli tudi sovjetska mornarica v Finskem zalivu in Ladoškem jezeru, priobalno težko topništvo na sovjetski strani meje ter 700 letal leningrajskega vojaškega okrožja. Razmerje glede na številčnost pehote je bilo le 1,5 : 1 v korist Sovjetov, toda ognjena moč 7. armade je močno prekašala ognjeno moč vseh finskih sil na Karelijski ožini. Največji problem za Fince so predstavljale sovražnikove oklepne

enote, saj so v boju proti zgoraj navedenemu številu tankov branilci lahko računali le na 67 protitankovskih topov (<http://www.winterwar.com/Maps/Frontline1.htm>).

Vrhovno poveljstvo se je zavedalo, da se njihove čete ne morejo uspešno upreti tako množičnemu sovjetskemu napadu tik ob meji. Zato so se finski strategji odločili, da bodo prepustili nasprotnikom ozemlje pred utrjeno Mannerheimovo linijo, vendar ne brez odpora. Med sovjetsko-finsko mejo ter glavno finsko obrambno črto je ležalo območje, ki so ga branile štiri bojne skupine. Na zadrževalno taktiko v obmejnem pasu na Karelijski ožini so se Finci že dolgo pripravljali. Po načrtu naj bi napadalcu dopustili prodreti od 12 do 50 kilometrov globoko na finsko ozemlje, pri tem pa mu poskušali zadati tako hude izgube, da bi moral ofenzivo upočasniti ali pa popolnoma zaustaviti. Območje, na katero so sedaj vdrle sovjetske kolone, je bilo idealno za takšno taktiko. Tu so se nahajala številna jezera in močvirja, ki še niso zamrznila, ter gosti gozdovi, tako da so se morale sovražnikove enote gibati le po zelo ozkih prehodih med njimi. Ti prehodi so bili velikokrat posejani z minami ter raznimi drugimi ovirami, ki so upočasnili pohod Rdeče armade. Sovjetske enote se zaradi težko prehodnega ozemlja tudi niso mogle povezati s sosednjimi četami in tako ni bilo moč ustvariti sklenjene bojne črte. Na takem zemljišču so precej manjši finski oddelki, ki so imeli le lahko opremo in oborožitev, neopazno spremljali nasprotnikove kolone ter jih napadali z bokov, po napadu pa so spet izginili v zavetje divjine. Za sovjetske poveljnike je bilo to območje popolna neznanka, medtem ko so ga finski poveljniki zelo dobro poznali, saj so tu skoraj vsako leto potekale vojaške vaje njihovih oboroženih sil. Zadnje so bile organizirane v poletju, torej le pred nekaj meseci.

Veliko težavo pri napredovanju je za Rdečo armado pomenila tudi taktika „požgane zemlje“, ki so se je posluževali Finci. Za vzgled jim je bila prav ruska vojska, ki je pri svojem umiku pred Napoleonovo armado uničevala vsa poslopja ter komunikacijske poti, katere bi lahko uporabile francoske čete. Zaradi takšne finske taktike so se sedaj njihovi sovražniki znašli na ozemlju s skoraj neuporabnimi cestami ter brez kakršnegakoli zavetja pred strupenim zimskim mrazom. Odkar so leta 1828 na Finskem začeli beležiti meteorološke podatke, je bila prav zima leta 1939-1940 ena najbolj mrzlih. Temperature pod -35°C so bile v tej zimi povsem nekaj običajnega. Edino toploto za sovjetske vojake so tako predstavljali taborni ognji, vendar pa so bile množice, ki so se zbirale okoli njih, velikokrat tarča manjših finskih napadov ter ostrostrelcev.

Z oddaljevanjem od meje se je tudi finski odpor vse bolj krepil in sovjetsko napredovanje se je skoraj ustavilo. Ker so napadi Rdeče armade potekali popolnoma nepovezano, so jih lahko Finci z zelo skromnimi silami uspešno zadrževali. To jim je omogočilo, da so do konca izpeljali mobilizacijo ter glavnino svojih čet premestili na Karelijsko ožino. Postalo je namreč očitno, da bo prav tu potekal glavni sovjetski poskus prodora v notranjost Finske.

Toda tudi finska stran se je večkrat znašla v težavah. Največji problem so za Fince predstavljali napadi sovjetskih oklepnih enot. Branilce je večkrat zajela panika ob pogledu na tanke. Večina jih dotlej še ni videla, zdaj pa so se znašli pred njimi, pri tem pa niso imeli na voljo dovolj protitankovskih topov. Da bi vsaj za silo premostili pomanjkanje učinkovitega protitankovskega orožja, so v prvih tednih vojne v vsaki pehotni četi ustanovili oddelek, ki so ga oborožili z minami. Te so vojaki lahko iz kritja, z malce sreče, z vrvjo potegnili pod tankovsko gosenico. Ti poskusi pa so bili izredno nevarni. Zato so Finci kmalu pri svojem boju proti tankom začeli uporabljati precej preprostejše in učinkovitejše orožje, ki so ga poimenovali po tedanjem sovjetskem zunanjem ministru. Med vojno so tako izdelali 70.000 molotovk,¹⁶ od tega 20.000 v prvih bojnih linijah.

Po tednu teh nenavadnih bojov so 6. decembra bojne skupine U, L, M in R sklenile svojo osnovno nalogo ter se umaknile na glavno obrambno črto. Sovjetske čete so za napredovanje do Mannerheimove linije potrebovale veliko več časa, kot pa je to načrtoval poveljnik leningrajskega vojaškega okrožja generalpolkovnik Mereckov. Njegove enote niso bile pripravljene, da bodo naleteli na odločnega nasprotnika, se morale bojevati na ožinah med jezeri, močvirji in gozdovi ter prodirati po cestah, ki so jih Finci sistematično uničevali. Dogajalo se je, da so se posamezne sovjetske čete znašle stisnjene med finskimi branilci spredaj ter svojimi enotami, ki so pritiskale od zadaj. Namesto da bi svetu dokazali, da bliskovite vojne niso sposobni le Nemci, temveč tudi Rdeča armada, kot je to nameraval Stalin, so Sovjeti začeli dojemati, da bo ta vojna povsem drugačna, kot je bil pohod na že poraženo Poljsko.

5.3.4.2. Boji na območju finskega III. armadnega zbora

¹⁶ Zmes olja, bencina in fosforja natočijo v steklenico, na vrhu pa prižgejo prepojeno tkanino. Steklenica se ob zadetku razbije, razlita tekočina pa zagori z močnim plamenom (Veliki splošni leksikon, 1998: 2663). Molotovke so bile uporabljene že v španski državljanski vojni.

Prvi močnejši sovjetski napad na Mannerheimovo linijo je bil izveden že proti večeru 6. decembra pri kraju Taipale na zahodni obali Ladoškega jezera. Generalpolkovnik Mereckov je domneval, da so Finci zbrali največji del svojih sil v okolici mesteca Summa, mimo katerega je vodila glavna prometnica Leningrad-Viipuri. Zato se je odločil za napad na skrajnem vzhodu Karelijske ožine, saj je upal, da bo s tem prisilil finske stratege k potezi, s katero bi oslabili najpomembnejši osrednji del obrambne črte. Menil je, da bo nasprotnik na ogroženi levi bok poslal večino svojih rezervnih enot na ožini. Vendar se to ni zgodilo.

Finci so na tem območju zasedli zelo ugodne položaje. Vkopali so se na številnih vzpetinah ter imeli dober pregled nad večinoma močvirnato in težko prehodno pokrajino pod njimi, ki so jo brez boja prepustili nasprotniku. Sovjetske čete, ki so se poskušale prebiti do finske obrambne črte, so morale prečkati to ozemlje; to pa ni nudilo nikakršnega kritja. Vojaki Rdeče armade so bili popolnoma nezavarovani pred sovražnikovim topništvom ter ognjem finske pehote. Že v prvem napadu je padlo na stotine sovjetskih vojakov, preživeli pa so panično zbežali ob manjšem protinapadu, ki so ga izvedli nasprotniki (Trotter, 2002: 75-76).

V naslednjih dneh so enote sovjetske 49. divizije vedno znova poskušale zavzeti finske položaje, vendar so bili vsi napadi neuspešni, zato so bile na to bojišče do 25. decembra poslane še dodatne tri divizije Rdeče armade (150., 142., ter 4. divizija). Kljub veliki premoči, zlasti v topništvu, pa napadalci niso uspeli zlomiti odpora 10. finske divizije.

TABELA 2: Primerjava med številom sovjetskih in finskih topniških baterij na bojišču

Datum	Število finskih topniških baterij	Število sovjetskih topniških baterij	Razmerje
12.12. 1939	9	57	1: 6,3
17.12.1939	9	84	1: 9,3
25.12.1939	9	111	1: 12,3

Vir: Trotter, 2002: 77-78.

Poleg poljskega ter obalnega topništva so Finci pri svoji obrambi uspešno uporabljali tudi minska polja, minomete, težke strojnice, granate.

Sredi decembra se je sovjetsko vrhovno poveljstvo odločilo, da prestavi težišče svojega napada na osrednji del Mannerheimove linije. Kljub temu pa bojišče med jezerom Vuoksi ter Ladoškim jezerom ni nikoli popolnoma obmirovalo. Od 25. do 27. decembra so potekali hudi boji pri Kelji, Patoniemiju ter Volosuli, ki so se nahajali 8-10 kilometrov severozahodno od fronte pri kraju Taipale. Tu je Sovjetom uspelo ustvariti manjša mostišča. 25. decembra ob 8. uri zjutraj sta sovjetske položaje pri Patoniemiju in Volosuli napadla dva finska bataljona, naslednji dan pa je sledil napad tudi na največje mostišče Kelja, kjer se je nahajalo tudi sovjetsko topništvo. Poveljnik 4. divizije je poskušal svojim vojakom na mostiščih poslati pomoč preko zaledenelega Suvantojärvija. Okrepiteve pa so se takoj znašle pod hudim finskim ognjem in ni se jim uspelo prebiti na drugo stran jezera. Boji so se nadaljevali tudi ponoči ter se 27. decembra zjutraj končali s popolnim uničenjem vseh sovjetskih mostišč. Na ledu jezera Suvantojärvi in njegovi severni obali je obležalo približno 2.000 mrtvih pripadnikov sovjetske četrte divizije, finske enote pa so izgubile okoli 500 mož. Finci so zaplenili tudi 140 težkih strojníc, 12 protitankovskih topov, 500 avtomatskih pušk ter veliko količino streliva (<http://www.geocities.com/taipaleenjoki/index.htm>).

Frontalni napadi Rdeče armade so se na celotnem bojišču, na katerem se je bojeval finski III. armadni zbor, nadaljevali vse do konca vojne,¹⁷ sovjetskim četam pa ni uspelo odločilno poraziti sovražnika. Največ težav jim je povzročala 10. divizija, ki je branila ozemlja severno od Suvantojärvija. To je na začetku januarja fínsko vrhovno poveljstvo preimenovalo v 7. divizijo, da bi zmedlo nasprotnika. Ta naj bi menil, da je na bojišče prišla sveža fínska divizija. V marcu 1940 so izčrpani Finci, ki so se tu neprestano bojevali vse od začetka vojne, le še stežka zadrževali napadalce. Načrti za njihov umik so bili že pripravljeni, vendar se je vojna prej končala.

Število žrtev na bojišču pri kraju Taipale je bilo za obe strani ogromno. Finci so imeli samo do 25. januarja 37 mrtvih oficirjev ter 779 vojakov, 40 častnikov ter 1.980 vojakov pa je bilo ranjenih (<http://www.geocities.com/taipaleenjoki/index.htm>). K slednji številki je potrebno prišteti tudi precejšnje število finskih mitraljezcev, ki so bili z bojišča evakuirani zaradi stresa. Ta se je pri njih pojavljal, saj so nekateri postali čustveno nestabilni ob nenehnem streljanju na množice sovražnih vojakov.

¹⁷ Sovjetski poveljniki so svoje čete poslali v napad tudi 13. marca zjutraj, čeprav so vedeli, da nastopi tega dne ob 12. uri premirje.

Natančno število sovjetskih izgub verjetno ne bo nikoli znano, ocene pa so precej različne. Na spomeniku, ki stoji danes na tem bojišču v spomin na padle vojake Rdeče armade, se nahaja le okoli 100 imen, vendar je ta številka nesmiselna. Zgodovinarji, ki so se ukvarjali s to temo, si niso drznili ali želeli podati kakršnegakoli natančnega števila o žrtvah. Večina jih meni, da so Sovjeti na tem bojišču izgubili na tisoče in tisoče mož.

5.3.4.3. Boji na območju finskega II. armadnega zbora

Prvi močnejši sovjetski napad na osrednji del Mannerheimove linije je bil izveden 17. decembra po peturnem topniškem obstreljevanju ter po bombardiranju finskih položajev, ki ga je izvedlo 200 letal Rdeče armade. Napad je bil izveden v dveh sunkih. Prvi je bil usmerjen proti Summi, drugi pa proti cesti za Lähde, ki se je nahajala približno dva kilometra severovzhodno od vasi Summa.

Sovjetski poveljniki so istočasno v boj poslali svoje oklepne enote ter pehotne čete, vendar je bilo sodelovanje med njimi zelo slabo. Pri vasici Lähde se je tankom uspelo prebiti skozi prve finske položaje. Kmalu pa so se zaustavili, saj so poveljniki prejeli povelja, da je potrebno počakati na pehoto, vendar tej preboj ni uspel. Tanki so se bili tako prisiljeni umakniti.¹⁸

Pri Summi so sovjetske oklepne enote poskušale izkoristiti debelo ledeno skorjo, ki je nastala na okoliških jezerih. Led je omogočil tankom dovolj prostora za hitro napredovanje, vendar je bila obala na finski strani neprimerna za uspešno manevriranje tankovskih enot. Ponujala je le malo izhodov z jezera, ti pa so bili zavarovani s finskimi protitankovskimi topovi. V prvih napadih na Summo ter Lähde so Sovjeti izgubili 35 tankov, torej okoli 1/3 vseh, ki so ta dan sodelovali v bojih.

Prva sovjetska ofenziva na osrednji del Mannerheimove linije se je končala 20. decembra zvečer, ko so napadalci porabili veliko večino svojih zalog. Tako je zaradi pomanjkanja goriva pred Summo obtičal celoten sovjetski tankovski bataljon. To je izkoristilo finsko

¹⁸ Koordinacija med sovjetskimi oklepnimi ter pehotnimi enotami je bila skoraj ves čas vojne izredno slaba ali pa sploh ni obstajala; ponavadi sta obe veji kopenske vojske pričeli z napadom istočasno ter v isti smeri, to pa je bilo tudi vse. Tanki so se večkrat prebili skozi finske položaje ter osvojili posamezna manjša področja, potem pa so brez ciljno čakali na pehoto, da jih ujame. Ko so se tankisti naposled zavedali, da pehotnih čet ne bo, so se ali umaknili pred nenehnim finskim pritiskom ali pa so se združili v krog ter poskušali čez noč zadržati osvojeno ozemlje, vendar so bili ponoči zelo ranljivi na napade, ki so jih izvajale finske protitankovske enote (Trotter, 2002: 80).

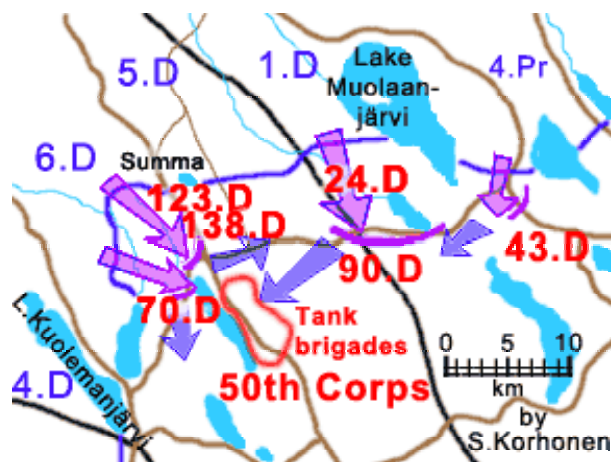
protitankovsko topništvo ter uničilo enega za drugim vse tanke v koloni. V prvem resnejšem poskusu preboja Mannerheimove linije pri Summi je sodelovalo več kot 500 topov ter več kot 800 letal Rdeče armade. Največ izgub so utpele sovjetske pehotne enote, uničenih pa je bilo tudi kar 60 % vseh tankov, ki so bili poslani v napad na finsko obrambno črto. Tudi na tem bojišču so sovjetski poveljniki poskušali le z neposrednimi frontalnimi napadi na položaje nasprotnika. Na enem izmed odsekov bojišča pri Summi je bilo večje število zaporednih napadov sovjetske pehote izvedeno preko minskega polja.

Potem ko je branilec uspelo zaustaviti prvo sovjetsko ofenzivo, so se finski generali odločili, da je napočil čas za protinapad. Tega je general Östermann predlagal že 11. decembra, vendar je njegov plan maršal Mannerheim takrat zavrnil. Sedaj pa je vrhovno poveljstvo menilo, da je potrebno izkoristiti slabo moralo pri sovjetskih četah ter težave z njihovo oskrbo.

Odločitev za protinapad je bila sprejeta 22. decembra. Po načrtu naj bi 6. divizija, ki se je do tedaj nahajala v rezervi ter je prišla na bojišče le zaradi izrecne zahteve generala Öhquista po svežih četah, napadla levo krilo nasprotnika v bližini Summe, 1. divizija pa desno krilo pri jezeru Muolaanjärvi. 11. divizija naj bi podprla napad slednje ter poskušala nase vezati čimveč sovjetskih enot. Podobno nalogo je imela zahodno od 6. tudi 4. divizija. Finska 5. divizija pa naj bi se spopadla s sovražnikovim centrom. V protinapadu naj bi sodeloval tudi 1. letalski polk (<http://www.winterwar.com/Battles/2corpsCA.htm>).

6. divizija je imela za nalogo napredovanje v jugovzhodni smeri do jezera Kaukjärvi, kjer naj bi se usmerila proti vzhodu. Pri tem bi presekala cesto proti Summi, ki je predstavljala sovjetsko glavno oskrbovalno komunikacijo. 1. divizija naj bi s svojih začetnih položajev krenila proti jugu, zavzela pomembno železniško ter cestno križišče pri železniški postaji Perkjärvi, se nato usmerila proti zahodu ter se poskušala združiti s 6. divizijo. Po srečanju obeh finskih divizij bi se v obroču pred Mannerheimovo linijo tako znašle tri divizije Rdeče armade (123., 138. ter 24.).

ZEMLJEVID 12: Načrtovani protinapad finskega II. armadnega zbora

Škrlatne puščice predstavljajo prvotno fazo protinapada ter zastavljene cilje, modre puščice pa naslednjo fazo.

Vir: <http://www.winterwar.com/Battles/2corpsCA.htm>

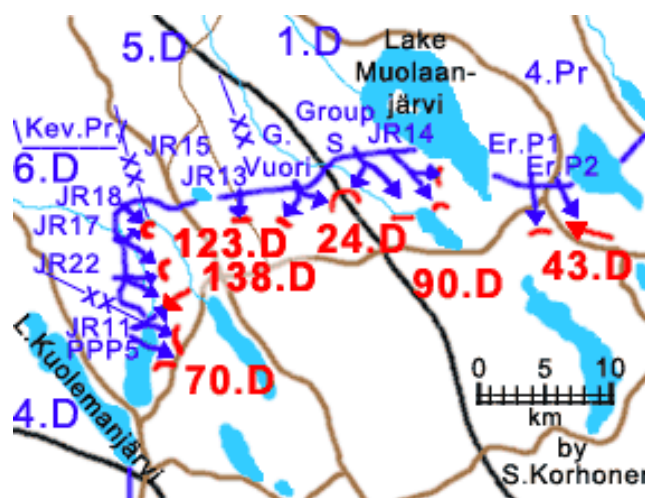
Kljub dobro zastavljenemu načrtu, z izvedbo katerega bi lahko onesposobili tri sovražne divizije ter tako za nekaj časa zelo ogrozili sovjetske ofenzivne poizkuse na Karelijski ožini, pa Fincem protinapad ni uspel. Vzrokov za neuspeh je več:

- Finska vojska ni nikoli v svoji zgodovini izvedla podobno velike ofenzivne operacije.
- 6. divizija, ki naj bi igrala eno glavnih vlog v protinapadu, ni do tedaj imela nikakršnih bojnih izkušenj.
- Zaradi snežnega meteža, ki se je pričel le nekaj ur pred napadom, je veliko število finskih enot zašlo ter zamudilo s prihodom na začetne položaje za napad.
- Za izvedbo protinapada bi Finci najverjetneje potrebovali oklepne enote, ki bi s svojo hitrostjo ter močjo lahko omogočile uspešen preboj, ter fleksibilno topniško podporo, vendar tega niso imeli.
- Uspešna artilerijska podpora zahteva zanesljivo komunikacijsko opremo, tudi te pa je Fincem primanjkovalo. Zaradi težav s poljskimi radijskimi postajami je le nekaterim enotam uspelo med bojem ohraniti povezavo s poveljstvom, general Öhquist pa je med potekom protinapada celo izgubil zvezo z dvema poveljnikoma divizij.
- Tako kompleksen načrt je zahteval tudi uporabo svežih enot, ki bi popolnoma razumele svojo nalogo v operaciji, vendar so imele čete, ki so kasneje sodelovale v tem protinapadu, premalo časa za ustrezno pripravo, saj so jih nenehno vznemirjali manjši sovjetski napadi.
- Pred izvedbo protinapada so finski poveljniki tudi premalo časa posvetili pridobivanju informacij o nasprotniku. Vedeli so, katere enote se nahajajo tik pred njihovimi

položaji, niso pa imeli nobenih podatkov o sovražnih enotah, na katere so naleteli po začetnem preboju.

Splošen protinapad II. armadnega zbora se je pričel 23. decembra ob pol sedmih zjutraj. Z namenom, da bi popolnoma presenetili nasprotnika, se Finci niso odločili za predhodno topniško obstreljevanje ali letalsko bombardiranje sovjetskih položajev. Nekatere finske enote pri svojem napredovanju niso takoj naleteli na sovražnika, druge pa so se hitro po odhodu s svojih izhodiščnih točk zapletle v hude spopade. Do poldneva je Sovjetom uspelo skoraj popolnoma zaustaviti napredovanje nasprotnika. General Öhquist je po osmih urah bojev zaukazal zaustavitev napada ter postopen umik za Mannerheimovo linijo. Do večera se je večina finskih čet uspešno ter povsem organizirano umaknila v zavetje svoje glavne obrambne črte.

ZEMLJEVID 13: Potek protinapada II. armadnega zbora 23. decembra 1939

Vir: <http://www.winterwar.com/Battles/2corpsCA.htm>

V protinapadu so imeli Finci 1.300 mrtvih, ranjenih ali pogrešanih vojakov. K tej številki je potrebno prišteti še 200 mož, ki so bili evakuirani z bojišča zaradi ozeblin. Tudi morala finskih čet je doživela hud udarec, neuspeh pa je zmanjšal zaupanje vojakov v sposobnosti nadrejenih (Chew, 1971: 69). Po koncu neuspešnega finskega protinapada je na bojišču nastopilo zatišje, ki je trajalo vse do konca januarja. V tem obdobju sta se pehota obeh strani bojevali le v manjših lokalnih bojih ter predvsem v številnih izvidniških spopadih.

Po hudih izgubah v decembru so se Stalin in njegovi najožji sodelavci odločili, da bodo za nekaj časa prenehali z obsežnimi ofenzivnimi operacijami. Tako so 28. decembra poveljniki

leningrajskega vojaškega okrožja prejeli ukaz o začasnem prehodu svojih enot v defenzivo. Direktiva je opozarjala poveljnike na bojišču, naj bodo pozorni na morebitne nove finske protinapade ter naj zavarujejo svoje oskrbovalne poti in prenehajo z napadi na utrjene položaje nasprotnika. V tej direktivi je bilo tudi zapisano: „...vojna s Finsko je resna vojna, povsem drugačna od jesenske kampanje na Poljskem, zato vrhovno poveljstvo Rdeče armade preučuje naravo dosedanjih ofenzivnih operacij, ki se bodo nadaljevale šele potem, ko bodo vsi častniki in vojaki primerno opremljeni ter izurjeni za izvajanje napadov, v katerih bodo usklajeno sodelovali vsi rodovi kopenske vojske.“ Stalin je bil tako prisiljen priznati, da se je bliskovita vojna, ki naj bi jo na Karelijski ožini izvedel generalpolkovnik Mereckov, spremenila v pozicijsko bojevanje (Van Dyke, 2001: 103).

Vzrok za januarsko zatišje je potrebno iskati tudi pri spremembah v sovjetskem poveljstvu, ki so bile posledica neuspehov na bojišču. V začetku meseca je Stalin v Moskvo pozval generalpolkovnika Mereckova ter političnega komisarja leningrajskega območja Ždanova. Na sestanku, ki je sledil, so bili navzoči tudi zunanji minister Molotov, poveljnik topništva Rdeče armade Voronov, ljudski komisar za obrambo maršal Vorošilov, general Grendal ter poveljnik kijevskega vojaškega okrožja maršal Semjon Timošenko (Chew, 1971: 140).

Stalin je bil že dalj časa izredno nezadovoljen s potekom spopada. Nikita Sergejevič Hruščev, ki je bil v tem času zadolžen za vodenje Ukrajine, je v svojih spominih zabeležil prepir med Stalinom ter maršalom Vorošilovom. Temu je bila očitana nesposobnost pri pripravi ter vodenju zimske vojne. Na očitke naj bi slednji odgovoril: „Vi sami ste krivi za nastali položaj! Vi ste iztrebili staro gardo v vojski, vi ste pobili naše najsposobnejše generale!¹⁹“ Vse skupaj se je presenetljivo končalo le z odstavitvijo maršala Vorošilova z njegovega visokega položaja (Crankshaw, 1977: 179; Rieber, 1995: 9).

7. januarja je bilo leningrajsko vojaško okrožje preimenovano v Severozahodno fronto. Poveljstvo je prevzel maršal Timošenko, ki je v letu prej uspešno vodil tudi vojno operacijo

¹⁹ V Stalinovih čistkah je bilo leta 1937 aretiranih 44.000 sovjetskih častnikov, od tega jih je bilo 15.000 usmrčenih, drugi pa so ostali v zaporih ali pa so bili poslani v Sibirijo. Največja tarča čistk je bil maršal Tuhačevski, ki je pripravil Rdečo armado na sodobno bojevanje. V čistkah je bilo likvidiranih tri četrtine članov najvišjega vojaškega sovjeta, 13 od 19 poveljnikov armad ter 110 od 135 poveljnikov divizij. Tudi politični partijski aparat v armadi je bil zdesetkan, tako da je v začetku leta 1938 v Rdeči armadi primanjkovalo 10.500 političnih funkcionarjev. Čistke so zajele tudi vojaške teoretike, gospodarski kader (Ordžonikidze), direktorje in inženirje, še zlasti tiste v oboroževalni industriji, znanstvenike, zgodovinarje, tuje komuniste ... (Britovšek, 1980: 243).

proti Poljski. Enote Rdeče armade na Karelijski ožini so bile sedaj razdeljene na dve armadi; na 13., ki ji je poveljeval general Grendal²⁰ in se je bojevala proti finskemu III. armadnemu zboru, ter 7. armado, ki jo je prevzel generalpolkovnik Mereckov.

Tudi Finci so začasno zatišje izkoristili za reorganizacijo in novo razvrstitev svojih enot. Iz prve bojne črte je bila umaknjena 5. divizija, ki so jo nadomestili s 6., vendar je bila ta sedaj preimenovana v 3. divizijo, saj je finsko vrhovno poveljstvo poskušalo zavesti sovražnika. Na najbolj desnem krilu Mannerheimove linije se je nahajala 4. divizija, poleg nje je območje pri Summi ter kraju Lähde branila 3. divizija, območje od tam pa do jezera Muolaanjärvi je zasedala 1. divizija, skrajno na levem krilu pa je bila 11. divizija, ki je bila preimenovana v 2. divizijo. Peti diviziji so pridružili še posamezne enote 21. ter 23. divizije in več samostojnih enot. Tako okrepljena je predstavljala celotno strateško rezervo, ki je bila na razpolago poveljujočemu na Karelijski ožini - generalu Östermannu.

Osnovna naloga maršala Timošenka je bila preboj Mannerheimove linije. Te naloge se je novi poveljnik lotil premišljeno in sistematično, torej povsem drugače kot njegovi predhodniki. Januarja 1940 je sovjetsko poveljstvo z izvidniškimi patroljami, letali ter z opazovalci v balonih poskušali čimbolj natančno ugotoviti položaje finskega topništva in bunkerjev. Tako so prišli do podatkov, ki so močno izboljšali natančnost njihovega topniškega obstreljevanja. Ves mesec je potekalo nenehno obstreljevanje s topovi ter letalsko bombardiranje glavne finske obrambne črte. Sovjetsko letalstvo je v tem času izvedlo več kot 4.000 bombnih napadov na Mannerheimovo linijo. Skoraj popolnoma je bilo uničeno komunikacijsko omrežje v finskem zaledju, uničena je bila tudi večina dobro utrjenih položajev, ki so bili zgrajeni iz lesa ter zemlje, hude poškodbe pa so utrpeli tudi številni betonski bunkerji v prvi bojni črti.

Cel januar 1940 so Sovjeti na bojišče pred Mannerheimovo linijo dovažali številne topove (njihovo število se je povečalo kar za 150 odstotkov) ter velike količine streliva in opreme. V zaledje bojišča so prihajale nove divizije. V tem obdobju je uspelo Rdeči armadi tudi močno razširiti in popraviti obstoječe komunikacijsko omrežje.

Negotovost ter nenehno topniško ter letalsko bombardiranje sta zelo načela moralo in bojevitost finskih čet. Poleg tega pa je največ težav Fincem povzročilo neprestano

²⁰ Ker sovjetskim četam še vedno ni uspelo zlomiti odpora finskega III. armadnega zbora, ga je na njegovem položaju 2. marca zamenjal general Parusinov.

obstreljevanje cest v njihovem zaledju. Proti koncu meseca sta se promet in oskrba po teh poteh lahko odvijala le ponoči. Celo poljske kuhinje so prišle na bojišče v nočni temi ter se umaknile že pred zoro. Tako so enote prejele en topel obrok zvečer, drugega pa so pripravili čez noč ter ga razdelili zgodaj zjutraj. Kljub ekstremno mrzlim temperaturam, več kot -30°C , finski vojaki čez dan niso smeli kuriti ognjev, saj je vsaka najmanjša sled dima nase pritegnila sovjetski topniški ogenj (Chew, 1971: 139). Zaradi težav pri oskrbi je prišlo tudi do hudega pomanjkanja vseh vrst streliva, predvsem pa je začelo primanjkovati topovskih granat, zato so bili Finci prisiljeni močno omejiti delovanje svojega topništva.

Medtem ko so se njihovi nasprotniki ubadali z vedno večjimi težavami, pa so se oklepne ter pehotne enote Rdeče armade v svojem zaledju mirno urile za prihajajoči se spopad. Del urjenja so bili tudi manjši napadi na različne odseke Mannerheimove linije. Čeprav ti sovjetski poskusi niso bili posebno močni, pa so bili ti napadi že veliko bolj organizirani kot decembrski. Poveljniki svojih moč niso več brezglavo pošiljali v valovih proti finskih bunkerjem, ampak so te prej redno obstreljevali s topovi ter letali, za veliko boljše pa se je izkazalo tudi sodelovanje med pehoto in tankovskimi oddelki.

Sovjetskim poveljnikom je uspelo v januarju tudi visoko dvigniti moralo svojih čet. Pri tem so se odrekli komunističnim sloganom in besedam o razrednem boju ter so se raje oprli na nacionalni ponos vojakov. Bojni klic „*Za Stalina!*“ je kmalu zamenjal bolj nacionalistično usmerjeni vzklik „*Za rodinu*²¹!“, ki je bil nedvomno bolj pri srcu navadnemu vojaku. Za dodatni dvig bojnega duha enot je 16. januarja poskrbela podelitev medalj 2.606-im vojakom, poveljnikom ter komisarjem Severozahodne fronte, 25. januarja pa je bilo odlikovanih še 891 pripadnikov Rdeče armade (Chew, 1971: 143-144).

Ob koncu januarja je bilo vse pripravljeno za novo sovjetsko ofenzivo. Maršal Timošenko in njegovi sodelavci so pripravili načrt, ki naj bi omogočil preboj Mannerheimove linije v okolici Summe. S tem uspehom bi hudo ogrozili Viipuri in njegovo okolico ter tudi po vsej verjetnosti odločilno vplivali na potek vojne. Preboj glavne finske obrambne črte naj bi izvedla 7. sovjetska armada. Za napad na odsek med Summo ter močvirjem Munasuo, ki se je nahajal 16 kilometrov vzhodneje, je generalpolkovnik Mereckov zbral kar $\frac{3}{4}$ vseh enot, ki so mu bile na razpolago. V naskok na ta ranljivi ter v decembrskih bojih hudo poškodovani del

²¹ Za domovino!

Mannerheimove linije naj bi krenilo 9 pehotnih divizij in 5 tankovskih brigad Rdeče armade. Pri poizkusu preboja naj bi imelo veliko vlogo tudi sovjetsko topništvo. To je bilo tu razporejeno tako, da se je na 1.600 metrih frontne črte nahajalo 80 topov, kar pomeni, da so posamezni topniški položaji ležali le dvajset metrov narazen (Trotter, 2002: 206).

Kako veliko premoč je imela sovjetska stran tudi v številu vojakov, je razvidno iz načina razvrstitve posameznih čet Rdeče armade na njihove položaje. Za preboj finskega obrambnega sistema je sovjetsko poveljstvo postavilo naslednje parametre pri razporeditvi pehotnih enot:

- Pehotni korpus je bil zadolžen za 5-6 kilometrov dolg odsek fronte in razdeljen na dva dela. Prvega sta sestavljali dve diviziji, ki naj bi sodelovali v napadu. Drugega je predstavljala tretja divizija, ki se je nahajala v rezervi.
- Pehotna divizija, ki je bila sestavljena iz treh polkov, naj bi delovala na 2-2.5 kilometrov dolgem segmentu fronte.
- Za 700-800 metrov fronte so bili zadolženi posamezni polki (Van Dyke, 2001: 108).

Tik pred začetkom ofenzive se je na Karelijski ožini nahajalo 25 sovjetskih divizij, 8 oklepnih brigad, 17 artilerijskih polkov, ki so skupno šteli okoli 600.000 mož, 3.137 topov, od tega 1.033 večjega kalibra, ter približno 2.000 tankov. Po finskih izračunih naj bi imela Rdeča armada prednost 4:1 v številu vojakov, razmerje topov pa naj bi bilo 20:1 ali celo 30:1 v korist sovjetske strani. Poleg tega so imeli Sovjeti popolno premoč tudi v zraku ter v tankih (Van Dyke, 2001: 137).

1. februarja 1940 se je s silovitim topniškim ognjem pričela sovjetska ofenziva. Že prvi dan je na finsko obrambno linijo ob vpadnici za Viipuri padlo 300.000 topovskih granat. V začetnem napadu je sodelovalo tudi sovjetsko letalstvo, ki je bombardiralo finske položaje ter izvedlo do tedaj najobsežnejše in najmočnejše zračne napade v zgodovini (Trotter, 2002: 215). Sledili so številni napadi pehotnih ter oklepnih enot Rdeče armade vzdolž celotne Mannerheimove linije, najmočnejši pa so bili izvedeni v okolici Summe. Kljub silni premoči nasprotnika so finski vojaki uspeli zadržati sovjetske poizkuse, da bi prebili njihovo obrambno črto.

V naslednjih dneh se je ofenziva nadaljevala z enako močjo ter nespremenjeno taktiko. Sovjetski napadi so se pričenjali s topniškim obstreljevanjem sovražnih čet, ki se mu je pridružilo, če je vreme dovoljevalo, letalsko bombardiranje, nato pa je sledil naskok pehotnih

enot z močno podporo tankov. Glavnina pehote je izkoriščala zavetje, ki so ji jo ponujali tanki. Ti so zdaj nastopali veliko previdneje kot v prejšnjih ofenzivah ter niso poskušali vdreti globoko na nasprotnikovo območje. Osredotočili so se predvsem na to, da so osamili posamezne betonske bunkerje in strojnična gnezda ter poskušali zavarovati lastno pehoto pred finskim obrambnim ognjem. Veliko pozornost so posvetili tudi tankovskim oviram in pastem ter žičnim oviram, ki so jih uničevali, da bi pehoti olajšali prehod. V posameznih napadih so bili uporabljeni tudi tanki, ki so pred seboj potiskali valjarje, s katerimi so razstreljevali mine. Večkrat pa se je zgodilo, da so tanki prejeli pred napadom ukaz, naj za seboj vlečejo oklepne sani s pehotnimi oddelki.

Prav izboljšano sodelovanje med sovjetsko pehoto in oklepnimi enotami je povzročilo, da so postali napadi finskih vojakov z molotovkami ter drugimi podobnimi orožji neuspešni, maloštevilni protitankovski topovi pa niso mogli zadržati vseh tankovskih formacij, saj je v posameznih napadih sodelovalo tudi od 100 do 150 tankov. Večji pomen je tako dobilo finsko poljsko topništvo. Toda že 2. februarja je štab generala Östermanna zaradi pomanjkanja streliva svetoval II. armadnemu zboru, naj varčuje s topovskimi granatami. 8. februarja je bil general Öhquist prisiljen omejiti topniški ogenj svojih enot le na cilje, ki so predstavljali največjo ter neposredno nevarnost za finsko obrambno črto (Chew, 1971: 146-147).

6. februarja so sovjetske čete štirikrat napadle pri Summi, vendar brez vidnega uspeha. Glavni napad, ki je bil izveden ob večernem mraku, se je popolnoma ponesrečil, potem ko je finsko topništvo zdesetkalo napadajoče pehotne enote. Branilci so upali, da bodo tako velike izgube (padlo naj bi več tisoč sovjetskih vojakov) prisilile sovražnika k zaustavitvi ofenzive, vendar so bile že naslednji dan v napad napotene nove²² čete Rdeče armade. V naslednjih petih dneh so izčrpani finski branilci vztrajali na svojih položajih, kljub temu da so jih nenehno bombardirala nasprotnikova letala ter obstreljevali topovi, zavračati pa so morali tudi pogoste napade sovjetske pehote in oklepnih enot.

Maršal Timošenko je 9. februarja izdal ukaze za novo veliko ofenzivno operacijo, ki naj bi se začela izvajati čez dva dni. 11. februarja 1940 zjutraj so topniške enote Rdeče armade odprle ogenj vzdolž celotne Mannerheimove linije. Na območju, ki ga je branil II. armadni zbor, je

²² Nič nenavadnega ni bilo, če je posamezna sovjetska enota, ki je sodelovala le v napadu na manj pomemben sektor Mannerheimove linije, v enem dnevu izgubila 500 ali več vojakov, naslednji dan pa obnovila svoje poizkuse s svežimi možmi. Čeprav so bile žrtve na napadalčevi strani precej višje kot na strani finske vojske, pa so si sovjetski poveljniki lahko privoščili, da so ignorirali podatke o lastnih izgubah (Chew, 1971: 148).

artiljerijsko obstreljevanje finskih položajev trajalo dve uri in dvajset minut. V tem ognjenem viharju je bilo uničenih še nekaj betonskih bunkerjev, ki bi lahko predstavljali resno oviro za sovjetsko pehoto. Ta se je po koncu topniškega ognja pognala v napad.

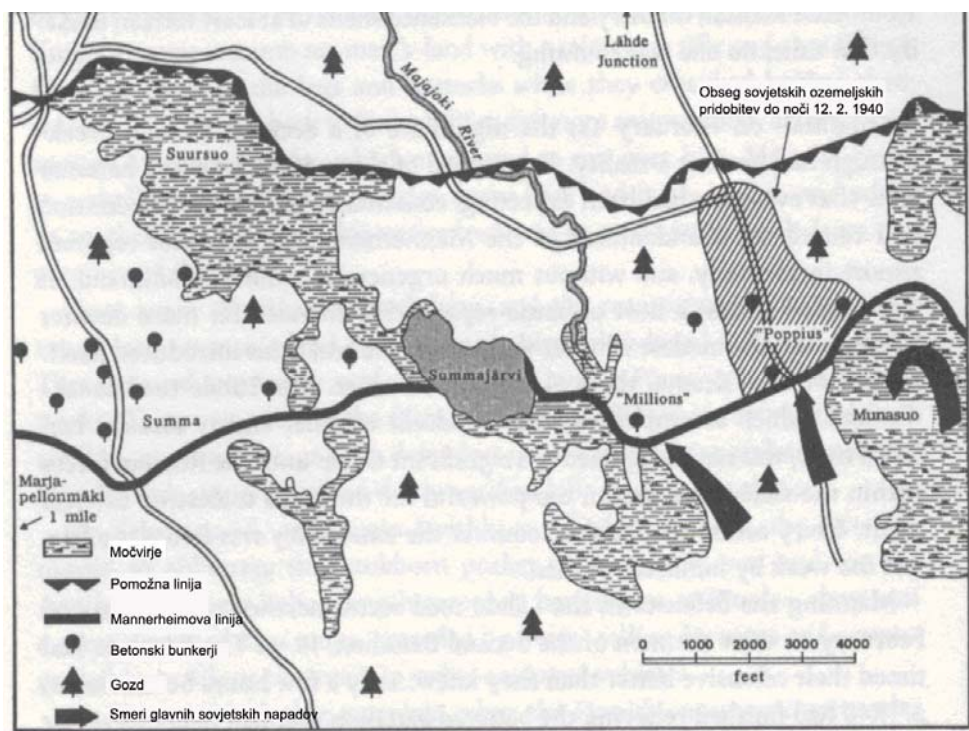
Največji uspeh je za napadalce ta dan dosegla 123. divizija brigadirja Aljabuševa, ki je v napad na cesto za Lähde poslal dva svoja polka. Do pol osmih zvečer so se sovjetski tanki (s 123. divizijo je v napadu sodelovala 35. tankovska brigada) in pehota na tem območju prebili poldrugi kilometer globoko v finski obrambni sistem. Napad se je nadaljeval vso noč, sredi noči pa so tudi Finci poskusili s protinapadom, vendar brez uspeha. Ostali sovjetski poizkusi preboja vzdolž celotne Mannerheimove linije so bili odbiti.

Naslednji dan, 12. februarja 1940, so enote Rdeče armade nadaljevale z napadi. Pri Summi so sovjetske čete petkrat poskušale zlomiti odpor branilcev, a neuspešno. Na odseku, ki ga je branila 2. finska divizija, pa je Sovjetom uspelo na treh mestih prebiti nasprotnikovo obrambno črto, vendar so finski vojaki z drznimi in odločnimi protinapadi ponovno zavzeli svoje začetne položaje. Ob koncu dneva je bila celotna Mannerheimova linija še vedno v finskih rokah, izjema je bila le izboklina pri kraju Lähde. Tudi tam so hudi boji potekali ves dan, vendar je 123. divizijo bolj zanimala utrditev osvojenega območja kot nadaljnja širitev vrzeli. Čeprav so bile izgube precej višje na sovražnikovi strani, pa je podatek o številu lastnih žrtev povzročil veliko več skrbi finskim poveljnikom. Ta dan je armada na Karelijski ožini izgubila 1.200 mož. To je bil precej hud udarec za finski vrhovni štab, ki ni imel več na razpolago dovolj enot v rezervi, da bi nadomestil vse izgube v prvi bojni črti ter hkrati s svežimi enotami poskušal izvesti odločne protinapade.

13. februarja so na odsek pri Lähdeju prišle sveže sovjetske čete. Po neuspelem finskem protinapadu - ta se je začel zgodaj zjutraj in ga je sovjetskim vojakom, ki so branili izboklino, uspelo ustaviti z veliko pomočjo topništva - so pravkar prispele enote krenile v nov napad. Po dve uri in pol trajajočem boju se je skupini okoli petdesetih sovjetskih tankov uspelo prebiti skozi pomožno finsko obrambno črto. Tega preboja pa poveljniki Rdeče armade niso ustrezno izkoristili. Oklepna enota, ki ji je to uspelo, se je namreč zaustavila že kakšen poldrugi kilometer pred cestnim križiščem pri Lähdeju ter čakala na prihod ostalih tankovskih oddelkov in pehotnih čet. General Öhquist in njegov štab so pričakovali, da bodo nasprotniki sedaj takoj zavzeli Lähde, se ustrezno razporedili ter krenili za hrbet branilcem pri Summi ter celotni 1. finski diviziji. Na njihovo srečo pa se to ni zgodilo. Takšen sovjetski manever bi

lahko imel katastrofalne posledice za Fince, saj bi bila tako pot do Helsinkov povsem odprta in le še vprašanje časa bi bilo, kdaj bi sovjetski vojaki vkorakali v sovražnikovo prestolnico (Chew, 1971: 158-159).

ZEMLJEVID 14: Preboj 123. divizije do noči 12. februarja

Vir: Trotter, 2002: 226.

Zgodovinarji lahko le ugibajo, zakaj Sovjeti niso izkoristili te priložnosti za popolno zmago. Najverjetnejša razlaga leži verjetno v dejstvu, da sovjetski poveljniki niso slutili, da je cesta za Viipuri povsem nebranjena ter so se zato raje odločili za bolj previdno taktiko. Čas, ki so ga Finci dobili na voljo s prostovoljno zaustavitvijo sovjetske kolone, je bil dobro izkoriščen, saj so bile na ta odsek bojišča napotene še zadnje finske rezervne enote, ki naj bi zaustavile nasprotnikovo napredovanje (Trotter, 2002: 231).

Ostali poizkusi Rdeče armade so bili drugje, vzdolž celotne Mannerheimove linije, uspešno zavrnjeni. Tudi pri Lähdeju so Finci znova načrtovali množičen protinapad v noči s 13. na 14. februar, vendar je bil napad odpovedan zaradi hudega pomanjkanja topniškega streliva. Finski poveljniki so ocenili, da bi zgolj napad pehote na že utrjene sovražnikove položaje zahteval preveliko število žrtev ter se tudi končal z neuspehom.

Naslednji dan so se v štabu finskega II. armadnega zbora sestali general Öhquist, general Östermann ter maršal Mannerheim. Vsi trije so se strinjali, da je zaradi sovjetskega preboja pri Lähdeju ter grožnje, ki jo je le-ta predstavljal za celoten II. armadni zbor, potrebno zapustiti Mannerheimovo linijo ter se umakniti na nove položaje. General Östermann je predlagal umik vse do tretje obrambne črte pri Viipuriju. Pri tem naj bi vmesno obrambno linijo, ki se je nahajala okoli deset kilometrov severno od Mannerheimove, uporabili le za upočasnitev sovražnikovega napredovanja. General Öhquist in maršal Mannerheim se s tem predlogom nista povsem strinjala. Slednji je prezrl položaj generala Östermanna, ki je bil vrhovni poveljnik finske vojske na Karelijski ožini, ter se o taktiki neposredno pogovarjal z generalom Öhquistom. Na sestanku je bilo tako sklenjeno, da se že druga obrambna črta izkoristi za odločen odpor proti Sovjetom.

14. februarja so sovjetske enote še razširile vrzel pri Lähdeju, poskušale pa so tudi obiti desno krilo branilcev Mannerheimove linije s pohodom po debeli ledeni skorji Finskega zaliva, vendar jim je finsko težko topništvo z otoka Koivisto povzročilo hude izgube in napad se je izjalovil. Tega dne so se z bojne črte pri Summi, ki je 70 dni zadrževala nasprotnike, že začeli umikati prvi finski oddelki. Umik je bil do naslednjega dne uspešno dokončan, ne da bi Sovjeti o njegovem poteku kaj slutili. 15. februarja sta v napad na Summo tako krenili dve pehotni diviziji Rdeče armade ter več kot 100 tankov, vendar niso naleteli na sovražnika. Ko so v Kremlju prejeli vest o padcu Summe, ji Stalin najprej ni hotel verjeti ter je zahteval od visokih častnikov na bojišču potrditev novice o tem uspehu (Trotter, 2002: 232).

Tudi pri kraju Lähde so Sovjeti ta dan znova napadli ter kmalu pregazili še zadnje ostanke tamkajšnje obrambe. Ob štirih popoldne je maršal Mannerheim ukazal splošen umik vseh čet II. armadnega zbora na drugo obrambno črto, ki pa je bila precej šibkejša od te, ki so jo zapuščali. Dela na njej so se začela šele pozno leta 1939 in niso bila nikoli dokončana. General Hanell, ki je bil zadolžen za izgradnjo utrd, strelskih jarkov in strojničnih gnezd na tej liniji, je menil, da ti položaji obstajajo le kot tanka, obarvana črta na zemljevidu. Prve sovjetske čete so do te linije prispele šele 17. februarja, naslednji dan pa so na bojišče prišle tudi oklepne enote, ki so bile takoj poslane v številne napade na novo finsko obrambno črto. Sovjetski poskusi so bili odbiti, saj je njihovim nasprotnikom že uspelo razporediti protitankovske topove, poveljniki oklepnih enot pa so (po uspešnem preboju Mannerheimove linije jim je zelo zrasla samozavest in morala) postali znova neprevidni ter so se vrnili k

decembrski taktiki. Ponovno so poskušali z napadi brez podpore pehote, pri tem pa so med 19. in 21. februarjem izgubili več kot 50 tankov.

19. februarja so se zgodile velike spremembe v finskem poveljstvu. General Östermann, ki je očitno izgubil zaupanje pri maršalu Mannerheimu ter ga je prizadela tudi novica, da je bila v letalskem napadu resno ranjena njegova žena, je odstopil s svojega položaja. Njegovo mesto je prevzel dotedanji poveljnik III. armadnega zbora, general Heinrichs, ki pa ga je na njegovem položaju zamenjal zmagovalec Tolvajärvija - general Talvela. Vodenje obrambne linije pri reki Aittojoki je tako prevzel polkovnik Pajari.

Poleg sprememb, ki so se zgodile v poveljniški strukturi, je bil 20. decembra ustanovljen tudi I. armadni zbor. Ta je bil sestavljen iz 1. ter 2. divizije, branil pa naj bi osrednji del Karelijske ožine med II. in III. armadnim zborom. Poveljstvo nad njim je dobil dotedanji poveljnik 1. divizije general Laatikainen. Namen te reorganizacije je bil v tem, da bi se lahko II. armadni zbor generala Öhquista osredotočil le na branjenje mesta Viipuri in njegove okolice (Chew, 1971: 169).

Sovjetsko napredovanje ob obali Finskega zaliva je močno oviralo težko topništvo z otoka Koivisto, ki je skoraj zaustavilo ves promet po obalnih cestah in uničevalo sovražnikove oklepne enote, topniške baterije ter oskrbovalne kolone. Poveljstvo Rdeče armade je začelo pripravljati množičen napad na otok. Finci pa so se že pred njegovo izvedbo odločili za umik, saj je obstajala resna nevarnost, da nasprotnik popolnoma odreže enote na otoku od preostalih finskih čet. Koivisto so 23. februarja zapustili še zadnji branilci in se podali na 40 kilometrov dolg pohod preko zaledenelega zaliva, potem ko so izstrelili skoraj vse granate na sovjetske položaje, onesposobili zadnje topove ter razstrelili obrambne položaje.

Potem ko sovjetskim četam ni več grozilo težko topništvo z otoka, se je njihovo napredovanje ob zalivu precej pospešilo. Sveže enote Rdeče armade so še istega dne napadle drugo finsko obrambno črto na polotoku Pulliniemi. Izčrpana IV. finska divizija je le stežka zadrževala napadalce in kmalu je bil v sovjetskih rokah skoraj celoten polotok (Trotter, 2002: 243-244).

Še večji uspeh pa so enote Rdeče armade zabeležile na vzhodni obali jezera Näykkijärvi, kjer so uspele narediti vrzel v finski obrambni liniji in so jo iz dneva v dan tudi povečevale. 25. februarja so se sovjetske enote pri železniški postaji Honkaniemi prebile skozi zadnje utrjene

položaje branilcev. Pot proti Viipuriju je bila znova povsem odprta, napadalcem pa se je tudi ponujala priložnost, da v hrbet napadejo sosednje odseke finske obrambne črte. Toda 26. februar se je začel s presenečenjem za sovjetske poveljnike pri Honkoniemiju, saj so Finci ob pol sedmih zjutraj pričeli s protinapadom. Prvič in tudi zadnjič v celotni zimski vojni so v napad krenili finski tanki²³, ki pa niso zabeležili večjega uspeha, saj so kmalu po začetnem napredovanju naleteli na oklepne enote Rdeče armade. V boju, ki je sledil, so veliko močnejši ter bolj oboroženi sovjetski tanki zlahka premagali nasprotnike.

Glavni napad na drugo finsko obrambno črto naj bi bil po načrtu maršala Timošenka in njegovega štaba izveden 28. februarja, toda že dan poprej je finsko vrhovno poveljstvo zaukazalo umik na zadnjo obrambno linijo. Ta se je na zahodu začela le kakšen kilometer južno od Viipurija, od tam pa je v velikem loku potekala do Vuosalmija ter naprej ob obalah jezera Vuoksi. Sovjetske čete tako 28. februarja niso naletele na močnejši odpor, spopadle so se le z enotami, ki so ščitile finski umik.

Ta se je končal 1. marca, ko so umikajoče se enote zasedle nove položaje pri Viipuriju. Obrambna črta pri tem drugem največjem finskem mestu je bila močnejša kot linija, ki so jo morali branilci po dvanajstih dneh bojev pravkar zapustiti. V okolici mesta je bilo nekaj utrdb, ki so jih prebivalci, odkar se je začela vojna, še okrepili, poleg njih pa izkopali veliko novih obrambnih položajev. Zaradi novih zasilnih utrdb, starih obrambnih jarkov in kamnitih utrdb ter bolj premišljeno postavljenih protitankovskih ovir in pasti naj bi sovražnik le stežka vdrl v Viipuri.

Najšibkejši člen pri obrambi mesta je predstavljal Viipurijski zaliv. Pred zimsko vojno so finski vojaški poveljniki menili, da bi grožnja zalivu in otokom v njem lahko predstavljala le nasprotnikova mornarica. To naj bi zaustavilo težko priobalno topništvo, ki je zapiralo vse dostope v notranjost zaliva. Otoki so bili tako dobro utrjeni in zavarovani pred napadi z morja, bili pa so zelo ranljivi na napade, ki bi jih Sovjeti izvedli s kopnega preko ledu. Že marca leta 1710 je vojska Petra Velikega izvedla takšen manever pri obleganju Viipurija, vendar so finski strategji menili, da ledena skorja ne bo prenesla teže oklepnih vozil.

²³ V napad je krenilo 15 tankov tipa Vickers, ki so bili nabavljeni že pred vojno, vendar so bili šele sedaj oboroženi s 37mm topovi. Ko so branilci zagledali te tanke, ki so se jim bližali izza hrbta, je na nekaterih mestih nastala med njimi zmeda. Preplah pa je zajel tudi nekatere oskrbovalne kolone, ki so se pomikale proti bojišču.

Zima 1939-1940 pa je bila med najbolj mrzlimi, kar so jih Finci pomnili. Do marca je bil ta mraz neprecenljiv finski zaveznik. Tudi tedaj, ko naj bi zima počasi prešla v pomlad, so temperature ostale izredno nizke, vendar pa je mraz tokrat priskočil na pomoč sovjetski strani. Led v Viipurijskem zalivu je bil še vedno dovolj debel, da je prenesel težo tankov Rdeče armade. Finski vojaki so sicer na ogroženih mestih v led izsekavali jarke, vendar je voda v njih skoraj v trenutku ponovno zamrznila.

Po umiku na nove položaje so bili branilci še vedno na dveh otokih, Tuppura in Uuras, ki sta se nahajala le malo zahodneje od polotoka Pulliniemi. Odigrala sta pomembno vlogo pri varovanju umikajočih se čet. 2. marca so Sovjeti napadli Tuppuro. Finci so več napadov odbili, naposled pa vendarle klonili. Po prvih neuspešnih poskusih so sovjetski poveljniki spremenili taktiko ter otok obstreljevali s topovi, bombardirali z letali, nato pa ga povsem obkolili z oklepnimi enotami in ga odrezali od celine. Tanki so se zlahka premikali po ledu in začeli stiskati obroč, za njimi pa je nastopila pehota. To taktiko so Sovjeti nato uporabljali pri zavzemanju vseh drugih otokov in se z otoka na otok hitro bližali kopnemu.

Veliko nevarnost za finsko vojsko je prinesla izguba otoka Teikari, ki je bil le tri kilometre oddaljen od kraja Vilaniemi, pomembnega obrambnega središča na celini. Finci so dvakrat poskusili ponovno zavzeti otok, vendar jim to ni uspelo. Sovjeti so Teikari začeli spreminjati v oporišče za izkrcanje na zahodno obalo Viipurijskega zaliva, ki ga je branila pred kratkim ustanovljena Obalna skupina.

22. februarja je 8.000 švedskih ter 725 norveških prostovoljcev na bojišču pri Salli zamenjalo pet izkušenih finskih bataljonov, ki so jih prerazporedili na nove položaje ob zalivu. Tem enotam so pridružili še tri bataljone, ki so se že prej nahajali na tem območju ter tako ustanovili Obalno skupino. Za njenega poveljnika je bil določen general Wallenius, ki se je izkazal v bojih na severu Finske, a ga je že 3. marca zamenjal²⁴ general Oesch (Trotter, 2002: 257). Istega dne je sovjetski 28. korpus napadel zahodno obalo zaliva in ustvaril mostišča pri Vilaniemiju in Häränpäänijemiju. Istočasno je 10. korpus napadel otočke, ki so varovali notranje pristanišče Viipurija.

²⁴ Maršal Mannerheim je odstavil generala Walleniusa z njegovega položaja zaradi prekomernega pitja alkohola, saj je slednji komaj sledil pomembnim poveljniškim sestankom. General se je zatekel k pijači po svojem prvem ogledu razmer na bojišču 28. februarja.

Poveljniki Rdeče armade so spoznali, da je Viipurijski zaliv najbolj ranljivo mesto v finski obrambi. Zavedali so se tudi, da imajo na razpolago le malo časa, preden se stali debela ledena plast na njem, zato so hitro premestili glavno moč svoje ofenzive prav na to območje. Preko ledu so se neprestano prebijale nove kolone sovjetskih vojakov. 5. marca je pri Vilaniemiju napadla celotna sovjetska divizija, njen napad pa je podprlo tudi 100 tankov, a so Finci napad uspeli odbiti.

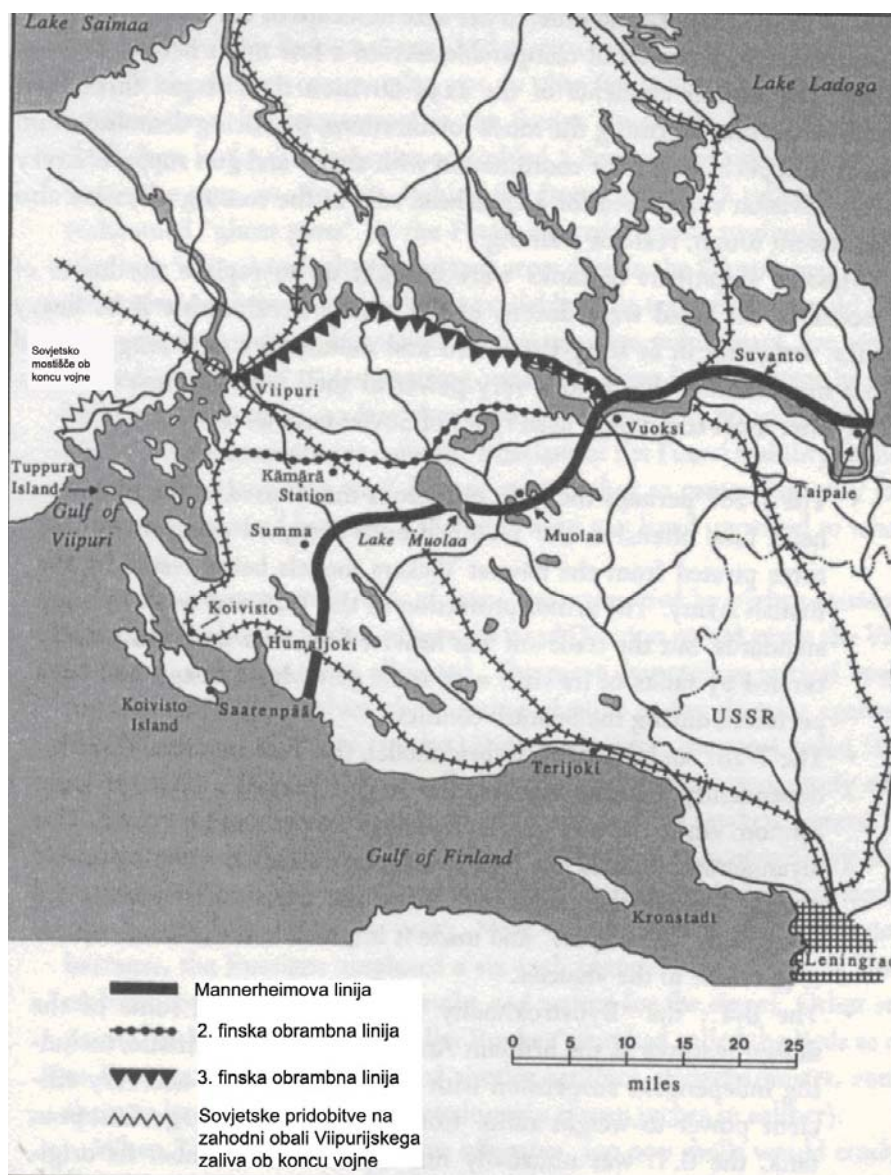
Do večera 2. marca so že potekali boji vzdolž celotne zadnje finske obrambne črte. V bližini mesta Tali, ki se je nahajalo severovzhodno od Viipurija, je bilo ugodno zemljišče za napad sovjetskih oklepnic. Da bi zadržali nasprotnika, so Finci odprli vrata kanala Saimma ter poplavalili območje. Vodna gladina je bila visoka okoli enega metra in ni predstavljala resnejše ovire za tanke. Povzročila pa je težave pehoti Rdeče armade, saj so bili njeni vojaki prisiljeni napredovati skozi ledeno vodo, da bi se spopadli z branilci. 6. marca je padla železniška postaja Tali, dva dni kasneje pa so se Finci umaknili do reke Talinjoki. 9. marca so finske enote najprej izgubile položaje ob tej reki, vendar so jih uspele ponovno zavzeti z uspešno izvedenim protinapadom. V zadnjih dveh dneh vojne so na tem delu bojišča čete 7. armade znova poskušale z močnimi tankovskimi in pehotnimi napadi, ki so naposled prisilile finske vojake k umiku na nove položaje.

6. marca sta bili tudi mostišči pri Vilaniemiju in Häränpääniemiju razširjeni. Naslednji dan je sovjetski 28. korpus presekal najpomembnejšo priobalno cesto ter tako razdelil Obalno skupino generala Oescha na dva dela. Izguba te komunikacije je tudi pomenila, da so bile finske enote, ki so se bojevale v okolici Viipurija, odrezane od Helsinkov. Edina oskrbovalna pot ter tudi morebitna smer umika, ki jim je še preostala, je bila cestna in železniška povezava z mestom Lappeenranta proti severu. Ta popoldan je maršal Mannerheim obvestil zunanjega ministra Tannerja, da Viipurijski zaliv prečkajo močne sovjetske enote, ki jih branilci ne bodo uspeli več zadržati. Številni finski protinapadi so uspešno omejili nadaljnje napredovanje 28. korpusa, ki je ob premirju v rokah držal 8-kilometrski odsek ceste proti Helsinkom. Še večjo nevarnost je predstavljal sovjetski 10. korpus, ki se je vse bolj bližal mestu. Maršal Mannerheim je kasneje izjavil, da je bilo ob koncu vojne najbolj kritično prav bojišče v Viipurijskem zalivu (Chew, 1971: 182).

Do 10. marca so Finci zapustili vse otoke v zalivu. Deli 3. in 5. divizije, ki sta se postopoma umikali pred naraščajočim sovjetskim pritiskom, pa so se začeli pripravljati na boj v samem mestu. Ta naj bi potekal od hiše do hiše. O kakšni finski obrambni liniji na obali zaliva ni bilo

več moč govoriti, saj je bila ta le še prizorišče srditih spopadov, ki so potekali v hudi zmešnjavi. Kljub težkemu položaju, v katerem so se znašli finski vojaki, pa se enotam Rdeče armade ni uspelo prebiti skozi njihove položaje ter napredovati še nekaj kilometrov, ki bi Sovjetom zagotovili popolno zmago (Trotter, 2002: 260). V zadnji noči zimske vojne je sovjetskim tankom le uspelo vdreti v Viipuri in boji so se nadaljevali do 11. ure dopoldne 13. marca 1940, ko je nastopilo premirje.

ZEMLJEVID 15: Finske obrambne linije na Karelijski ožini

Vir: Trotter, 2002: 207.

5.3.5. Sovjetsko in finsko letalstvo v zimski vojni

V prvih dneh vojne se sovjetskim bombnikom ni posrečilo znatno upočasniti finske mobilizacije. Glavna napaka pri njihovih napadih na mesta in prometne komunikacije je bila, da so se jih lotili z nezadostnim številom letal, poleg tega pa jih je še močno oviralo vreme. Decembra je na južnem Finskem dan dolg le okoli štiri ure, nebo pa pogosto prekrivajo oblaki. Oblačnost je letalske operacije ovirala do srede decembra, vendar letalstvo Rdeče armade svojih nalog ni najbolj uspešno izvajalo niti januarja ter februarja, ko je prevladovalo lepše vreme. Celotno življenjsko pomembne železniške povezave preko mest Kemi in Tornio s sosednjo Švedsko, po kateri je prihajala na Finsko skorajda vsa pomoč v orožju in najnujnejših surovinah, sovjetskim bombnikom ni uspelo pretrgati za več kot le nekaj ur. Tudi ladijski promet, ki je večinoma potekal preko mesta Turku, so le malokdaj onemogočili, čeprav je bilo tamkajšnje pristanišče pogosta tarča napadov. Bombniki Rdeče armade naj bi, po sovjetskih podatkih, do konca vojne izvedli skoraj 44.000 bombnih napadov.

Že prvi dan vojne je sovjetsko letalstvo odvrгло bombe tudi na Helsinke, do konca spopadov pa je bilo zabeleženo 2.075 bombardiranj 516 finskih mest in vasi. Ubitih je bilo okoli 650 civilistov, približno 2.000 pa je bilo ranjenih. Število žrtev bi bilo precej višje, če se ne bi po nasvetu vlade na podeželje umaknilo 400.000 otrok, žensk ter starejših moških. V napadih je bilo tudi popolnoma uničeno okoli 2.000 stavb, nadaljnjih 5.000 pa je bilo resneje poškodovanih. Poleg pristanišča Turku je bila pogosta tarča napadov tudi industrijsko mesto Tampere, na katerega je padlo več kot 1.500 bomb. Največ, skoraj 12.000, pa jih je bilo odvrženih na Viipuri (Trotter, 2002: 188; Chew, 1971: 127). Ta bombardiranja finskih mest so povzročila hudo ogorčenje mednarodne javnosti. Svet je do tega trenutka doživel le malo podobnih letalskih napadov, še najbolj znana so bila bombardiranja Nankinga, Guernice, Madrida in Varšave. Bivši ameriški predsednik, Herbert Hoover, je označil sovjetske letalske napade kot vrnitev k „moralni in pokolom Džingiskana“ (Trotter, 2002: 189).

Sovjetsko letalstvo je ob začetku vojne imelo na razpolago okoli 800 letal za boj proti nasprotniku. Na letališčih ob Finskem zalivu je bilo razporejenih približno 200 letal, na Karelijski ožini 300, severno ter vzhodno od Ladoškega jezera okoli 100 ter v okolici Murmanska še nadaljnjih 170 letal. 60 odstotkov od skupnega števila sovjetskih letal ob začetku sovjetsko-finskega spopada, so predstavljali lovci (najpogosteje so sovjetski piloti v zimski vojni leteli z lovci Polikarpov I-15, Polikarpov I-153 in Polikarpov I-16), 30 odstotkov bombniki (Tupoljev SB-2 ter Iljušin DB-3) in 10 odstotkov izvidniška letala (Polikarpov R-5 ter Beriev MBR-2). V primerjavi s finskim letalstvom, je bilo sovjetsko številčno močnejše,

imelo pa je tudi sodobnejša letala z boljšimi lastnostmi. Prav tako pa je nekaj sovjetskih pilotov že doživelo ognjeni krst v kratki vojni z Japonsko ter tako pridobilo bojne izkušnje, ki jih njihovi nasprotniki niso imeli (<http://www.winterwar.com/forces/SAF.htm>).

Ob začetku vojne je finsko letalstvo štelo okoli 100 letal, ki pa so bila večinoma zastarela, med samo zimsko vojno pa so v tujini Finci nabavili še več kot 100 letal²⁵. V bojih s sovjetskimi bombniki tipa Tupoljev SB-2 ter Iljušin DB-3, ki so najpogosteje leteli nad finskim ozemljem, se je najbolj izkazal Fokker D. XXI. Ti lovci so sestrelili večino od 235 sovjetskih letal, ki jih je v zračnih spopadih izgubilo letalstvo Rdeče armade (Chew, 1971: 128). Finski piloti so morda sestrelili še nadaljnjih 200 nasprotnikovih letal, vendar sestrelitve niso uspeli verodostojno potrditi. Tako kot piloti R.A.F. med kasnejšo bitko za Britanijo so se tudi finski piloti zelo izkazali v boju z veliko močnejšim nasprotnikom. Finci so do konca vojne izgubili le 26 svojih lovcev, čeprav so ti napadali tudi deset do dvajsetkrat večje sovražne letalske formacije (Trotter, 2002: 191). Sovjetski bombniki so na začetku vojne najpogosteje leteli brez zaščite svojih lovskih letal, tako da so bili zelo ranljivi na napade finskih lovcev.

V januarju je bila novoustanovljena Severozahodna fronta okrepljena z dodatnimi petnajstimi letalskimi polki, ki so šteli okoli 900 letal. Ta letala so bila namenjena predvsem za bombardiranje finskih položajev na Mannerheimovi liniji ter podporo 7. in 13. armadi pri poskusih preboja. Tudi letalske enote Baltiške flote so pričele z bombnimi napadi na cilje, ki so se nahajali na Karelijski ožini ter na območju celotne južne Finske. Med pripravami na odločilno sovjetsko ofenzivo, je letalstvo Rdeče armade uspešno bombardiralo finsko zaledje ter fotografiralo položaje ter razporeditev sovražnikovih enot. Tudi moč sovjetskega letalstva severno od Ladoškega jezera se je močno povečala. O sovjetski premoči v zraku govori podatek, da je letalstvo Rdeče armade ob koncu vojne sodelovalo v vojni z več kot 2.500 letali. V februarju so sovjetski bombniki nadaljevali z bombardiranjem na Karelijski ožini, povečalo pa se je tudi število bombnih napadov na večja finska mesta, največkrat je bil bombardiran Viipuri.

²⁵ Na bojišče je pravočasno prispelo 30 francoskih lovcev tipa M.S. 406 (Morane-Saulnier), 30 starih dvokrilcev tipa Gloster Gladiator in štiri letala tipa Hawker Hart (na teh zastarelih britanskih letalih so leteli predvsem švedski prostovoljci, ki so uspeli sestreliti 6 sovjetskih bombnikov in 6 lovcev na severu Finske, pri tem pa so izgubili 5 letal v boju in enega zaradi nesreče). Ob začetku vojne je imelo finsko letalstvo na voljo tudi 16 bombnikov tipa Bristol Blenheim, januarja jih je iz Anglije prispelo še 10, februarja pa še 12. Tem bombnikom je potrebno prišteti še 17 italijanskih bombnikov tipa Fiat.

Natančno število bojnih misij, ki so jih izvedla sovjetska letala, je še vedno neznano. Ocene se gibljejo okoli številke 100.000 poletov. Po statistiki, ki sta jo v svoji knjigi zapisala sovjetska zgodovinarja Viktor Stepakov in Dmitri Orehov, naj bi letalstvo Rdeče armade izvedlo 84.307 bojnih poletov, uporabilo 23.146 ton bomb ter sestrelilo 362 finskih²⁶ ter izgubilo le 261 lastnih letal, v bojih pa naj bi padlo 321 sovjetskih letalcev (<http://www.winterwar.com/forces/SAF.htm>). Bolj verjeten podatek je moč najti v knjigi generalpolkovnika G. Krivošejeva, ki nosi naslov *Žrtve sovjetskih oboroženih sil v vojnah in vojaških konfliktih*, kjer avtor navaja številko 872 izgubljenih letal Rdeče armade med potekom zimske vojne v letih 1939-1940 (<http://www.russianwarrior.com/STTMain.htm>).

Finski podatki govorijo o 534 potrjenih sestrelitvah ter še o nekaj sto sovjetskih letalih, ki naj bi jih najverjetneje sestrelila protiletalska obramba (okoli 300) ter finsko letalstvo (približno 100), vendar uničenje teh letal ni bilo moč potrditi (<http://www.winterwar.com/forces/SAF.htm>). Po teh ocenah naj bi letalstvo Rdeče armade izgubilo okoli 900 letal, vendar v to številko niso vštete izgube zaradi nesreč in okvar na letalih, kar lahko primerjamo s podatkom, ki ga je navedel generalpolkovnik Krivošejev.

Velike zasluge za finske zmage v zraku so imeli tudi mehaniki in ostale delovne skupine na tleh, ki so v nemogočih razmerah in peklenskem mrazu pripravljale letala na nove polete. Zaradi različnih modelov letal sta bili oskrba z rezervnimi deli in njihovo vzdrževanje še toliko težji. V zimski vojni se je izkazala tudi finska protiletalska obramba, ki je sestrelila vsaj 314 sovražnikovih letal. V to številko pa sodijo le potrjene sestrelitve. Protiletalski ogenj naj bi resneje poškodoval še okoli 300 nasprotnikovih letal. Finci so med vojno izgubili 61 letal.

Glede na velikansko sovjetsko premoč nam številke razodevajo predvsem dejstvo, da je bilo letalstvo Rdeče armade na vojno preslabo pripravljeno, njeni letalci pa premalo izurjeni. Neuspeh sovjetskega letalstva je še toliko večji, če upoštevamo, koliko oporišč je imelo v bližini finskih meja. Zaradi tega je bilo celotno finsko ozemlje izpostavljeno nevarnosti bombnih napadov, ki so se izvajali z novih letalskih oporišč v Estoniji, iz okolice Leningrada ter iz vzhodne Karelije.

²⁶ Podatek seveda ni pravilen, saj navaja številko, ki močno presega celotno število letal, ki jih je imelo v zimski vojni na razpolago finsko letalstvo.

Velike pomanjkljivosti v taktičnem znanju ter poveljevanju, ki jih je moč zaslediti pri vodenju in načrtovanju operacij sovjetskega letalstva med zimsko vojno, lahko povežemo tudi s čistkami v Sovjetski zvezi pred drugo svetovno vojno. Letalske sile te države so bile hudo prizadete v njih. Okoli 75 odstotkov višjih častnikov sovjetskega vojnega letalstva je bilo odstranjenih do leta 1939. Dodaten problem je predstavljal tudi status letalskih sil, ki naj bi bile zgolj v pomoč kopenski vojski, iz njega pa je izhajala tudi nizka kvaliteta urjenja letalcev (<http://www.globalsecurity.org/military/library/report71995/SVA.htm>). Zaradi neuspehov v zimski vojni je prišlo do številnih reform v sovjetskem letalstvu.

5.3.6. Sovjetska in finska mornarica v zimski vojni

Na morju so imeli Sovjeti še večjo premoč kot na kopnem in v zraku, vendar je hud mraz povzročil, da je do konca decembra zamrznil Finski zaliv, do srede januarja pa tudi Botnijski zaliv in tako preprečil izvajanje načrtov, ki jih je pripravilo poveljstvo sovjetske Baltiške flote.

Ker jim je to preprečevala pogodba iz Tartuja, finska mornarica ni imela svojih plovil v Barentsovem morju, ki bi lahko zavarovala Petsamo, ter ni utrdila otokov v vzhodnem delu Finskega zaliva. Otoki Seiskari, Lavansaari, Narvi, Someri, Suursaari ter Suur-Tiutärsaari, ki so bili predmet intenzivnih pogajanj pred vojno, so tako hitro prešli v sovjetske roke (Van Dyke, 2001: 53). Celotno finsko ladjevje sta sestavljali križarki Väinämönen in Ilmarinen, ki sta imeli v celotni zimski vojni minimalno vlogo, saj so njuni protiletalski topovi uspeli sestreliti le dve sovražni letali nad pristaniščem Turku, štiri podmornice, nekaj ladij za polaganje in odstranjevanje min ter okoli ducat torpednih čolnov, topnjač ter manjših izvidniških plovil (Trotter, 2002: 54). Finska mornarica se je po začetku sovražnosti umaknila v svoja pristanišča.

Podmornice sovjetskega Baltiškega ladjevja so bile zadolžene za patroljiranje vzdolž švedske obale, za nadzor ladijskega prometa v Botnijskem in Finskem zalivu ter za preprečitev pomorskega prometa med Finsko ter ostalimi državami. Do konca vojne jim je uspelo potopiti le tri finska plovila ter tri nevtralne ladje, eno švedsko ter dve nemški. Baltiška flota je med vojno izgubila dve podmornici. Ti sta naleteli na mine, ki so jih položile nasprotnikove

podmornice. Polaganje min pred sovjetska pristanišča je bila edina ofenzivna taktika finske mornarice (Chew, 1971: 130).

Že drugi dan vojne se je sovjetska križarka Kirov, ki sta jo spremljala dva rušilca, zapletla v spopad s topniško baterijo na otoku Russarö jugozahodno od Helsinkov. Boj je trajal le trinajst minut, zadet pa je bil eden izmed rušilcev, najverjetneje pa tudi križarka, vendar je slaba vidljivost preprečila potrditev zadetka. Sovjetska plovila so se umaknila iz dosega finskega topništva in se 2. decembra vrnila v latvijsko pristanišče Liepaja.

Baltiško ladjevje, ki naj bi podprlo tudi napredovanje sovjetske 7. armade na vzhodni obali Finskega zaliva, je 4. decembra prejelo ukaz, naj uniči sovražnikove topovske baterije na otokih ob Karelijski ožini ter tudi izvede izkrcanje na otok Koivisto, kjer se je nahajalo tudi težko topništvo pri kraju Saarenpää, ki je močno oviralo napredovanje Rdeče armade po kopnem. Zaradi logističnih težav in slabega vremena je ladjevje prvi resnejši napad na Koivisto izvedlo 10., naslednjega pa šele 18. decembra. Tega dne je 35 sovjetskih bombnikov in 52 lovcev izvedlo 33 bombnih napadov na otok in pri tem odvrгло 32 ton eksploziva, a brez večjega učinka (Van Dyke, 2001: 64-65). Ob enajsti uri dopoldne se je prikazala bojna ladja, Oktobrska revolucija, ki jo je spremljalo 5 rušilcev in nekaj manjših plovil, a se je že okoli 14.30 umaknila iz topovskega dvoboja z otoškimi baterijami. Naslednji dan je poskusila z napadom tudi bojna ladja Marat, ki so jo spremljale številne lahke križarke in rušilci, vendar se je umaknila, potem ko so jo zadele topovske granate nasprotnika. V napadu je izgubil življenje en finski topničar, trije pa so bili ranjeni. Letalski napadi na otok so se nadaljevali, a to je bilo zadnje resnejše bombardiranje v zimski vojni, ki ga je izvedla sovjetska mornarica (Chew, 1971: 132).

14. decembra sta v bližini mesta Turku dva sovjetska rušilca napadla otoček Utö. Topovska baterija na otoku je, v deset minut trajajočem spopadu, zadela enega izmed rušilcev in na ladji se je vnel ogenj. Obe plovili sta se obrnili ter pod zaščito dimne zavese začeli zapuščati prizorišče boja. Deset minut kasneje je na poškodovanem rušilcu eksplodiralo skladišče streliva. Eksplozija je pretrgala ladjo na dva dela in ta se je nato potopila v manj kot dveh minutah (Trotter, 2002: 56).

Še manj uspeha kot Baltiško ladjevje pa je zabeležila sovjetska flota v Ladoškem jezeru. Ta naj bi podprla napredovanje 7. in 8. armade ter izvedla demonstracijska izkrcanja pri

Kakisalmiju na zahodni obali jezera in Sortavali na severu. Za uresničitev teh nalog naj bi se Ladoški floti priključile tri bojne ladje, ki bi priplule skozi Stalinov kanal iz Baltika, vendar se je temu ladjevju 29. novembra pridružila le bojna ladja Orangenbaum. Zaradi manjše moči ladjevja so se v poveljstvu Ladoške flote odločili, da podprejo le prodor 7. sovjetske armade. 30. novembra je Orangenbaum, ki so ga spremljala dva kuterja ter dve plovili za odstranjevanje min, izplul iz Schlüsselburga in se naslednjega dne zapletel v boj s topništvom pri kraju Taipele. Med spopadom je bojna ladja nasedla na peščeno plitvino. Čeprav ni bila huje poškodovana in je kasneje ponovno zaplula, pa je njeno reševanje trajalo do sredine decembra (Van Dyke, 2001: 45-47). V tem obdobju je bilo v spopadih s finskimi obalnimi baterijami poškodovanih še nekaj manjših sovjetskih plovil, do 20. decembra pa je Ladoško jezero zamrznilo in prekinilo neuspešno sodelovanje med sovjetsko mornarico in desnim krilom 7. armade. Pomorske operacije v Baltičkem morju in v Ladoškem jezeru so pokazale na velike slabosti v bojni pripravljenosti sovjetske mornarice in njeni oskrbi.

5.4. Diplomatska prizadevanja Finske v času zimske vojne

Finska vlada se je takoj po začetku vojne odločila za več sprememb na ministrskih položajih. Predsednik vlade je postal Risto Ryti, zunanji minister pa vodja finskih socialnih demokratov Väinö Tanner. Finci so upali, da bodo s temi spremembami v svojem političnem vrhu pridobili Moskvo za obnovev pogajanj in miroljubno rešitev spora.

Ko je rekonstruirana finska vlada 3. decembra 1939 Društvo narodov zaprosila za posredovanje ter sklic posebne seje v Ženevi, ki bi razpravljala o vojni, so Sovjeti sporočili, da se pogovorov ne mislijo udeležiti. Molotov je to odločitev pojasnil z naslednjim stavkom: „Sovjetska zveza ni v vojni s Finsko in finskemu ljudstvu tudi ne grozi z vojno.“ Po besedah sovjetskega zunanjega ministra naj bi bila njegova država v miroljubnih odnosih z Demokratično finsko republiko, katere vlada je 2. decembra s Sovjetsko zvezo podpisala pakt o medsebojni pomoči in nenapadanju. S tem sporazumom naj bi se uredila vsa vprašanja, o katerih se je Kremelj zaman pogajal z legalno finsko vlado.

Tako imenovano Demokratično finsko republiko je vodila marionetna vlada, ki jo je Moskva sestavila 1. decembra 1939 iz finskih komunistov v izgnanstvu. Prvi mož te vlade je postal Otto Ville Kuusinen, njegov namestnik ter tudi finančni minister v vladi pa Mauri Rosenberg.

Stalinova prva izbira za voditelja vlade je bil sicer Arvo Tuominen, ki je užival večji ugled med finskim delavskim razredom. Ta se je nahajal na Švedskem, ko je prejel brzojavko, ki ga je vabila v Sovjetsko zvezo, kjer naj bi prevzel vodilni položaj v novi finski vladi. Tuominen je ponujeno mesto zavrnil. Vlada Demokratične finske republike je imela svoj sedež v obmejnem kraju Terijoki,²⁷ ki so ga že prvi dan vojne zasedle čete Rdeče armade. Obstoje terijoške vlade je kasneje predstavljal resno oviro pri poizkusih ponovne otvoritve mirovnih pogajanj (Trotter, 2002: 59-61).

Vlada Demokratične finske republike je že 2. decembra 1939 sprejela vse predvojne ozemeljske zahteve Sovjetske zveze. V zameno je bilo Finski priključeno ozemlje sovjetske Karelije. Pričakovanja Kuusinena, soustanovitelja Komunistične partije Finske leta 1918 in tudi člana stalnega sekretariata Kominterne v letih 1921-1939, ter posameznih sovjetskih politikov, da se bo finski delavski razred odzval na njegove klice po ponovni vstaji proti tedanji kapitalistični vladi, se niso uresničila, saj je masovni napad Rdeče armade popolnoma odpravil nesoglasja med posameznimi sloji finske družbe.

O močnem ter nezadovoljnem delavskem razredu na finskem ozemlju, ki naj bi priskočil na pomoč Sovjetom, je bil prepričan tudi Stalin, saj je pred vojno prejemal obvestila svojih agentov, ki so trdili, da je finska družba še vedno razdeljena zaradi državljanske vojne leta 1918. Nesoglasja so resda obstajala in v dvajsetih letih, ki so minili od spopada, se vse rane še niso zacelile, vendar je bila ocena Moskve o njihovi razširjenosti ter pomembnosti nenatančna (Trotter, 2002: 9-12). Sovjetsko vodstvo je hudo podcenilo vlogo patriotizma ter nacionalizma pri svojih nasprotnikih.

Tako so Kuusinenu pozivi naleteli zgolj na gluha ušesa ter posmehovanje. Kljub letakom, ki so jih na finska mesta odvrгла letala Rdeče armade, ter posebnim radijskim oddajam v finščini, ki so govorile o vse večjem številu privržencev terijoške vlade, je bila tudi večina finskih komunistov odločena, da se upre sovjetskemu napadu. Finci so se tako enotno postavili po robu agresiji Sovjetske zveze.

Eden pomembnejših razlogov za obstoj vlade Demokratične finske republike, je bil tudi iskanje opravičila za neupravičen napad Sovjetske zveze na veliko šibkejšo sosedo. Ko sta svetovna diplomacija in tisk obsodila napad na Finsko, je Moskva tako odgovorila, da se je

²⁷ Današnji Zelenogorsk.

zgolj odzvala na prošnjo „legitimne“ finske vlade. Sovjetski dnevnik Pravda je zapisal: *“le Sovjetska zveza, ki v principu ostro zavrača kakršnokoli okupacijo tujega ozemlja ter pokoritev narodov, je pripravljena uporabiti svojo vojaško moč z namenom, da se ohrani finska neodvisnost”* (Trotter, 2002: 61).

Društvo narodov je kljub razlagi, ki jo je podal sovjetski zunanji minister Molotov v Ženevi, obsodilo napad na Finsko ter 14. decembra 1939 izključilo Sovjetsko zvezo iz članstva. Vse svoje članice in nečlanice je tudi pozvalo, naj podprejo napadeno državo z vsemi oblikami humanitarne in materialne pomoči.

Že ob začetku zimske vojne je bilo marsikomu očitno, da se finska vojska ne bo uspela upreti ogromni premoči, ki so jo imele enote Rdeče armade. Do podobnega sklepa je prišla tudi rekonstruirana finska vlada. Politični vrh v Helsinkih je upal le, da bodo čete pod poveljstvom maršala Mannerheima uspele zadrževati napadalce tako dolgo, da bodo prijateljske države pravočasno priskočile Finski na pomoč. Če do tega ne bi prišlo, pa naj bi finska vojska svojemu nasprotniku povzročila toliko izgub ter škode, da bi ta bil prisiljen sestiti za pogajalsko mizo. Finska vlada se je tako obrnila predvsem na švedsko, francosko ter britansko vlado ter jih prosila za materialno ter tudi vojaško pomoč, hkrati pa se je trudila ponovno odpreti dialog s sovjetskimi voditelji ter pričeti mirovne pogovore.

Od trenutka, ko je prevzel svoj novi položaj, se je novi finski zunanji minister trudil za ponovno vzpostavitev dialoga z Moskvo, vendar zaman. V začetku januarja je Tanner prejel pismo Helle Wuolijoki, finske levičarke, ki je zunanjemu ministru ponudila, da obišče svojo prijateljico Aleksandro Kolontaj, sovjetsko ambasadorko v Stockholmu. To naj bi povprašala o možnostih za vzpostavitev diplomatskih odnosov med Finsko in Sovjetsko zvezo. Zunanji minister je, po posvetu z ostalimi višjimi predstavniki finske vlade, pristal na ta nenavaden predlog. Hella Wuolijoki ter Aleksandra Kolontaj sta se prvič sestali 10. januarja 1940. Njuni pogovori, ki so trajali več dni, so naposled le sprožili mirovna pogajanja, saj je Molotov v švedsko prestolnico napolnil dva svoja zastopnika, ki naj bi ocenila resnost teh srečanj in misije Helle Wuolijoki. Ta sovjetska poteza je vzpodbudila švedsko zunanje ministrstvo, da je podalo uradno ponudbo, da posreduje pri vzpostavitvi dialoga med sprtima stranema.

29. januarja 1940 je Molotov preko Stockholma obvestil legitimno finsko vlado, da ne izključuje možnega dogovora med njo ter sovjetskim vodstvom. Od tega trenutka so bili

ponovno vzpostavljeni uradni (Molotov-Kolontaj-Günther²⁸-Tanner) ter tudi neuradni (Tanner-Wuolijoki-Kolontaj) diplomatski kanali med sprtima stranema (Chew, 1971: 193-194). Po tej navezavi diplomatskih stikov med Finsko in Sovjetsko zvezo se je zmanjšal pomen vlade Demokratične finske republike, ki je bila tako kmalu potisnjena na stranski tir. 12. marca 1940 je Sovjetska zveza v vojni pridobljeno finsko ozemlje priključila sovjetskemu delu Karelije. Vodilni mož novoustanovljene Karelijsko-finske SSR je postal Otto Kuusinen, ki je na tem položaju ostal do leta 1956 ([http://en.wikipedia.org/wiki/Otto Ville Kuusinen](http://en.wikipedia.org/wiki/Otto_Ville_Kuusinen)).

30. januarja so Ryti, Tanner in Paasikivi odgovorili, da so pripravljeni razpravljati o odstopitvi nekaterih delov Finske, ki so jih Sovjeti zahtevali že pred vojno, vendar naj bi Sovjetska zveza v zameno ponudila določene dele svojega ozemlja. Finci so ponovno zavrnilo možnost najema polotoka Hanko. 5. februarja sta se v Stockholmu sestala Tanner in Kolontajeva. Slednja je opozorila finskega zunanjega ministra, da bo Moskva vodila svojo diplomacijo glede na trenutno stanje na bojišču in da bodo zahteve Sovjetske zveze precej večje, če se bo vojna nadaljevala. Na srečanju je Tanner namesto polotoka Hanko ponudil v najem otok, ki se nahaja v njegovi bližini, vendar je bil njegov predlog naslednjega dne zavrnjen (Van Dyke, 2001: 161). Kljub temu je 8. februarja, preko Švedske, Molotov zastavil vprašanje, kateri otok je finski zunanji minister imel v mislih. Šele 12. tega meseca, potem ko so dolgo razpravljali o alternativnih²⁹ rešitvah, so Finci odgovorili in ponudili otok Russarö, še istega dne pa je Tanner znova odpotoval v Stockholm.

Pred njegovim prihodom v švedsko prestolnico pa se je položaj precej spremenil, saj so sovjetske čete pri Lähdeju že uspele dodobra načeti Mannerheimovo linijo. Molotov je v Stockholm takoj poslal brzojavko, v kateri je finski vladi sporočal, da mora sedaj poleg polotoka Hanko odstopiti celotno Karelijsko ožino ter severno obalo Ladoškega jezera. Tanner se je po prejetju tega sporočila obrnil na švedsko vlado in zaman poskušal prepričati premiera Hanssona ter obrambnega ministra Skölda za vojaško pomoč. 16. februarja so časopisi objavili vest o Tannerjevem sestanku z vodilnimi možmi švedske vlade in njihovem odgovoru na prošnje finskega zunanjega ministra. Zaradi ogorčenja javnosti je bil 19. februarja prisiljen podati izjavo tudi švedski kralj Gustav V., ki pa je branil politiko vlade.

²⁸ Švedski zunanji minister.

²⁹ Finska vlada je imela na voljo tri opcije: nadaljevanje mirovnih pogovorov s Sovjetsko zvezo, izvajanje pritiska na švedske voditelje za večjo vojaško pomoč, ki jo je podpirala tudi švedska javnost, ter sprejetje pomoči, ki sta jo Fincem obljubljali Francija in Velika Britanija.

Tako se je za Fince končalo vsakršne upanje na švedsko vojaško pomoč. Informacije o pogovorih med skandinavskima državama ter njihov razplet so pozorno spremljali tudi v Kremlju.

23. februarja je Molotov postavil, poleg že prej navedenih, še naslednje zahteve: Finska naj bi odstopila Viipuri in Sortavalo³⁰ ter podpisala sporazum o obrambni uniji s Sovjetsko zvezo in Estonijo, ki naj bi zagotovila mir na območju Finskega zaliva. Finska vlada, ki se je sestala 25. februarja, je zavrnila zahteve Moskve ter raje napotila svojega zunanjega ministra v Stockholm, kjer se je znova sestal s predsednikom švedske vlade. Tanner je na srečanju poskušal prepričati Per Albin Hanssona, da bi dovolil prehod enotam Velike Britanije in Francije čez švedsko ozemlje, vendar je bil ponovno zavrjen. Švedski premier je svetoval, naj Finska sprejme težke mirovne pogoje, ki jim jih je ponujala Sovjetska zveza, ter obljubil finančno pomoč pri obnovi sosednje države (Chew, 1971: 197).

28. februarja je sovjetski zunanji minister obvestil finsko vlado, da ima na razpolago 48 ur za uraden odgovor na zahteve Kremlja. Po posvetovanju z maršalom Mannerheimom ter ostalimi visokimi častniki v finskem vrhovnem poveljstvu so se premier Ryti in njegovi sodelavci odločili, da „načeloma” sprejmejo mirovne pogoje, toda nova obvestila iz tujine so jim vzbudila upanje ter jih prisilila k ponovnemu razmisleku o sprejetju sovjetskih pogojev. Ko sta London in Pariz izvedela za sovjetski ultimatum, sta poskušala preprečiti dogovor med vojskujočima se stranema. V noči med 29. februarjem ter 1. marcem je finska vlada tako prejela zagotovilo francoskega predsednika vlade Daladierja, da bosta Velika Britanija ter Francija do konca marca na Finsko napotile 50.000 svojih vojakov. Po prejetju te vesti so se finski voditelji odločili zavlačevati z odgovorom na postavljeni ultimatum (Van Dyke, 2001: 166).

2. marca sta se Velika Britanija in Francija obrnili na Norveško in Švedsko ter poskušali pridobiti pristanek za prehod njunih sil čez ozemlje obeh držav, vendar sta bili odločno zavrjeni. Takšen odgovor obeh sosed ter vse slabši položaj na bojišču je prisilil finsko vlado, da je ponovno vzpostavila stik z Moskvo. 3. marca je Tanner pooblastil švedsko zunanje ministrstvo, naj sporoči Molotovu, da bodo Finci sprejeli vse ostale zahteve, če se Sovjetska

³⁰ Tanner je po vojni okrivil švedskega premierja Hanssona ter švedskega kralja, da so časopisna objava pogovorov ter njuni izjavi povzročili povečanje sovjetskih zahtev ter tako prisilili Finsko, da se je odrekla Viipurija ter Sortavale.

zveza odpove Viipuriju ter Sortavali. Po dveh dneh je Günther po telefonu sporočil odgovor sovjetskih voditeljev, ki pa so vztrajali pri priključitvi obeh, do tedaj še neosvojenih mest k Sovjetski zvezi. Molotov je tudi zagrozil z nadaljnjim napredovanjem Rdeče armade, še s težjimi pogoji za mir ter s sklenitvijo dokončnega dogovora Moskve z vlado Otta Kuusinena, če vlada v Helsinkih ne bo sprejela njenih zahtev (Chew, 1971: 199-201).

5. marca je Tanner obvestil Kolontajevo, da Finska „načeloma” sprejema sovjetske pogoje. Že naslednji dan je finska vlada prejela vabilo, naj v Moskvo pošlje delegacijo, ki bo sodelovala na mirovnih pogovorih. Še istega večera so v sovjetsko prestolnico, preko Stockholma, odpotovali premier Ryti, predsednik parlamentarnega komiteja za zunanje odnose Väinö Voionmaa, Paasikivi ter general Walden. Švedski veleposlanik v Moskvi, Assarson, je 7. marca zaman poskušal prepričati sovjetsko vodstvo, da med trajanjem mirovnih pogovorov ustavijo vojaške operacije na bojiščih. Molotov je odgovoril z naslednjim vprašanjem: „Zakaj bi zaustavili boje, ko pa ni moč izključiti dejstva, da jih bo morda potrebno znova pričeti zaradi različnih mnenj pogajalcev?” Assarson je trdil, da bodo vzpostavitev premirja v svetu razumeli kot velikodušno potezo Sovjetske zveze in ne kot znak njene nemoči. Molotov je naposled obljubil, da se bodo sovražnosti končale takoj po podpisu mirovne pogodbe (Van Dyke, 2001: 175). Tudi ambasador Steinhardt je na srečanju s sovjetskim zunanjim ministrom omenil, da bi na ameriško javnost naredilo globok vtis, če bi bila sovjetska vlada radodarna do Finske ter da so s tem dejstvom verjetno povezani tudi nadaljnji sovjetsko-ameriški trgovinski odnosi.

8. marca so se s fínsko delegacijo sestali Molotov, Ždanov ter brigadir Vasilevski, ki so jo presenetili z dodatnimi teritorialnimi zahtevami. Finska bi ob sprejetju teh pogojev morala odstopiti še celoten Ribiški polotok, precejšnje ozemlje v okolici Salle ter na lastne stroške zgraditi železnico med Kemijärvijem in Kandalakšo, v bližini katere naj bi se ta nova gradnja združila s progo Leningrad-Murmansk. Slednji dve zahtevi bi Sovjetski zvezi omogočili boljšo in hitrejšo povezavo s Švedsko ter sta imeli velik strateški pomen, zato ni bila zgolj napaka, da nista bili omenjeni že prej, ko je diplomacija med vojskujočima se stranema potekala preko Stockholma. Švedski zunanji minister Günther, ki ga je Tanner obvestil o novih zahtevah za sklenitev miru, je 9. marca protestiral pri sovjetski veleposlanici Kolontajevi ter prepričeval Tannerja, da mora finska stran vztrajati pri sprejetju prejšnjih pogojev.

Še istega dne se je sestala tudi finska vlada, da bi razpravljala o novih sovjetskih zahtevah. Na srečanju je finski zunanji minister prebral pesimistično poročilo, ki ga je z vrhovnega poveljstva poslal maršal Mannerheim. Ta je svetoval sprejetje mirovnih pogojev, še preden se dokončno sesuje fronta. Njegovo mnenje se je izkazalo za odločilno in v zgodnjih jutranjih urah je bila sprejeta odločitev za nadaljevanje mirovnih pogovorov, ki sta ji nasprotovala le ministra Hannula in Niukkanen. 11. marca zgodaj zjutraj je v Helsinke prispelo poročilo o drugem sestanku, ki je v Kremlju potekal prejšnjega dne. Sovjeti so vztrajali pri večini³¹ svojih zahtev in zavračali vsakršno prekinitev ognja do podpisa mirovnega sporazuma, zato so finski delegati zahtevali od svoje vlade, naj sprejme hitro odločitev.

11. marca se je najprej sestal vladni kabinet in se strinjal s Tannerjevim predlogom o sprejetju sovjetskih pogojev, kasneje pa ga je podprl še parlamentarni komite za zunanje odnose, ki je glasoval 13:4 za predlog. 12. marca je bila finska delegacija pooblaščen, da sprejme zahteve nasprotnika. Že ob četrti uri popoldne tega dne je Radio Moskva poročal o sprejetju moskovskega sporazuma, uradna potrditev pa je prišla v Helsinke šele ob pol tretji uri zjutraj naslednji dan (Chew, 1971: 202-205). Zimska vojna se je končala točno opoldne 13. marca 1940.

5.5. Mednarodni odzivi na zimsko vojno

5.5.1. Velika Britanija in Francija

Francoski ter britanski voditelji so si že tedaj dvajset let želeli, da bi boljševidna država, ki se je sedaj celo povezala z njunim nasprotnikom, Nemčijo, doživela hud poraz. Velika Britanija in Francija pa sta si od sovjetsko-finskega spopada obetali tudi precejšnje strateške prednosti. Predvsem sta upali, da se bo zaradi zimske vojne prekinila dobava za Nemčijo tako pomembne železove rude iz rudnikov na severu Švedske. Ko pa je pozimi Botnijski zaliv zamrznil, je glavno pristanišče za uvoz železove rude v Nemčijo postal norveški Narvik.

Takratni prvi lord britanske admiralitete, Winston Churchill, je v svojih spominih na drugo svetovno vojno zapisal: *“močno sem simpatiziral s Finci ter zagovarjal vse predloge, sprožene za njihovo podpiranje; pozdravil sem tudi to novo ugodno spremembo kot možnost,*

³¹ Sovjeti so se odpovedali Petsamu, ki ga je na začetku vojne zavzela 14. armada ter tudi odstopili od zahteve po podpisu obrambnega sporazuma o sodelovanju med Finsko, Sovjetsko zvezo ter Estonijo.

da bi dosegli večjo strateško korist, če bi onemogočili za Nemčijo življenjsko pomembno dobavo železove rude. Če bi Narvik postal nekakšno zavezniško oporišče za preskrbovanje Finske, bi bilo kaj lahko ovirati nemške ladje, da ne bi v pristanišču nakladale rude, potem pa nemoteno plule ob obali proti Nemčiji” (Churchill, 1964: 225).

Na poziv Društva narodov naj vse države priskočijo na pomoč napadeni Finski, sta se hitro odzvali tudi Velika Britanija in Francija, še zlasti pa slednja, kjer so se celo socialisti obrnili proti Sovjetski zvezi. Takšno mnenje javnosti je vzpodbudilo Daladierja, da je 19. decembra 1939 objavil svojo namero, da namerava na Finsko nemudoma poslati močno vojaško enoto. Francoska vlada je upala, da bo Nemčija hudo oslABLJENA, če bi njena tedanja trgovska partnerica v zimski vojni doživela boleč poraz. K tej oceni je v veliki meri pripomoglo tudi mnenje, da uvoz surovin iz Sovjetske zveze močno podpira nacistično vojno ekonomijo. Nenazadnje pa so nekateri celo verjeli in želeli, da bi bilo moč prenesti vojno, ki je grozila francoskemu ozemlju, kam drugam.

Britanska vlada je bila previdnejša ter se je želela odkritemu spopadu z najmočnejšo komunistično državo izogniti vsaj še za nekaj časa. Po njihovem mnenju naj bi bilo najprej potrebno pridobiti informacije o poteku vojne, jih podrobno analizirati ter se nato odločiti za ukrepanje. Zavezniki sta se strinjali, da je nemudoma potrebno poslati na Finsko materialno pomoč ter se dogovoriti z njenima skandinavskima sosedama o prevozu te pomoči preko njunega ozemlja. Z Norvežani so se o tem pogajali 27. decembra, s Švedi pa 4. januarja 1940. Obe vladi sta privolili, vendar pod pogojem, da naj bo ta pomoč predstavljena kot finski nakupi v tujini. Kasneje sta privolili tudi v prevoz posameznih prostovoljcev, ki bi hoteli sodelovati v bojih na finskem ozemlju.

Zavezniki, predvsem Francozi, so preučevali ter pripravljali številne načrte za napad na Rdečo armado, ki se je bojevala na Finskem. Eden izmed njih je predvideval izkrcanje poljskih enot pri Petsamu. Tja naj bi odpluli trije poljski rušilci in dve podmornici, ki so bili pod poveljstvom britanske admiralitete, blokirali naj bi pristanišče in tako odrezali sovjetske divizije na skrajnem severu Finske. General Sikorski, predsednik emigrantske poljske vlade, je v načrt že privolil, uprli pa so se mu Britanci, saj naj bi bil Petsamo preveč oddaljen od glavnih bojišč in z njimi tudi zelo slabo povezan. Francozi so kasneje predlagali tudi letalski napad iz Turčije na kavkaška naftna polja, vendar tudi ta zamisel ni bila nikoli uresničena.

Velika Britanija je do konca januarja pripravila svoj načrt za „pomoč“ Finski, ki so ga kasneje podprli tudi Francozi. Javno naj bi bila objavljena namera obeh vlad, da mislijo podpreti napadeno državo, kar jim je omogočil poziv Društva narodov. Po uradni prošnji Finske naj bi sile Združenega kraljestva in Francije zaprosile Norveško in Švedsko za prost prehod čet čez njuno ozemlje. Te enote, ki bi pristale v Narviku, bi nato nadaljevale pot proti Finski z železnico, ki poteka skozi območje švedskih rudnikov železove rude, nato pa vzpostavile oporišče v mestu Lulea, ki je bilo glavno pristanišče za pretovor železove rude v toplejšem obdobju leta. Armada „prostovoljcev“, ki je bila namenjena na finska bojišča, naj bi v Narviku ter vzdolž železnice namestila številne enote z namenom, da bi zavarovala svoje oskrbovalne poti. Za varovanje pomembne železnice naj bi poskrbele tudi enote, ki bi jih izkrcali pri mestih Namsos, Bergen in Trondheim. V Narviku naj bi ostali dve brigadi, v južnejših pristaniščih pa pet bataljonov, medtem ko bi bila na Finsko, zaradi katere naj bi se ta načrt izvajal, napotena le ena brigadna skupina. Za celotno operacijo je bilo pripravljenih 100.000 britanskih ter 50.000 francoskih vojakov, ki naj bi imeli na razpolago tudi močno mornariško ter letalsko podporo. Oskrbovalni konvoji naj bi iz zavezniških pristanišč izpluli 12. marca, izkrcanja pa naj bi se začela 20. marca (Trotter, 2002: 238-239). Glavna pomanjkljivost britanskega načrta je bilo dejstvo, da bi morali obe skandinavski državi pristati na prisotnost zavezniških enot na njunem ozemlju.

Zavezniki so upali, da bo Nemčija reagirala na njihove premike ter krenila v protinapad. Njene čete bi se morale tako spopasti na terenu, ki je bilo povsem drugačno od tistega v osrednji Evropi, kjer se je nemška vojska v dotedanjih bojih izredno izkazala. Toda Nemci so že od srede decembra pripravljali načrte za okupacijo Norveške ter so bili vsaj toliko pripravljeni za bojevanje na tem ozemlju kot njihovi nasprotniki.

Prvi stiki ter razprave o vojaškem posredovanju Združenega kraljestva ter Francije na finskem ozemlju so potekali po vojaških kanalih, šele februarja pa se je tem pogovorom resneje pridružil tudi finski politični vrh. Tanner je imel načrte zaveznikov za oviro pri vzpostavitvi dialoga z Moskvo, ostali politiki pa so menili, da bodo prav ti nameni Velike Britanije in Francije prepričali švedsko vlado, da bo pripravljena bolj pomagati ogroženi sosedu. Omilili naj bi tudi ostre zahteve Sovjetske zveze ter jo prisilili, da bo pristopila k pogajalski mizi. Skoraj vsi pa so se strinjali, da bo pomoč, ki so jo ponujali zavezniki, premajhna, predvsem pa prepozna, da bi spremenila potek vojne (Trotter, 2002: 240).

Potem ko so izvedeli o poteku mirovnih pogajanj med Helsinki in Moskvo, sta začeli Velika Britanija in Francija ponujati več kot dotlej, saj sklenitev miru ni bila v njunem interesu. 28. februarja je britanski veleposlanik Vereker finsko vlado obvestil, da jim bodo Britanci sredi aprila na pomoč poslali 13.000 vojakov. Naslednji dan pa je njegov francoski kolega Magny helsinški vladi zagotovil, da je 20.000 britanskih in francoskih vojakov pripravljenih na posredovanje. Le nekaj ur pozneje je finski veleposlanik v Parizu sporočil, da mu je predsednik vlade Daladier obljubil 50.000 vojakov, ki naj bi na Finsko odpluli 12. marca, ter 100 bombnikov. Kot pogoj za pomoč pa je Pariz zahteval, da se finska vlada preneha pogajati s Sovjeti.

Francoska obljuba je bila zapeljiva, vendar je finsko vlado postavljala pred težavno odločitev: ali se pod skrajno neugodnimi pogoji sporazumeti s Sovjetsko zvezo ali pa čakati na zavezniško pomoč ter upati, da bo ta prispela pravočasno. 2. marca sta vladi Velike Britanije in Francije obljubili takojšen prihod bombnikov, čete pa naj bi odplule 15. marca, toda že naslednjega dne je Vereker obvestil finske voditelje, da bodo Britanci poslali na Finsko le 6.000 mož, ki pa bodo odpluli že 11. marca, če bodo Finci do 5. tega meseca to tudi uradno zahtevali. Šestega marca so Francozi obvestili helsinško vlado, da se bo čez teden dni vkrcalo 18.000 francoskih ter 12.000 britanskih vojakov, ki jih bo spremljalo 72 bombnikov.

Vedno večje razlike med velikopoteznimi francoskimi ter skromnejšimi britanskimi predlogi so finsko vodstvo navdajale z vse večjim nezaupanjem, a so, kljub temu da je bila v Moskvo že napotena mirovna delegacija, od Velike Britanije in Francije zahtevali, naj jim skrajni rok za uradno prošnjo, ki bi jim prinesla tako želeno pomoč, podaljšajo do 12. marca. Vladi obeh držav sta to zahtevo sprejeli, vendar je finski politični vrh kmalu sprejel dokončno odločitev o podpisu mirovnega sporazuma s Sovjetsko zvezo.

Konec zimske vojne je prinesel tudi nekaj pomembnih sprememb v Veliki Britaniji in še zlasti v Franciji. *“Premier Chamberlain je 19. marca v Spodnjem domu zagovarjal stališče vlade, ki se ni dala siliti k poskusom, da bi pomagala Finski, ker je bilo malo upanja, da bi se ti obnesli. Poraz Finske pa je bil usoden za Daladierovo vlado, katere voditelj je bil sprožil tako odločno, čeprav prepozno akcijo in ki je osebno prisojal temu našemu prizadevanju tako nesorazmerno velik pomen. Dne 21. marca je bila sestavljena nova vlada z Reynaudom na čelu, ki se je zavezala, da bo vodila vojno mnogo odločneje”* (Churchill, 1964: 228).

5.5.2. Diplomatske poteze Nemčije

Kljub temu da so mnogi Nemci simpatizirali s Finci, pa je bila Nemčija v tem obdobju „nevtralna, vendar na sovjetski strani.“ 10. decembra 1939 je Hitler tako dovolil nemškim ladjam, da so oskrbovale sovjetske podmornice v Botnijskem zalivu, ki pa so za časa vojne potopile dve plovili pod nemško zastavo ter streljale še na druge, ki so trgovale s Finsko. Berlin je tudi prepovedal prodajo streliva Fincem ter celo zaustavil pošiljko orožja, ki ga je napadeni državi nameravala poslati Italija preko Stettina. Na začetku decembra je Ribbentrop obvestil vse diplomate na tujem, naj ne podajajo izjav o simpatijah do Finske ter naj raje podprejo sovjetsko stališče (Chew, 1971: 192).

7. januarja 1940 je nemški veleposlanik v Moskvi, grof von der Schulenburg, sovjetskemu zunanjemu ministru omenil možnost, da bi Sovjetska zveza odprla dialog s svojo nasprotnico. V svojem poročilu, ki ga je poslal v Berlin, je zapisal: “Molotov ni popolnoma negativno odgovoril na predlog, izjavil je le, da je zelo pozno za to...” (Chew, 1971: 193). Le tri tedne pozneje je bil vzpostavljen uradni diplomatski kanal (Molotov-Kolontaj-Günther-Tanner) med sprtima stranema. 7. februarja je nemško zunanje ministrstvo, ki ni vedelo, da že poteka dialog med Helsinki ter Moskvo, obvestilo Tannerja, da je pripravljeno posredovati pri sprožitvi mirovnih pogovorov med Finsko ter Sovjetsko zvezo. S to ponudbo se je tudi končalo nemško vmešavanje v potek sovjetsko-finskega spopada.

Kljub temu da Nemčija ni poskušala tako aktivno sodelovati v zimski vojni kot Velika Britanija in Francija, pa je vseeno pozorno spremljala dogajanja na njenih bojiščih. Hitlerjevo podcenjevanje sovjetske vojaške moči ter njegova kasnejša odločitev, da bo napadel Sovjetsko zvezo, še preden je porazil Britance, sta bila v marsičem posledica dogajanj v zimski vojni. Albert Speer³² je v svojih spominih zapisal: “*Hanke mi je oktobra povedal, kako je Hitlerju poročal, da so pri srečanju nemških in sovjetskih čet ob demarkacijski črti na Poljskem opazovali, kako pomanjkljiva, da, naravnost siromašna je bila sovjetska oprema. Drugi častniki so potrdili to opazko, ki jo je Hitler sprejel najbrž z največjo pozornostjo. Kajti nenehno smo slišali, kako so to poročilo komentirali kot znamenje vojaške slabosti ali pomanjkanje organizacijskega talenta. Kmalu zatem je menil, da se je njegovo stališče potrdilo v neuspehu sovjetske ofenzive proti Finski*” (Speer, 1972: 144).

³² Nemški arhitekt in kasneje tudi minister v nacistični vladi. Leta 1942 je postal minister za oborožitev in strelivo, od leta 1943 pa je bil minister za vojno opremo in proizvodnjo.

5.5.3. Švedska

Zelo pomembno vlogo je imela med zimsko vojno Švedska. Zaradi zahtev domače javnosti in zaveznikov je bila švedska vlada pod nenehnim pritiskom vse do konca spopada med Finsko in Sovjetsko zvezo. Ljudje na Švedskem so bili trdno na strani Fincev, na katere so jih vezale mnoge zgodovinske in kulturne vezi. Med zimsko vojno je bil tako ustanovljen tudi švedski prostovoljni korpus, ki je štel okoli 8.000 moških, pridružilo pa se mu je tudi 725 Norvežanov. Švedska se je tudi izkazala pri pošiljanju humanitarne in materialne pomoči ogroženi sosedini, vendar pa se je njen politični vrh med vojno predvsem trudil, da ne bi države zapletli v sovjetsko-finski spopad ali pa celo v vojno med Nemčijo ter Veliko Britanijo in Francijo.

Že 2. decembra je odstopil dotedanji zunanji minister Sandler, ki je zaman poskušal prepričati vlado naj se pridruži Finski pri obrambi Ålandskega otočja. Njegov položaj je prevzel bolj nevtralnouusmerjeni Christian Günther (Chew, 1971: 192), ki je takoj poskušal posredovati pri vzpostavitvi dialoga med Helsinkimi in Moskvo. Po navezavi stikov med sprtima stranema je Švedska ves čas aktivno sodelovala pri poteku mirovnih pogajanj.

5.5.4. Ostale države

Tudi v ostalih državah je bila javnost v veliki meri na strani Fincev, še posebej pa je simpatije do malega naroda vzbudil pogumni odpor Fincev proti velikanski premoči Sovjetske zveze. Na razglas Društva narodov, ki je pozival svoje članice, naj priskočijo na pomoč napadeni državi, so se odzvale tudi Italija, Madžarska, Belgija, ZDA, Španija, Južnoafriška republika, Norveška in Danska. Vse te države so na Finsko poslale tudi orožje in strelivo.

Na bojišče pri Viipuriju je 12. marca, le dan pred koncem vojne, prispelo 300 ameriških prostovoljcev, ki so še pravočasno zaključili urjenje. Ostali, 800 Dancev, 350 Madžarov ter 420 moških „tajske legije“, v kateri so se nahajali pripadniki 26-ih različnih držav, niso sodelovali v bojih. Mnogim drugim prostovoljcem pa ni uspelo prispeti na Finsko še pred koncem vojne (Chew, 1971: 188).

5.5.5. Slovenija

Dogajanje na Finskem ter mednarodne odzive na ta spopad so spremljali tudi slovenski časopisi. Častnik Jutro je 3. decembra 1939 v članku, ki je nosil naslov *Sovjetski napad na Finsko*, zapisal: *“Vojne sile Sovjetske unije so navalile na Finsko. To poročilo je na dan zadnjega novembra razburilo malodane ves svet in povzročilo povsod največjo pozornost, a tudi nemalo ogorčenja in vznemirjenja.”* V istem članku je še zapisano: *“Že prva dva dneva sovjetske kampanje zoper Finsko sta dodobra pojasnila celotno situacijo. Sovjetske vojske so se pognale čez mejo po dosedanjih poročilih na vsej mejni črti. Na severu, kjer je manj jezer, bo nemara napredovanje še lažje. Iz Moskve so postavili ultimativno zahtevo³³, da se s staro vlado sploh ne marajo več pogajati. Ko je nato finska vlada zares odstopila in so v Helsinkih sestavili novo vlado s Tannerjem ter Paasakivijem, so iz Moskve razglasili po radiu, da tudi nova vlada ne prihaja v poštev, ker so v njej člani finske delegacije, ki so tako umorno vodili pogajanja. Reakcija na sovjetski korak je v svetu ogromna. Silno redki so glasovi, ki bi skušali zagovarjati sovjetsko stališče”* (Jenšterle, 1985: 332-334).

15. decembra se je članek časopisa Slovenec, ki se je nanašal na sovjetsko-finski spopad, končal z naslednjimi stavki: *“Čeprav izid tega povsem neenakega boja ne more biti dvomljiv, so pa Finci doprinesli dokaz, da se je tudi proti veliki premoči mogoče braniti, če je narod enodušen, pogumen in seveda dobro založen z vojnim materialom. Tudi majhen narod ni kar tako izgubljen, če se brani pred nasiljem velikega osvajača. To dokazujejo Finci, ki so si s svojim pogumom pridobili izredno velike simpatije vsega sveta, a nasprotno boljševiki obsodbo vseh kulturnih narodov. Fincem trenutno morda ta mednarodni moralni kapital ne bo pomagal, bo pa gotovo odločilne važnosti v trenutku, ko se bodo določale meje nove Evrope”* (Jenšterle, 1985: 336).

29. decembra je isti časopis objavil: *“Iz baltiških dežel poročajo, da je sovjetska vlada odredila ostre in surove ukrepe proti poveljujočim generalom na finski fronti. Ustreliti so dali že 3 generale in 4 višje častnike. Govorijo, da je med žrtvami tudi poveljnik leningrajskega vojnega okrožja, ki je poveljeval sovjetskim četam proti Finski. Poročila pa še niso potrjena. Res pa je toliko, da je bil general poklican pred posebni odbor tajne policije GPU, kjer se je*

³³ O ultimativni zahtevi Moskve govori le ta članek, saj je ni moč najti pri ostalih avtorjih, ki so se ukvarjali z zimsko vojno. Do nje, po mojem mišljenju, zagotovo ni prišlo, saj je sovjetski politični vrh že 29. novembra pretrgal vse stike s finsko vlado ter kasneje nekaj časa priznaval le vlado Demokratične finske republike. Menim, da gre za napako pisca tega članka v častniku Jutro.

moral zagovarjati. V Moskvi je bil ustreljen tudi bivši sovjetski poslanik na Finskem, ker mu očitajo, da je bil od »kapitalistov« podkupljen, ko je pošiljal v Moskvo lažna poročila, češ, da je finsko ljudstvo pripravljeno, da z vihrajočimi zastavami sprejme »sovjetske odrešenike«” (Jenšterle, 1985: 337).

Podobno kot slovenski novinarji so o dogodkih na finskih bojiščih poročali tudi ostali svetovni časopisi. Menim, da so takratni mediji poskrbeli, da je bila svetovna javnost še v večji meri na finski strani, brez dvoma pa je bilo tako tudi v Sloveniji, vsaj pri tistih, ki jih je svetovno dogajanje zanimalo ter pri tem niso bili skrajno levo usmerjeni.

Sprejetje pakta Molotov–Ribbentrop 23. avgusta 1939, sovjetski napad na Poljsko ter zimska vojna na Finskem so povzročili tudi nesoglasja ter spor med slovenskimi socialisti na eni ter komunisti na drugi strani. Prvi so obsodili povezovanje med nacistično Nemčijo ter komunistično velesilo ter agresijo Sovjetske zveze na sosednji državi, drugi pa so še naprej podpirali odločitve sovjetskega političnega vrha.

Dr. Prunk je o takratnem dogajanju zapisal: “*Konec poletja 1939 sta pakt Hitler-Stalin in izbruh druge svetovne vojne prekinila proces ljudskofrontnega³⁴ povezovanja demokratičnih protifašističnih političnih skupin v svetu in tudi na Slovenskem.*” (Prunk, 1992: 290).

³⁴ V ljudskofrontnem gibanju so se združevali precej različni politični subjekti. Najpomembnejši so bili: komunisti, krščanski socialisti ter narodnodemokratični levičarji – Sokoli (Prunk, 1992: 272).

6. REZULTATI IN POSLEDICE ZIMSKE VOJNE

15. marca se je sestal finski parlament ter glasoval o dokončnem sprejetju mirovnih pogojev. Za ratifikacijo je glasovalo 145 poslancev, trije so bili proti, devet pa se jih je vzdržalo glasovanja. Odsotnih je bilo 42 parlamentarcev. 20. marca so bili v Moskvi izmenjani instrumenti ratifikacije in tako se je uradno zaključila vojna, ki ni bila nikoli javno napovedana (Chew, 1971: 208-209).

ZEMLJEVID 16: Spremembe sovjetsko-finske meje leta 1940

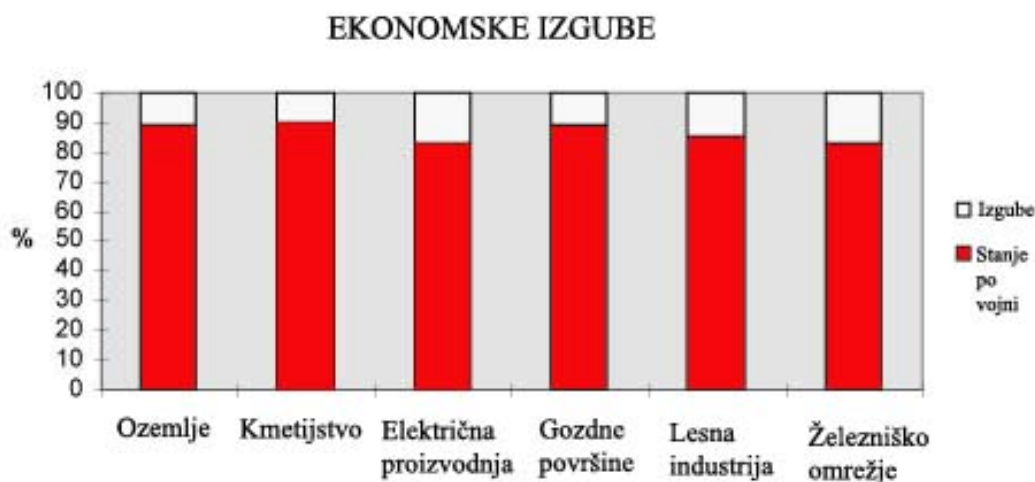

Vir: Kulkov, Ržeševski, Shukman, 2002: 289.

Finska je zelo drago plačala svojo odločitev, da ne ugodí zahtevam Sovjetske zveze pred vojno. Po njej je izgubila otoke v vzhodnem delu Finskega zaliva ter morala odstopiti tudi

celotno Karelijsko ožino, Ribiški polotok, velik del Karelije severno od Ladoškega jezera, območje v okolici Salle ter polotok Hanko. Poleg pomembnih mest Viipuri, Sortavala in Kakisalmi so Finci izgubili tudi številne dragocene gozdove, tovarne, elektrarne. Površina celotnega ozemlja, ki ga je dobila Sovjetska zveza, je merila okoli 40.000 km², kar približno ustreza velikosti današnje Švice (41.293 km²) ali pa površini, ki meri dvakrat toliko kot Slovenija.

GRAF 1: Učinek mirovnega sporazuma ter izgube ozemelj na finsko gospodarstvo

Vir: <http://www.winterwar.com/War%27sEnd.htm#economy>

Finska se je po podpisu mirovnega sporazuma morala za vedno odreči 10-imi odstotkom ozemlja, več kot 10-imi % kmetijskih površin, 11-imi % gozdnih površin, 15-imi % lesne industrije in 17-imi % električne proizvodnje ter železniškega omrežja. Velik udarec za finsko gospodarstvo je predstavljala tudi odstopitev mesta Hanko na istoimenskem polotoku, ki je bil pomembno pristanišče ter industrijski center (<http://www.winterwar.com/War%27sEnd.htm#economy>).

Po podpisu mirovnega sporazuma se je večina izmed 450.000³⁵ Fincev, ki so pred vojno prebivali na teh pravkar izgubljenih območjih, odločila, da zapusti svoje domove, saj niso želeli živeti pod sovjetsko oblastjo. Poleg tistih, ki so stanovali v bližini bojišč in so bili evakuirani že med vojno, je proti notranjosti Finske krenilo še dodatnih 200.000 ljudi. Ti so morali do 26. marca 1940 zapustiti svoje domove ter jim je bilo sedaj nujno potrebno poiskati nova prebivališča (Chew, 1971: 208). Ta dvanajstdnevni rok, v času katerega je lahko civilno

³⁵ Okoli 12 odstotkov celotnega finskega prebivalstva.

prebivalstvo nemoteno zapustilo ozemlja, ki so bila sedaj priključena Sovjetski zvezi, je bil vključen v mirovni sporazum na zahtevo sovjetskih pogajalcev. Prebivalci polotoka Hanko, ki je bil oddan Sovjetski zvezi v najem za dobo tridesetih let, pa so morali svoja bivališča zapustiti v desetih dneh (<http://virtual.finland.fi/finfo/english/wintwar16html>).

Med zimsko vojno so finske izgube znašale 24.923 mrtvih ali pogrešanih ter 43.557 ranjenih vojakov. Skupno število žrtev, ki je s številko 68.480 predstavljalo okoli dva odstotka takratnega finskega prebivalstva, se morda ne zdi tako veliko, vendar pa je potrebno upoštevati, da je štela Finska pred zimsko vojno manj kot 4 milijone prebivalcev³⁶ (Trotter, 2002: 263).

Na Finsko se je vrnilo tudi okoli 800 zajetih finskih vojakov, ki so jih zamenjali za 5.000 ujetih mož Rdeče armade. Slednje so najprej odpeljali v tajna taborišča NKVD, kjer so jih zaslišali, nato pa so jih kot izdajalce domovine ustrelili.

Koliko sovjetskih vojakov je med potekom spopada padlo ali pa bilo le ranjenih, ni moč zanesljivo ugotoviti. Uradne številke, ki jih je takoj po spopadu objavil sovjetski zunanji minister, govorijo o 48.745 mrtvih ter 158.863 ranjenih pripadnikih Rdeče armade, vendar jim ni verjeti. Hruščev je v svojih spominih zapisal, da je Sovjetska zveza na finskih bojiščih izgubila milijon mož, toda tudi to število³⁷ najverjetneje ni pravilno. Zgodovinarji, ki so se ukvarjali z zimsko vojno, ocenjujejo, da je v bojih umrlo od 230.000 do 270.000 sovjetskih vojakov, nadaljnjih 200.000 do 300.000 pa naj bi jih bilo ranjenih (Trotter, 2002: 263). Generalpolkovnik Krivošejev v svoji knjigi *Žrtve sovjetskih oboroženih sil v vojnah in vojaških konfliktih* govori o 84.994 mrtvih, 248.090 ranjenih in obolelih ter 19.610 pogrešanih pripadnikih Rdeče armade v zimski vojni. Sovjetska vojska naj bi v tem spopadu izgubila tudi 872 letal ter 1.600 tankov (<http://www.russianwarrior.com/STTMain.htm>).

Veliko škodo je utrpel tudi mednarodni prestiž Rdeče armade. Maršal Mannerheim je smatral izgubo ugleda sovjetske vojske za največji mednarodni rezultat vojne. Hruščev je kasneje to

³⁶ Če bi enak odstotek žrtev leta 1940 prizadel ZDA, ki so imele takrat okoli 130 milijonov ljudi, bi to pomenilo 2.6 milijonov ameriških žrtev v samo 105-ih dneh vojne.

³⁷ Študija o sovjetskih žrtvah v zimski vojni, ki jo je leta 1941 izvedel nemški Wehrmacht, se je zelo približala številki, ki jo je omenjal Hruščev. V njej je bilo ocenjeno, da je v sovjetsko-finskem spopadu padlo okoli 273.000 vojakov Rdeče armade, nadaljnjih 800.000 pa naj bi jih bilo ranjenih (www.feldgrau.com/wwar.html).

potrdil: *“Zimska vojna s Finsko je pokazala vse naše slabosti. Razkrila pa jih je tudi Hitlerju. Ni potrebno veliko domišljije, kaj je sklepal Hitler, potem ko je opazoval potek vojne s Finci: „Sovjetska zveza je komaj premagala državo, ki bi jo mi pokorili v nekaj urah. Le kaj bi se pripetilo s Sovjeti, če jih napademo z našo najboljšo opremo ter najboljše pripravljenimi ter organiziranimi četami?” Na kratko, vojna s Finsko je spodbudila Hitlerja v pripravi njegove bliskovite vojne proti nam, operacije Barbarossa”* (Crankshaw, 1977: 181).

Rdeča armada pa je v tem spopadu pridobila tudi bogate izkušnje, ki so ji omogočile številne izboljšave in novosti. Sovjetsko vodstvo se je zelo hitro odzvalo na pomanjkljivosti, ki so se pokazale v sovjetsko-finskem konfliktu ter sprejelo ustrezne ukrepe za njihovo odpravo. Od 14. do 17. aprila 1940 je v Moskvi potekal sestanek vodilnih oseb sovjetske politike, vrhovnega poveljstva vojske ter udeležencev zadnjega spopada. Na srečanju so sodelovali tudi predstavniki obrambnega ministrstva, vojaških okrožij ter vojaških akademij. Po temeljitem pregledu poteka zimske vojne so sklenili, da zmanjšajo vlogo političnih komisarjev na bojišču, spremenijo urjenje enot, izboljšajo obleko, opremo in taktiko za zimske operacije ter tudi popravijo dotedanjo tankovsko in letalsko taktiko. Vse reforme niso bile dokončane do nemškega napada, vendar so spremembe povzročile, da je bila Rdeča armada precej bolje opremljena ter težje premagljiva, kot bi to bila, če se ne bi bojevala v zimski vojni (Trotter, 2002: 264). Nemško poveljstvo pri izvajanju operacije Barbarossa ni upoštevalo tega dejstva.

Spremembe so opazile predvsem finske čete, ki so se leta 1941 spopadle z veliko boljše pripravljenimi sovražnikovimi enotami. Nedvomno so zimska vojna ter še nadaljnja agresivna politika Sovjetske zveze proti Finski povzročila tudi vključitev te dežele v kasnejši nemško-sovjetski spopad.

Finska leta 1939 ni predstavljale grožnje za Sovjetsko zvezo, čeprav je bila zahodno usmerjena. Nemčija je kasneje spretno izkoristila sovjetsko-finsko vojno v svojo korist. Finska je postala naravni zaveznik Nemčije; Stalinova diplomatska nespretnost jo je potisnila v tabor nasprotnikov (Britovšek, 1980: 254).

V nadaljevalno vojno, kot so jo poimenovali Finci, je država krenila s šestnajstimi dobro oboroženimi divizijami ter s precejšnjim številom oklepnih in topovskih enot. Tudi njihovo

letalstvo je bilo precej močnejše kot v prvi sovjetsko-finski vojni. Za glavni cilj si je finsko poveljstvo zadalo priključitev v prejšnji vojni izgubljenih ozemelj nazaj k Finski.

25. junija 1941 je Finska napovedala vojno svoji mogočni sosedu. V “nadaljevalno vojno” je krenilo 16 odstotkov celotnega finskega prebivalstva, 80.000 žensk, ki so večinoma služile v pomožnih vojaških službah, ter 475.000 moških redne vojske. Nemčija je oborožila finsko vojsko z močnim topništvom, sodobnimi letali ter z okoli 100 tanki (Trotter, 2002: 267).

Maršal Mannerheim je večino svojih enot zaustavil, potem ko so se le-te znašle na stari sovjetsko-finski meji, ter ni dovolil nadaljnjega napredovanja.³⁸ Edina izjema je bila Vzhodna Karelija, saj je pritisk nacionalističnih skupin prisilil vlado, da je k Finski priključila karelijsko ozemlje, ki je segalo vse do reke Svir in Oneškega jezera. Že 1. oktobra 1941 so tako finski vojaki zasedli Petrozavodsk. Med prvimi državniki, ki so Fincem čestitali za ponovno osvojitve v zimski vojni izgubljenih območij, je bil ameriški zunanji minister Cordell Hull. Do srede februarja 1942 so finske čete izpolnile vse zastavljene cilje. Na celotni karelijski fronti se je začela pozicijska vojna in 180.000 finskih vojakov je bilo demobiliziranih, da bi se zmanjšal pritisk na narodno ekonomijo.

Junija 1944 se je pričela sovjetska ofenziva na severu. Proti finski vojski, ki je štela 268.000 vojakov, je nastopila Rdeča armada s 450.000 pripadniki pehote, z 800 tanki, s 10.000 topovi ter z 2.000 letali. Finci so se bili prisiljeni umakniti. Po desetdnevnih bojih je znova v sovjetske roke prešel Viipuri. Napad pa je bil kmalu nato zaustavljen, saj so bili tanki, topovi ter letala bolj potrebni na ostalih frontah. 19. septembra 1944 je bilo podpisano premirje. Finci so po podpisu mirovnega sporazuma morali Sovjetski zvezi odstopiti Petsamo in okolico ter s svojega ozemlja pregnati svoje dotodanje zaveznike. V “laponski vojni” z Nemčijo ni bilo veliko žrtev, vendar so Nemci, na severu Finske se jih je nahajalo okoli 200.000, pri svojem umiku na Norveško popolnoma uničili to deželo.

Laponska vojna je potekala od septembra 1944 do aprila 1945. Operacije proti nemški vojski je vodil general Hjalmar Siilasvuo. Nemci, pod poveljstvom generala Lotharja Rendulica, so se pri svojem umiku posluževali taktike „požgane zemlje“. Uničena je bila več kot tretjina domov na Laponskem, do tal pa je bila požgana tudi prestolnica te pokrajine – Rovaniemi.

³⁸ V prvi zimi, v najtežjih dneh obkoljenega Leningrada, bi odločen finski napad na sovjetsko obrambno črto najverjetneje pomenil padec tega mesta, vendar so se Finci zaustavili že pred njo.

Poleg škode na zgradbah ter komunikacijah, ki je znašala okoli 300 milijonov takratnih ameriških dolarjev, je 100.000 prebivalcev moralo zapustiti svoja prebivališča. Ti begunci so predstavljali velik problem pri povojni obnovi finske države.

7. ZAKLJUČEK IN VERIFIKACIJA HIPOTEZ

Sovjetska vojska si je na koncu zimske vojne le izborila zmago, a njen ugled v svetu je kljub temu doživel hud udarec. Vojaški poročevalci, ki se jih je veliko zbralo na Finskem predvsem zaradi nedejavnosti Nemčije in njenih nasprotnic na centralnem zahodnem bojišču, so takratno mednarodno javnost vedno znova presenečali z opisovanjem nepričakovanih finskih zmag ter bolečih porazov Rdeče armade. Kako veliko podporo je v tem času uživala mala Finska, je razvidno predvsem iz števila prostovoljcev, ki so se bili pripravljene bojevati za njo ter tudi števila držav, ki so z orožjem in raznovrstno opremo podprle njen boj. V nasprotju s sovjetsko vojsko, pa se je ugled finske armade strmo dvignil. Sam Stalin naj bi leta 1948 izjavil: *“Nihče ne spoštuje države s slabotno armado, vsi pa spoštujejo državo z močno vojsko. Izrekam zdravljico finski vojski”* (<http://personal.inet.fi/private/hovi.pages/sa-int/>).

Nikita Hruščev je v spominih zapisal: *“Zmaga za takšno ceno je v resnici moralni poraz. Vsi mi, še posebej pa Stalin, smo v naši zmagi čutili poraz. Naši državljani niso nikoli izvedeli za to, saj jim nihče ni povedal resnice. Vojna s Finci predstavlja temno uro sovjetske vojske”* (Crankshaw, 1977: 181-182).

Menim, da lahko potrdim glavno hipotezo te naloge. V prid prepričanja, da je kljub temu, da je bila dejanski zmagovalec zimske vojne Sovjetska zveza, moralna zmaga pripadla finski vojski, zelo veliko govori tudi dejstvo, da se še danes veliko Fincev s ponosom spominja tega spopada, medtem ko je bil med in tudi po koncu druge svetovne vojne le redko omenjen v vzhodni velesili. Šele po razpadu Sovjetske zveze so se odprli arhivi, ki govorijo o tej temi.³⁹

Tudi prvo izpeljano hipotezo, ki se glasi, da so zaradi velike premoči v tehniki in živi sili vsi pričakovali lahko zmago Rdeče armade, a se to ni uresničilo, lahko delno potrdim. Prepričanje o bliskovitem osvajalnem pohodu je v veliki meri prevladovalo med sovjetskimi vojaškimi poveljniki, še posebej pa je bilo prisotno pri političnih voditeljih Sovjetske zveze. Le redki so

³⁹ Finski zgodovinarji so napisali zelo veliko knjig ter člankov, ki se ukvarjajo z zimsko vojno, še posebej pa je lahko zaslediti priljubljenost te teme na številnih internetnih straneh, ki so jih ustvarili tako strokovnjaki kot tudi le zgolj ljubitelji in preučevalci tega sovjetsko-finskega spopada. V nasprotju s Finci pa se sovjetski avtorji niso veliko posvečali tej temi. Tudi sedaj, po razpadu Sovjetske zveze, se z zimsko vojno ukvarja le malo število ruskih zgodovinarjev. Po zaslugi nekaterih avtorjev z zahoda (npr. Van Dyke, Shukman...), ki so izkoristili odprte sovjetskih arhivov, pa je moč pridobiti tudi podatke in vire, ki se ukvarjajo predvsem s sovjetskim vodenjem zimske vojne ter sprejemanjem političnih odločitev Stalina in njegovih sodelavcev pred, med in po koncu tega spopada.

delili mnenje načelnika generalštaba Rdeče armade, generala Šapošnikova. Ta je pričakoval velike težave v vojni, ki naj bi potekala na težavnem finskem ozemlju. Kako gotovi v svojo lahko zmago so bili Sovjeti, pričajo tudi opozorila enotam o zaustavitvi pred švedsko-finsko mejo ter pogovori nekaterih sovjetskih politikov s tujimi diplomati pred zimsko vojno, v katerih so govorili predvsem o hitrem koncu spopadov.

Sovjetsko mnenje o lahki in prepričljivi zmagi so v veliki večini delili tudi drugje po svetu. Težko si je bilo namreč predstavljati, da bo mala in slabo opremljena finska vojska uspela zadrževati svojega mogočnega nasprotnika. Boji pri Tolvajärviju, Suomussalmiju, Summi, Kuhmu, Ilomantsiju, Juotsijärviju in drugod pa so začeli počasi spreminjati mišljenja velike večine tistih, ki so spremljali potek zimske vojne.

Tudi Winstonu Churchillu so se ti dogodki zelo dobro vtisnili v spomin. V svojih spominih na drugo svetovno vojno tako govori tudi o tem, kako je ogorčenje v Veliki Britaniji in Franciji, še bolj pa v Združenih državah, ki ga je povzročil neizzvani napad ogromne sovjetske moči na majhen, ponosen ter visoko kultiviran finski narod, kmalu nadomestilo presenečenje in olajšanje, saj prvi tedni bojov niso prinesli sovjetskim silam nobenega uspeha. Prav nasprotno, finska vojska se je proti pričakovanju dobro držala (Churchill, 1964: 222).

Večina avtorjev, ki se je ukvarja z zimsko vojno, meni, da gre razlog za dokaj uspešen odpor finskih čet iskati v taktiki, ki so jo le te izvajale. Medtem ko so boji ob Mannerheimovi liniji spominjali na spopade v prvi svetovni vojni, pa so finski poveljniki na severnejših bojiščih pokazali izjemno iznajdljivost, s katero so znova in znova presenečali sovražnika. Pomembno vlogo so pri tem odigrali manjši ter zelo mobilni smučarski oddelki. Ti so naposled prisilili sovjetske vojake k temu, da so le neradi zapuščali ceste, po katerih so napredovali, saj so jim te nudile vsaj nekaj zavetja pred temnimi gozdovi ter napadalci, ki so se skrivali v njih. Po prometnih poteh je do sovjetskih čet prihajala tudi skoraj vsa oskrba. Vidnejša posledica tega je bila, da se je veliko enot Rdeče armade znašlo v obročih, iz katerih ni bilo izhoda. Finska taktika je bila v popolnem nasprotju s togostjo sovjetskega poveljstva ter njemu podrejenih častnikov, saj so ti v večini primerov poskušali le z grobo silo in velikansko premočjo streti nasprotnikovo obrambo, kar pa jim ni najbolje uspevalo. Na bojiščih severno od Ladoškega jezera so se ponekod naposled izoblikovale obrambne črte, ki so do konca vojne ostale nespremenjene.

“V boj poslane sovjetske čete so bile sicer številčno mnogo močnejše od finske vojske, vendar so za njo zaostajale po kakovosti, odločnosti ter pripravljenosti. Letalski napadi ter invazija na njihovo deželo so razgibali Fince; strnjeno so nastopili proti napadalcu in se borili izredno odločno in spretno. Napad na najožji del Finske je bil za vsiljivce katastrofalen. Nekoliko valovito ozemlje skoraj v celoti prekrivajo smrekovi gozdovi in takrat ga je pokrivala trda, 30 cm debela snežna odeja. Pritiskal je strašen mraz. Finci so bili preskrbljeni s smučmi in toplo obleko, Sovjetom pa je obojega primanjkovalo. Poleg tega, da so se Finci izkazali kot individualni borci, so bili tudi sijajni izvidniki ter odlično izurjeni za vojno v gozdovih. Sovjeti so se zaman zanašali na svojo premoč in svojo težko orožje” (Churchill, 1964: 222).

Kljub temu da se je Rdeči armadi naposled le uspelo prebiti tudi čez Mannerheimovo linijo, pa so se tudi tu branilci kar nekaj časa uspešno upirali nasprotniku. Sovjeti so zavzeli finske položaje šele po skrbno opravljenih pripravah, po ustvaritvi še večje ognjene premoči ter po izboljšanjem sodelovanju med vsemi rodovi kopenske vojske. Menim, da je moč tudi drugo izpeljano hipotezo, ki pravi, da se finska vojska svojemu nasprotniku ni upirala toliko s svojo vojaško močjo kot s tem, da je svojo taktiko zasnovala na nekakšni združitvi pozicijske obrambe in gverilskega načina bojevanja, potrditi.

Tudi tretje izpeljane hipoteze ni moč zavreči. Po mojem mnenju ne sme obstajati nikakršen dvom, da je zimska vojna v veliki meri prispevala tudi k prepričanju nemških strategov in predvsem Hitlerja o tem, da je sovjetska armada zelo slabo izurjena ter nepripravljena na bojevanje v sodobni vojni. Podobnega mnenja so tudi vsi avtorji, ki so se ukvarjali s sovjetsko-finsko vojno 1939-1940, ter katerih dela sem uspel spoznati ob pisanju te naloge.

Hitler je verjel, da Rdeča armada ne bo uspela ustaviti nemškega prodora predvsem zaradi posledic Stalinovih čistk v njenem častniškem zboru, k tej misli pa so pripomogli tudi porazi Rdeče armade v fínsko-sovjetski vojni ter veliki uspehi Wehrmachta v letu 1940 (Benigar, 2002: 21).

Tudi dobro obveščeni Churchill si je ustvaril enako mnenje: *“V britanskih krogih so si mnogi čestitali, da se nismo prav nič potrudili, da bi pritegnili Sovjete na našo stran, in se bahali, da so že vnaprej vedeli, kaj se bo zgodilo. Še prehitro so iz tega sklepali, da je čistka razkrojila Rdečo armado in da se je pokazalo, da sta sovjetski vladni sistem in družbeni red gnila in da*

propadata. Do tega sklepa pa niso prišli samo v Veliki Britaniji. Nedvomno so si tudi Hitler in vsi njegovi generali ustvarili svoje mnenje o finski vojni – to mnenje je imelo važno vlogo pri firerjevih preudarkih” (Churchill, 1964: 224).

Zimska vojna med Finsko in Sovjetsko zvezo je odigrala pomembno vlogo pri nadaljnjem poteku celotne II. svetovne vojne. Bila je eden glavnih vzrokov za nemško podcenjevanje sovjetske moči ter je tako prispevala k prehitremu napadu Nemčije na to državo. Spopad med slednjima pa je kasneje odločilno vplival na izid največje vojne v zgodovini človeštva. Posledica vojne so bile tudi številne reforme v opremljenosti, taktiki, orožju ter izurjenosti Rdeče armade. Prav izkušnje iz sovjetsko-finskega spopada so bile v veliko pomoč sovjetskim enotam, ki so naposled uspele zaustaviti nemške čete pred Moskvo leta 1941.

V vojnih letih 1939-1945 je padlo okoli 87.000 Fincev, še nadaljnjih 57.000 pa jih je bilo trajno poškodovanih. Finska je drago plačala svoje sodelovanje v drugi svetovni vojni, vendar je vseeno obstala kot neodvisna in samostojna država. Dokončno je izgubila okoli 40.000 km² svojega ozemlja, a se je od vseh baltiških držav, ki so se leta 1939 pogajale s sovjetskim političnim vodstvom o nastanitvi pripadnikov Rdeče armade na njihovem ozemlju ter o podpisu sporazuma o vojaškem sodelovanju, le Finska odločila upreti Stalinovim zahtevam in le ona po drugi svetovni vojni ni bila vključena v novo mednarodno velesilo – Sovjetsko zvezo.

8. SEZNAM VIROV

8.1. Monografije in zborniki

1. Benigar, Borut (2002): *Neuspeh operacije Barbarossa*. Diplomsko delo – Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.
2. Britovšek, Marjan (1980): *Carizem, revolucija, stalinizem – II. del*. Cankarjeva založba, Ljubljana.
3. Bučar, Bojko, Zlatko Šabič in Milan Brglez (2001): *Navodila za pisanje*. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.
4. Chew, Allen F. (1971): *The white death : the epic of the Soviet-Finnish winter war*. Michigan state University Press, East Lansing.
5. Churchill, Winston (1964): *Druga svetovna vojna*. Zavod Borec, Ljubljana.
6. Crankshaw, Edward (1977): *Khrushchev remembers*. Penguin, Harmondsworth.
7. Eidintas, Alfonsas (1998): *Lithuania in European politics : the years of the first republic, 1918-1940*. St. Martin's Press, New York.
8. Engle, Eloise in Lauri Paananen (1973): *The winter war : the Soviet attack on Finland 1939-1940*. Stackpole books, Mechanicsburg.
9. Honkasalo, Markku (2001): *Finnish disabled war veteran : Summary of Suomalainen sotainvalidi*. Siniprint Oy, Helsinki.
10. Jenšterle, Marko (1985): *Pogledi na Sovjetsko zvezo : zbornik člankov*. Republiška konferenca ZSMS in Univerzitetna konferenca ZSMS, Ljubljana.
11. Kirby, David G. ur. (1975): *Finland and Russia : 1808-1920 : from autonomy to independence : a selection of documents*. The Macmillan press LTD, London.
12. Kirby, David G. (1979): *Finland in the twentieth century*. C. Hurst & Company, London.
13. Kirby, David G. (1995): *The Baltic World : 1772-1993 : Europe's Northern Periphery in an Age of Change*. Longman, London.
14. Kulkov, Evgenij Nikolajevič, Oleg Aleksandrovič Ržeševski in Harold Shukman, ur. (2002): *Stalin and the Soviet-Finnish War, 1939-1940*. Frank Cass Publishers, London.
15. Lehtipuu, Markus (1996): *Finland, a Lonely Planet travel survival kit*. Lonely Planet Publications, Hawthorn.

16. Luntinen, Pertti (1997): *The Imperial Russian Army and Navy in Finland 1808-1918*. Suomen Historiallinen Seura, Helsinki.
17. Piekalkiewicz, Janusz (1996): *Druga svetovna vojna*. DZS, Ljubljana.
18. Piotrowski, Bernard (1997): *Wojna radziecko-finska (zimowa) 1939-1940. legendy, niedomówienia, realia*. Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, Poznan.
19. Prunk, Janko (1992): *Slovenski narodni vzpon : narodna politika 1768-1992*. DZS, Ljubljana.
20. Rieber, Alfred J. (1995): *Zhdanov in Finland*. University of Pittsburgh, The Center for Russian & East European studies, Pittsburgh.
21. Shukman, Harold (1993): *Stalin's generals*. Weidenfeld & Nicolson, London.
22. Speer, Albert (1972): *Spomini*. ČGP Delo, Ljubljana.
23. Trotter, William R. (2002): *The winter war : the Russo-Finnish war of 1939-40*. Aurum Press, London.
24. Van Dyke, Carl (2001): *The Soviet invasion of Finland, 1939-40*. Frank Cass Publishers, London.
25. Vilfan, Jože ur. (1981): *Druga svetovna vojna, 1. knjiga*. Mladinska knjiga, Ljubljana.
26. Žbogar, Tomaž (2001): *Baltiške države v 2. svetovni vojni*. Diplomsko delo – Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.

8.2. Članki

1. Balkovec, Bojan (1995): *Finski George Washington: Karl Gustav Emil baron Mannerheim*. Slovenska vojska - št. 81, 03. 02. 1995: 21.
2. Balkovec, Bojan (1996): *Spopad Davida in Goljata*. Slovenska vojska - št. 111, 07. 02. 1996: 30-31.
3. Novinšek, Lovro (1995): *Zimska vojna na Finskem*. Slovenska vojska – št. 79, 20. 01. 1995: 20.

8.3. Slovarji, enciklopedije in leksikoni

1. Javornik, Marija ur. (1998): *Veliki splošni leksikon: v osmih knjigah – 2., dopolnjena izd.* DZS, Ljubljana.

2. Komac, Daša (1994): *Angleško-slovenski in slovensko-angleški moderni slovar – 2. izd.* Cankarjeva založba, Ljubljana.
3. Krek, Simon ur. (2004): *Mali angleško-slovenski slovar / The pocket English-Slovenian dictionary.* DZS, Ljubljana.
4. Šafar, Franček in Jože Snoj, ur. (1973): *Mala splošna enciklopedija, 1.,2. in 3. knjiga.* DZS, Ljubljana.
5. (1973) *Vojna enciklopedija: drugo izdanje, 2. in 5. knjiga.* Vojnoizdavački zavod Beograd, Beograd.
6. (1981) *Vojni leksikon.* Vojnoizdavački zavod Beograd, Beograd.
7. (1988) *Leksikon Cankarjeve založbe.* Cankarjeva založba, Ljubljana.
8. (2002) *Vojaški slovar, predelana in dopolnjena izdaja.* Ministrstvo za obrambo, Ljubljana.

8.4. Internetni viri

1. Aromaa, Jari: *Finnish Navy in World War II*,
<http://www.hut.fi/~jaromaa/Navygallery/> (15.04.2004).
2. Chew, Allen F.: *Fighting the Russians in winter : three case studies*,
<http://www-cgsc.army.mil/carl/resources/csi/Chew/CHEW.asp> (14.09.2003).
3. Evans, Michael R.: *The white death : the battle for Suomussalmi, 7 Dec. to 8 Jan. 1940*,
<http://home.interserv.com/~tazio/7dSuomu.htm> (11.09.2003).
4. Hovi, Henri: *Finnish army in WWII*,
<http://www.personal.inet.fi/~private/hovi/pages/sa-int/> (24.04.2004).
5. Hughes, Patrick: *Soviet military History on the Web*,
<http://www.russianwarrior.com/STMMain.htm> (21.05.2004).
6. Ilo, Juha: *The Finnish Winter war 1939-1940*,
<http://www.feldgrau.com/wwar.html> (06.08.2003).
7. Irincheev, Bair: *The Mannerheim Line*,
<http://www.mannerheim-line.com/main.htm> (17.12.2003).
8. Jakimovič, Kiril: *Taipaleenjoki : a bloody river*,
<http://geocities.com/taipaleenjoki/> (14.01.2004).

9. Korhonen, Sami H. E.: *The battles of the Winter war : Information of the Soviet invasion of Finland 1939-1940*,
<http://www.winterwar.com/mainpage.htm> (02.02.2003).
10. Maddock, Robert K.: *The Finnish Winter War*,
<http://www.kaiku.com/winterwar.html> (11.04.2003).
11. Markkanen, Jarmo: *The Winter War : a brief examination*,
<http://www.wargamer.com/rtm/wintwar.htm> (27.03.2004).
12. Nikunen, Heikki: *Russian Air Force : through wars into a superpower air force*,
<http://www.saunalahti.fi/~fta/ruaf-1.htm> (12.04.2004).
13. Nikunen, Heikki: *The Finnish Air Force – FAF : a historical review*,
<http://www.saunalahti.fi/~fta/FAFhist.htm> (12.04.2004).
14. Nikunen, Heikki: *The Finnish fighter tactics and training before and during the WWII*,
<http://www.saunalahti.fi/~fta/fintac-3.htm> (11.04.2004).
15. Nikunen, Heikki: *The Winter War, the Continuation War and the Finnish Air Force*,
http://www.mannerheim.fi/13_erity/ilmasota.htm (11.04.2004).
16. Payne, Stephen: *The Causes, Events and Repercussions of the Russo-Finnish War*,
<http://www.geocities.com/Pentagon/9764/warfin1.html>? (06.12.2003).
17. Ries, Thomas: *Lessons of the Winter war – yesterday and today*,
<http://virtual.finland.fi/finfo/english/war1.html> (01.02.2003).
18. Shaw, Robert L.: *The winter war*,
<http://www.saunalahti.fi/~fta/winter-w.htm>. (14.04.2004).
19. Steinman, Victor A.: *Soviet Air Power in Perspective : Development and Impact, 1925-1942*,
<http://www.globalsecurity.org/military/library/report/1995/SVA.htm> (25.05.2004).
20. Sulander, Juha: *TALVISOTA – »The Winter War«*,
<http://www.kevos4.com/Unit%20War%20History.htm> (19.03.2004).
21. Vihavainen, Jarkko: *Jaeger platoon site: library section / Finnish army 1918-1945*,
http://ankkurinvarsi.com/jaeger/LIBRARY_MAINPAGE.shtm/ (07.02.2004).
22. Yrjölä, Matti: *Finland in World War II*,
<http://kkk.fi/~yrjola/war/finland/> (06.02.2003).
23. U.S. Library of Congress: *Finland*,
<http://countrystudies.us/finland/> (15.04.2003).
24. *Mannerheim*,
http://www.mannerheim.fi/10_ylip/e_talvis.htm (16.04.2004).

25. *Maps of the Winter War*,
http://www.sodatkuvina.cjb.net/images/Talvisota/Kartat/Talvisota_Kartat_cat.htm/
(27.11.2003).
26. *Otto Ville Kuusinen*,
http://en.wikipedia.org/wiki/Otto_Ville_Kuusinen (03.05.2004).
27. *Stalin's plan to bisect Finland*,
<http://www.publiscan.fi/sc20e-0.htm> (11.10.2003).
28. *The Avalon Project at Yale Law School: Nazi-Soviet Relations 1939-1941*,
<http://www.yale.edu/lawweb/avalon/nazsov/nazsov.htm> (09.10.2003).
29. *The War History of Ilomantsi*,
<http://www.joensuu.fi/mekri/sotahistoria/> (11.01.2004).
30. *The Winter War*,
http://en.wikipedia.org/wiki/Winter_War (03.05.2004).
31. *The winter war 1939-1940 : Telegrams from each day of the winter war*,
http://www.mil.fi.perustietoa/talvisota_eng (17.04.2003).

8.5. Literatura

1. Švajncer, Janez J. (1998): *Vojna zgodovina*. DZS, Ljubljana.